

**АСОЦИАЦИЯ НА ПРОКУРОРИТЕ
В БЪЛГАРИЯ**

БЮЛЕТИН

БР. 1/2011

БЮЛЕТИН НА АСОЦИАЦИЯТА НА ПРОКУРОРИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Адрес на редакцията:

гр. София, ул. „Витоша“ № 2,
тел.02/92 19 330, факс: 02/988 58 95
e-mail: apb.@prb.bg
Internet: www.apb.prb.bg

Уважаеми колеги,

Форумът в сайта на Асоциацията е на Ваше разположение за представяне на становища, обмяна на информация и обсъждане на всякакви въпроси, свързани с прокурорската работа.

Разчитаме на Вашето активно участие.

От редакционната колегия

© Асоциация на прокурорите в България, 2011

© Издателство „Фенея“, 2011

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪЮЗЕН ЖИВОТ И ЕВРОПЕЙСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Протокол от заседание на Управителния съвет на АПБ, 16.02.2011 г.	5
Протокол от заседание на Управителния съвет на АПБ, 15.04.2011 г.	10
Ереванска декларация.....	17

АКЦЕНТ НА БРОЯ

Престъпления против околната среда по НК в светлината на екологичното законодателство на Република България: Някои особености на изпълнителното деяние <i>Проф. Георги Пенчев, ЮФ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“</i>	24
---	----

ВЪПРОСИ И РЕШЕНИЯ ОТ ПРАКТИКАТА

Преглед на съдебната практика по документната измама <i>Д-р Петър Раймундов – прокурор, завеждащ отдел ИАМР във ВКП</i>	101
Съвместните екипи за международно разследване на трафика на хора с цел експлоатация <i>Свилен Цветков, прокурор в ОП – Велико Търново</i>	119

РЕТРОСПЕКЦИИ

За приноса на Игор Карпец в криминологията <i>Димитър Генчев, прокурор от ВКП</i>	128
---	-----

IN MEMORIAM

Николай Желязков Чирипов.....130

НОВА ПРАВНА ЛИТЕРАТУРА

**Постановления и тълкувателни решения
по наказателни дела (1957-2010)**

*Сборник в две части с въведение от д-р Петър Раймундов,
прокурор във ВКП. Съставителство и бележки:*

доц. д-р Веселин Вучков и д-р Евгени Стоянов.....131

СЪЮЗЕН ЖИВОТ И ЕВРОПЕЙСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО

**Заседание на Управителния съвет
на Асоциацията на прокурорите
в България, Съдебна палата, гр. София,
бул. „Витоша“ № 2, ет. 3, кабинет № 61,
16.02.2010 г.**

ПРОТОКОЛ

Заседанието започна на 16 февруари 2010 г. в 10:30 часа в присъствието на следните членове на УС на АПБ – г-жа Я. Гочева, г-жа Г. Мутафова, г-жа Р. Стоянова, г-н Е. Иванов, г-н С. Петров, г-н Тр. Трайков и Председателя на Асоциацията – г-н К. Михов. Председателят на АПБ уведоми членовете на УС, че г-н Иво Радев и г-н Св. Маринчев са възпрепятствани да присъстват на заседанието по обективни причини – отсъствие от страната.

Всички членове на УС са получили своевременно покани, съдържащи и проект за дневен ред.

Заседанието се проведе в Съдебна палата, гр. София, бул. „Витоша“ № 2, ет. 3, кабинет № 61.

Заседанието бе председателствано от Председателя на Асоциацията – г-н К. Михов, при протоколист – г-жа Стоянова.

Председателят на АПБ констатира, че УС има необходимия кворум по чл. 11, ал. 6 от Устава, за да може взема решения, и даде ход на заседанието.

УС прие следния окончателен дневен ред за заседанието:

1. Обсъждане на статута на членовете, които не са плащали членски внос повече от две години – докладва Камен Михов;
2. Приемане на мерки за своевременно събиране на членски внос;
3. Вземане на решение за поръчване на значки и плакети на АПБ. Одобряване на модел – докладва Евгени Иванов;
4. Одобряване на оферти за екскурзията до Турция – докладва Камен Михов;
5. Представяне на швейцарския проект на АПБ – бюджет и схема за изпълнението – докладва Росица Стоянова;

6. Одобряване на бюджет за пролетната академия. Одобряване на програма – докладва Гергана Мутафова;

7. Приемане на финансовия отчет за есенната академия на Цигов Чарк – докладва Камен Михов;

8. Обсъждане на дейността на координаторите на АПБ;

9. Вземане на решение за провеждане на регионален семинар за ОП Стара Загора, Хасково и Кърджали – обсъждане на тема и програма. Гласуване на бюджет – докладва Росица Стоянова;

10. Обсъждане на мерки за подобряване на работата на УС и комисиите на АПБ;

11. Обсъждане на дейността на УС на АПБ по популяризиране на дарителската сметка; Доклад за актуалното състояние по набиране на средства за дарителската сметка;

12. Прием на нови членове;

13. Други.

На заседанието УС на АПБ взе следните решения:

По точка 1 от дневния ред:

Председателят на Асоциацията – г-н К. Михов, изрази становище, че трябва да се предприемат мерки за изясняване на статута на членовете на АПБ, които не са плащали членски внос повече от две години. От над 500 члена, редовно внасят членски внос 270.

Г-жа Стоянова предложи изготвянето на писмо, с което тези членове да бъдат поканени да заплатят дължимите суми, като им се разясни, че съгласно устава, следва да се считат същите за освободени от членство в Асоциацията.

Г-жа Мутафова изтъкна необходимостта от полагане на усилия за мотивиране на такива членове, тъй като някои от тях вероятно имат интерес да запазят членството си в АПБ.

След гласуване, УС на АПБ единодушно реши да се изготви проект за писмо от г-жа Стоянова, което да бъде изпратено на лицата, дължащи две или повече вноски. Резултатите от това да бъдат отчетени на Общо събрание през м. юни.

По точка 2:

Г-н Михов докладва отличната работа на регионалния координатор за Сливен – г-н Чернев във връзка със събирането на суми за членски внос.

След обсъждане УС на АПБ взе решение координаторите да продължат да полагат усилия за своевременно събиране на дължимия членски внос.

По точка 3:

Г-н Иванов представи изготвените проекти за значки и плакети на АПБ. След обсъждането им, УС на АПБ прие единодушно един от предложените варианти.

По точка 4:

Г-н Михов докладва постъпилите до момента оферти, както и това, че същите не предлагат адекватни условия за екскурзията

УС на АПБ прие да се продължи с набиране на нови оферти за екскурзия до Истанбул през м. май 2011.

По точка 5:

Г-жа Стоянова докладва текущото развитие по проекта – в т.ч. проведените през миналия и настоящия месец две срещи. УС на АПБ беше информиран за настъпилата промяна в бюджета на проекта, а именно, че АПБ ще участва не с 15%, а с 10 % от сумата, съгласно правилата на рамковото споразумение.

Г-жа Мутафова посочи, че в момента подобен курс се осъществява в НИП и при нужда могат да се ползва съдействие от там.

Г-н Трайков препоръча да бъдат ангажирани методолози, които да съдействат, както и да се изясни актуалното законодателство.

УС на АПБ реши: да се намери помещение за офис на АПБ в близост до Съдебната палата в София, което да представлява част от финансовия принос на Асоциацията по този проект.

По точка 6:

Г-н Михов посочи, че ще е необходим бюджет от минимум 6 000 лв. за провеждане на Пролетна академия. Необходими са още оферти при максимална цена от 50 лева на ден за нощувка и храна.

Г-жа Мутафова предложи да се провери възможността за ползване на ведомствена учебна база на Министерство на финансите, за да се намалят разходите по настаняване.

Г-жа Мутафова изтъкна още, че не е нужно за участие в семинара да се канят прокурори от ОП, които нямат външни за ЕС граници, предвид темата на семинара.

УС на АПБ реши: г-жа Мутафова да провери условията за това и да докладва за резултата. Отпуска се бюджет в размер на 6000 лв. за провеждане на Пролетна академия. Академията да се проведе на 27, 28 и 29 април 2011 г.

По точка 7:

Г-н Михов докладва финансовия отчет на есенната академия – при гласуван бюджет в размер на 5000 лв., са похарчени 4 7004,10 лв. Докладваха се разходите по пера.

УС на АПБ гласува и единодушно прие финансовия отчет.

По точка 9:

Г-жа Стоянова докладва решението за провеждане на регионален семинар за ОП – Стара Загора, Хасково и Кърджали през м. март 2011 год., както и програмата на семинара, който ще е на тема „Обезпечаване на имущества и доказателства“. Предложено беше бюджетът на семинара да е 1000 лв., като г-н Михов докладва, че цената за нощувка на човек в двойна стая е 30 лв.

УС на АПБ взе решение да се отпуснат 1000 лв. от средствата на АПБ за провеждане на регионален семинар на АПБ, който да включи прокурорите от региона на ОП – Стара Загора, Хасково и Кърджали.

По точка 10:

Г-н Михов взе становище, че до момента дейността на комисиите все още е незадоволителна.

Г-жа Стоянова предложи да се възложи на Георги Кузманов да председателства Комисията по международната дейност, като установи контакти с асоциациите на прокурорите в Турция и Гърция.

Предложението беше прието единодушно.

Г-н Михов предложи създаване на финансово – бюджетна комисия, която да се занимава с постъпленията в бюджета, разходването на средства и изготвянето на годишен финансов отчет.

Беше решено създаването на такава комисия да се постави в дневния ред на Общото събрание на АПБ.

По точка 11

Г-н Михов докладва текущото състояние на сумата по дарителската сметка.

УС на АПБ прие отчета и взе решение да продължат дейностите по популяризирането ѝ и по набирането на средства.

По точка 12

Г-н Михов докладва постъпилите заявления за членство от следните лица:

Снежана Георгиева Стоянова – РП – Елхово;
Гергана Грозева Костова – РП – Раднево;
Минчо Митков Николов – РП – Стара Загора;
Георги Гешев Гешев – РП – Харманли;
Михаела Спасова Райдовска – СРП;
Пламен Димитров Стефанов – ОП – Сливен;
Милена Радостинова Радева – РП – Сливен;
Милена Диминова Славова – РП – Кюстендил;
Стоян Иванов Иванов – ВОП – Сливен;

УС на АПБ единодушно прие посочените прокурори за членове на АПБ.

По точка 13:

Г-н Сава Петров докладва актуалните моменти по осъществяване на проекта за издаване на Бюлетин на Асоциацията. Наблегна се на необходимостта от он-лайн базиране на бюлетина.

Г-н Михов предложи да се обсъди с финансиращата организация възможността за отпечатване на допълнителни бройки, които да се разпространяват в прокуратурите с абонамент.

УС на АПБ реши: възлага на г-н Петров да проучи въпроса за отпечатване на допълнителни копия за абонамент на прокуратурите в страната.

Г-н Михов посочи, че съгласно решение от заседание на УС от м. януари 2011 год., тази година предстои провеждане на 4 регионални семинара.

Г-н Трайков предложи да има два вида семинари – по план на Асоциацията и такива, по искане на членове от различните региони, които да не се финансират от бюджета на АПБ, а със средства на самите участници.

Взе се решение да се проведе на 25.02.2011 год. среща на членовете на АПБ от региона на гр. Пловдив с ръководството на АПБ, в която да вземат участие г-н Михов, г-жа Мутафова, г-жа Стоянова и г-н Радев.

Взе се решение да се отрази приноса на Емил Владимиров и на Атанас Илиев за изграждането и поддръжката на сайта и форума на АПБ, което да стане на Общо събрание на АПБ.

Председателят закри заседанието на УС на Асоциацията в 16.00 часа поради изчерпване на дневния ред.

Протоколът бе съставен на основание чл. 8, ал. 1 от Устава на АПБ и верността на съдържанието му бе удостоверена от ръководещия заседанието – г-н К. Михов, и лицето, изготвило протокола – г-жа Р. Стоянова.

Председател на заседанието:
(К. Михов)

Протоколист:
(Р. Стоянова)

**Заседание на Управителния съвет
на Асоциацията на прокурорите в България
Съдебна палата, гр. София, бул. „Витоша“ № 2,
ет. 3, кабинет № 61, 15.04.2011 г.**

ПРОТОКОЛ

Заседанието започна на 15 април 2011 г. в 10 часа 30 минути в присъствието на следните членове на УС на АПБ – г-жа Я. Гочева, г-жа Р. Стоянова, г-жа Г. Мутафова, г-н Е. Иванов, г-н С. Петров, г-н И. Радев, и г-н Св. Маринчев, и Председателя на Асоциацията – г-н К. Михов. Председателят на АПБ уведоми членовете на УС, че г-н Т. Трайков ще се присъедини към заседанието със закъснение поради служебни ангажименти.

Всички членове на УС са получили своевременно покани, съдържащи и проект за дневен ред.

Заседанието се проведе в Съдебна палата, гр. София, бул. „Витоша“ № 2, ет. 3, кабинет № 61.

Заседанието бе председателствано от Председателя на Асоциацията – г-н К. Михов, при протоколист – г-н С. Петров.

Председателят на АПБ констатира, че УС има необходимия кворум по чл. 11, ал. 6 от Устава, за да може взема решения, и даде ход на заседанието.

УС прие следния окончателен дневен ред за заседанието:

1. Обсъждане на номинациите за прокурор на годината;
2. Подготовка на Годишно отчетно събрание;
3. Обсъждане на провеждане на екскурзия до Турция за членовете на АПБ;
4. Доклад на г-н Е. Иванов за поръчването и изработката на значки и плакети на АПБ;
5. Доклад на г-жа Р. Стоянова относно развитието на Проекта на АПБ „Престъпления срещу екологията“;
6. Доклад на Председателя на АПБ във връзка с организацията и провеждането на пролетната академия 2011г.;
7. Доклад на Председателя за бюджета на АПБ;
8. Доклад на г-жа Р. Стоянова за проведения регионален семинар за ОП град Стара Загора, град Хасково и град Кърджали;
9. Доклад на г-н И. Радев за работата на координаторите на АПБ;
10. Прием на нови членове;
11. Други.

Асоциация на прокурорите в България

В 11 часа и 30 минути към заседанието се присъедини и г-н Т. Трайков. На заседанието си УС на АПБ взе следните решения:

По точка 1 от дневния ред:

Председателят на Асоциацията – г-н К. Михов и членовете на УС обсъдиха направените до този момент номинации за Прокурор на годината – на г-н Ст. Чернев, Военноокръжен прокурор на СлВОП, и на г-н С. Петров, прокурор при ОП – Пловдив, командирован във ВКП – София. Бе обсъдена и номинацията за награждаване на г-н Е. Владимиров – прокурор при ВКП – София за изключителните заслуги за подпомагане дейността на сдружението. Г-жа Стоянова издигна мотивирано номинацията на г-жа Ив. Которова – прокурор при ВКП – София, за Прокурор на 2010 г. за Софийския апелативен район. Г-н Радев издигна мотивирано номинацията на г-н. Вилен Мичев – Зам. апелативен прокурор на АП – Варна, за Прокурор на 2010 г. за Варненския апелативен район. УС обсъди и номинация на г-жа Св. Иванова – прокурор при ОП – Ловеч, за Прокурор на 2010 г. за Великотърновския апелативен район. Г-н Маринчев се ангажира да отправи запитвания до АП – Бургас, ОП – Бургас, и РП – Бургас, във връзка с евентуални номинации за прокурори от Бургаския апелативен район. Членовете на УС изразиха единодушно становище, че окончателното определяне и гласуване на номинираните прокурори следва да се извърши до 30 април 2011 г., евентуално чрез неприсъствено гласуване. Бе споделено становището, че крайните номинации следва да са 7 – за всеки апелативен район, за военноапелативния район, и една почетна номинация.

УС на АПБ реши окончателното определяне и гласуване на номинациите за Прокурор на 2010 г. да се извърши до 30 април 2011 г., евентуално чрез неприсъствено гласуване, като номинираните прокурори да са членове на АПБ, за което да се извършат съответни проверки.

По точка 2 от дневния ред:

Председателят на Асоциацията предложи на УС годишното отчетно събрание на сдружението да се проведе на 11 юни 2011 г. – събота. Г-н Михов подчерта, че принципното становище на Главния прокурор на Р. България е събитието да е в неработен ден. Според г-н Михов насрочването на събранията за 11 юни ще позволи публикуване на поканата за събитието в едномесечен срок преди събитието – вероятно на 3 май 2011 г. По инициатива на г-н Михов членовете на УС дебатираха върху дневния ред на годишното отчетно събрание на АПБ.

След гласуване, УС на АПБ единодушно реши годишното отчетно събрание на сдружението да се проведе на 11 юни 2011 г. – събота, при следния дневен ред:

1. Отчет за дейността на АПБ за периода юни 2010 г. – юни 2011 г.
2. Финансов отчет.
3. Обсъждане статута на членовете на АПБ, които не са плащали редовно членския внос.
4. Отчет за състоянието на дарителска сметка на сдружението.
5. Презентиране на уеб – страницата на сдружението и резултатите от функционирането на сайта.
6. Представяне на проекта на АПБ, финансиран от швейцарското правителство на тема „Борба с престъпленията срещу околната среда“.
7. Вземане на решение за създаване на контролен орган на сдружението относно разходването на бюджетните средства;
8. Награждаване на Прокурор на годината и връчване на почетни плакети.
9. Други

По точка 3 от дневния ред:

Г-н Михов представи за принципно обсъждане през членовете на УС въпроса дали сдружението следва да продължи да се опитва да организира екскурзии за членовете си. Председателят изрази становище, че подобни мероприятия са приятни, но и полезни с оглед създаване на усещане за колективизъм и приятелска среда в Прокуратурата на Р. България, повишаване авторитета на Асоциацията и сплотяване на нейните членове, а и другите работещи в Прокуратурата на Р. България.

Членовете на УС обсъдиха евентуалните дати на замислената екскурзия до Р. Турция и начините за популяризиране на събитието. Г-н Маринчев изрази становище за нуждата от водеща роля на местните координатори за достигане на информацията до членовете. Г-н С. Петров предложи участниците в екскурзията да бъдат привлечени чрез представяне на мероприятията като такива, които има приятелски характер и в които ще вземат участие конкретен кръг вече записали се лица. Г-н Михов заяви, че в кратки срокове ще извърши проверка за икономически благоприятни оферти за провеждане на екскурзията.

След обсъждане УС на АПБ реши екскурзията до Р. Турция да се организира в периода 18 – 20 юни 2011 г. като се избере икономически благоприятна оферта, които да се представят на пролетната академия в Пампорово, след което да се вземе решение дали да се организира такава екскурзия.

По точка 4 от дневния ред:

Г-н Е. Иванов докладва пред УС за поръчването и изработката на значки и плакети на АПБ и свързаните с това процедури, финансовите условия и разплащания. УС се запозна с мостри от изготвените значки и пла-

кети, изразявайки одобрение на същите. УС обсъди поръчването и изготвянето на членски карти, което първоначално ще бъде направено само за членовете на УС, а последните следва да популяризират тази идея.

УС на АПБ прие единодушно доклада на г-н Е. Иванов.

УС взе решение за поръчването и изготвянето на членски карти, което първоначално да бъде направено само за членовете на УС, а последните да популяризират тази идея с оглед последващо изготвяне на карти и на другите членове на сдружението.

По точка 5 от дневния ред:

Г-жа Стоянова докладва пред УС развитието на проекта на АПБ „Престъпления срещу екологията“, за който предстои кандидатстване за финансиране от правителството на Швейцария. Г-жа Стоянова посочи, че проектът ще стартира фактически през месец септември 2011 г., което позволява спокойно и внимателно обмисляне и добра подготовка. Г-н Михов сподели, че с извършеното от АПБ по проекта са били запознати представители на посолството на Швейцария, които са изразили одобрение. Председателят обясни за това, че бе създадена организация на работно посещение на г-жа Стоянова в Белгия, град Брюксел в началото на април 2011 г. Там е обсъждана идеята за създаване на европейска мрежа от прокурори, които да работят в областта на защитата от престъпления против екологията. Г-н Михов изрази задоволство, че пътуването на г-жа Стоянова е станало възможно с одобрение на главния прокурор на Р. България и след оказано съдействие от страна на ръководството на ПРБ.

УС на АПБ прие единодушно доклада на г-жа Р. Стоянова.

По точка 6 от дневния ред:

Председателят на АПБ представи пред УС подготовката за Пролетната академия на сдружението през 2011 г., която ще се проведе на базата на БНТ в к.к. Пампорово в периода 27 – 29 април 2011 г. Г-н Михов посочи, че за събитието е поканен г-н К. Ситнилски – Зам. главен прокурор, но покани ще бъдат изпратени и за Главния прокурор и другите негови заместници. Председателят посочи, че до датата на заседанието участието си в събитието са потвърдили 56 прокурори и ги представи поименно. Г-н Михов съобщи, че за лектори в академията са били осигурени специалисти от Агенция Митници – от секторите АНП, Акцизи, и Митническо разузнаване, и от Митница Аерогара София, както и прокурорите Хр. Георгиев – ОП – Благоевград и Ч. Грошев – РП – Пловдив. Председателят съобщи на УС на АПБ, че все още има 3 свободни места за участие в академията, поради което бе отправена покана за участие в събитието към г-н Т. Желев – ОП – Силистра и г-жа А. Енева – Спасова – РП – Казанлък.

Михов предложи УС да гласува бюджет за провеждане на Академията в размер на до 6 000 лв.

УС на АПБ прие единодушно доклада на г-н Михов и предложения бюджет, като го натовари на следващото заседание да представи отчет за изразходваните средства.

По точка 7 от дневния ред:

Г-н Михов представи пред УС кратък доклад за бюджета на АПБ и за извършени разплащания със средства – за сътрудник (по решение на УС от 2009 г.), за провеждане на регионален семинар в град Хасково, и за изработка на плакети и значки. Бе уточнено, че разходите за изготвените значки ще бъдат възстановени чрез плащане на същите от страна на членовете на сдружението и връщане на средствата по сметката на АПБ.

УС на АПБ прие доклада на г-н Михов за бюджета на АПБ.

По точка 8 от дневния ред:

Г-жа Стоянова представи организацията и резултатите от регионалния семинар за Окръжните прокуратури на градовете Стара Загора, Хасково, и Кърджали, проведен в хотел България, Хасковски минерални бани, с лектори г-жа Ив. Которова и г-н Цв. Йосифов – прокурори при ВКП – София, и г-н С. Петров – прокурор при ОП – Пловдив, командирован във ВКП – София. Г-жа Стоянова посочи, че официално тема на семинара са били въпросите по обезпечаване на имущество и доказателства, но е било обсъдено и приложението на чл. 69а от ЗМВР и съответните указания на ПРБ за приложението на тази разпоредба. Г-жа Стоянова посочи, че след изготвяне на доклад за семинара, последният ще може да бъде публикуван на интернет страницата на АПБ. Г-жа Стоянова изрази общата оценка на участвалите в семинара за неговата полезност и навременност.

УС на АПБ прие доклада на г-жа Стоянова.

По точка 9 от дневния ред:

Г-н Радев представи доклад пред УС за работата на координаторите на АПБ по места. Г-н Радев посочи трима нови регионални координатори, а именно Орлин Куздов – район ОП – Шумен, прокурор в ОП – Шумен, Татяна Василева – район ОП – Търговище, прокурор в РП – Търговище, и Милена Пенчикова – район ОП – Разград, прокурор в ОП – Разград. Г-н Радев обясни, че поддържа чрез електронна поща, лични и телефонни разговори, непрекъснатата връзка с координаторите, заявявайки общата си положителна оценка за работата по места. Г-н Радев отличи за високата активност координаторите на ОП – Бургас и ВОП – Сливен, като представи идеята за организиране на регионален семинар за районите на градовете Бургас, Сливен, Ямбол, и Елхово, на 13 и 14 май 2011 г. Членовете на УС обсъдиха възможностите за финансиране на нов регионален семинар. Председателят предложи да се обмисли организиране на регионален семинар за района на градовете Плевен и Ловеч, като се избере общодостъпна дес-

тинация и икономически благоприятна оферта за провеждане на събитието. Г-н Михов изрази становище, че ако все пак се провеждат семинари в работни дни за всяко отсъствие от работа, разрешение следва да се иска от Главния прокурор.

УС на АПБ прие доклада на г-н. Радев.

УС взе принципно решение за организиране на регионални семинари за районите на градовете Плевен, Ловеч, Габрово и Велико Търново и Бургас, Сливен, Ямбол, и Елхово, в подходящи периоди от време и за финансиране на събитията, при съобразяване на икономически благоприятни оферти за провеждане на събитията, до рамките на финансирането на вече проведеня регионален семинар за районите на градовете Стара Загора, Хасково, и Кърджали.

По точка 10:

Председателят на АПБ представи за обсъждане пред УС новопостъпили молби за членство в АПБ от прокурорите г-жа Владислава Панайотова – прокурор при РП – Варна, г-н Владислав Томов – прокурор при РП – Варна, г-жа Людмила Дончева – прокурор при РП – Русе, и г-жа Татьяна Василева – прокурор при РП – Търговище, Христо Киновски, РП на Никопол. Молбите бяха изчетени от г-н Маринчев.

Г-н Михов запозна УС с постъпила молба за напускане на АПБ от г-н Александър Байданов – ВОП – София.

УС на АПБ гласува и единодушно прие петимата прокурори за членове на АПБ.

УС прие за сведение молбата за напускане на сдружението.

По точка 11:

Г-н Михов предложи във връзка с организацията на годишното отчетно събрание следващото заседание на УС да се проведе на 10 юни 2011 г.

Г-н Маринчев посочи, че е възможно в АПБ да постъпи искане за становище от страна на КС по повод искане за установяване на противоконституционност и на несъответствие с общопризнатите норми на международното право и с международните договори на текстове от ЗСВ, касаещи създаването на специализираните наказателни съдилища. Г-н Михов заяви, че в АПБ все още не е постъпвало искане за становище по случая.

Г-н Михов описа усилията за успешното събиране на средства за подпомагане лечението на дете на работеща в ОП – Разград, майка, посочвайки изключителния логистичен принос в тази насока на г-н Б. Калфин – прокурор при РП – Кюстендил.

Г-жа Мутафова описа усилията на прокурорите в град Пловдив за събиране на средства за подпомагане лечението на техен колега.

Членовете на УС се обединиха единодушно около идеята на предстоящата Пролетна академия на АПБ да бъдат поставени нарочни кутии за набиране на средства за дарителската сметка на сдружението.

Председателят описа посещенията си на годишните доклади на окръжните прокуратури в градовете Разград и Шумен, при които е бил заявен повишен интерес към дейността на АПБ.

Г-н Михов описа създаването на футболен отбор на АПБ и предложи логото на сдружението да бъде поставено на екипите на формацията.

Г-жа Стоянова, г-н Петров, и г-н Трайков, обсъдиха с другите членове на УС нуждата от изготвяне на становище за определяне на квоти и прилагане на случаен принцип при избора на лицата, ползващи почивните бази на ПРБ, във връзка и с проведената среща с ръководството на ПРБ.

УС единодушно реши на 10 юни 2011 г. в град София да проведе по-редното си заседание.

УС взе решение по време на Пролетната академия на сдружението да се проведе кампания за събиране на средства за дарителската сметка на АПБ чрез поставяне на нарочни кутии за дарения.

УС единодушно реши да подкрепи създаването на спортни формации при АПБ, които да имат право да носят логото на сдружението на своите екипи.

Поради изчерпване на дневния ред председателят закри заседанието на УС на Асоциацията в 13.00 часа.

Протоколът бе съставен на основание чл. 8, ал. 1 от Устава на АПБ и верността на съдържанието му бе удостоверена от ръководещия заседанието – г-н К. Михов, и лицето, изготвило протокола – г-н С. Петров.

Председател на заседанието:
(К. Михов)

Протоколист:
(С. Петров)

УВАЖАЕМИ КОЛЕГИ,

За времето от 19 до 21 октомври 2010г. в Ереван, Република Армения се проведе пленарна среща на Консултативния съвет на европейските прокурори към Съвета на Европа – с участието на представител и на Прокуратурата на Република България. Основна тема в дневния ред бе приемането на становище на Съвета относно ролята на прокуратурата в правораздаването спрямо непълнолетни лица. Обсъжданият негов проект бе съставен от работна група на Консултативния съвет на европейските прокурори към Съвета на Европа (ССРЕ), определена на предходна пленарна среща.

Крайният вариант на становището бе изработен и структуриран съобразно резултата от дискусиите. По идея, подкрепена от всички участници в срещата, окончателният документ на Консултативния съвет, приет след подробни обсъждания на 20.10.2010г., бе наречен Ереванска декларация в чест на домакините. Предстои представянето на документа на Комитета на министрите на Съвета на Европа с предложение за приемане на препоръка въз основа на него.

Предлагаме Ви за запознаване неофициален превод от английски език на окончателния вариант на становище № 5 на Консултативния съвет на европейските прокурори към Съвета на Европа – ССРЕ (2010)1 PROV4 от 20.10.2010г. (Ереванска декларация), относно ролята на прокуратурата в правораздаването спрямо непълнолетни лица.

Страсбург, 20 Октомври 2010 г.

**КОНСУЛТАТИВНИЯТ СЪВЕТ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ
ПРОКУРОРИ
(ССРЕ)**

Становище Nr. 5

**Прокуратурата и младежко правосъдие
ЕРЕВАНСКА ДЕКЛАРАЦИЯ**

Тази Декларация е била приета по време на 5-то пленарно заседание на ССРЕ, което се проведе в Ереван на 19-21 Октомври 2010 г.

ЕРЕВАНСКА ДЕКЛАРАЦИЯ

Въведение

1. Консултативният съвет на европейските прокурори (ССРЕ) е създаден от Комитета на министрите на Съвета на Европа през 2005 г. със задачата да изготвя Становища относно функционирането на прокуратурата услуги и насърчаване на ефективното изпълнение на Препоръка Rec (2000) 19 за ролята на прокуратурата в системата на наказателното правосъдие.

2. За 2010 г. Комитетът на министрите възложи на ССРЕ, в светлината на Резолюция № 2 за децата и приятелско правосъдие, да приеме становище по принципите на обществената политика на младежкото правосъдие „и да проучи по-специално достъпа и мястото на деца преди, по време и след съдебното производство, начина, по който мненията на децата могат да бъдат взети предвид по време на такова производство и подобрения по отношение на методите, използвани от органите да предоставят информация на децата за техните права и достъп до правосъдие, включително достъп до Европейския съд по правата на човека“.

3. Прокурорите са публични органи, които, от името на обществото и в обществен интерес, гарантират на прилагането на закона, когато за нарушение на закона се носи наказателна отговорност. По този начин прокурорът взема предвид, както правата на личността, така и на необходимата ефективност на системата за наказателно правосъдие, в съответствие с Препоръка Rec (2000) 19 на Комитета на министрите към държавите-членки относно ролята на прокуратурата в наказателното правосъдие система.

4. Ролята на прокурорите се различава значително в отделните държави, като целта на настоящото становище е да се създадат насоки, от които трябва да се ръководи дейността на всички прокурори, участващи в младежко правосъдие. Настоящото становище има за цел да гарантира, че във всички производства по отношение на непълнолетни, в които участват прокурори, основните права се прилагат при спазване на нивото на зрялост, уязвимост и умствените способности на непълнолетни, когато непълнолетен е нарушителят, жертвата или свидетел. Спазването на тези принципи се прилага на всички етапи на процедурата, което означава преди съдебния процес, по време на съдебното заседание, по време на изпълнението на решението, а също и по време на последващите действия по отношение на изпълнение на решението, касаещо ненавършили пълнолетие лица.

5. В казусите с участие на непълнолетни, прокурорите трябва да обърнат специално внимание върху намирането на подходящ баланс между, от

една страна, интереса на обществото и целите на наказателното производство, а от друга страна – специалните нужди и уязвимостта на младите личности.

6. В държави, в които прокурорите имат компетенции и извън полето на наказателното право (особено в областта на семейното право, административното право и въпросите на попечителството), те винаги трябва да допринасят за реализирането на основните права и свободи, и по-специално на принципите за защита на малолетни, както е посочено в настоящото становище.

7. Установените с настоящото становище принципи се прилагат, когато това е в рамките на правомощията на прокурорите и в съответствие с националното си законодателство.

8. Принципите, посочени в настоящото становище относно непълнолетните, могат да се прилагат и за младите възрастни.

9. В допълнение към казаното, ССРЕ би искала да изрази желанието си държавите-членки да предприемат подходящи мерки за борба с други явления, имащи социално-икономически корени, които могат да доведат до повишаване на младежката престъпност (например, бездомност, безработица, липса на образование).

Референтни документи

10. ССРЕ изработи настоящото заключение, като се основа на отговори от 37 държави-членки по специален въпросник по темата.

11. Това становище се основава на универсални и регионални правни инструменти, включително съдебната практика на Съда по този въпрос.

12. В ССРЕ също така взе под внимание и работата, и заключенията на 7-та конференция на главните прокурори на Европа (Москва, 2006) на тема „Ролята на прокуратурата в защитата на физическите лица“, както и следните становища на ССРЕ:

Становище № 2 за алтернативи на наказателното преследване, Становище № 3 относно ролята на прокуратурата извън наказателното право и Становище № 4 относно отношенията между съдии и прокурори.

Определения

13. За целите на настоящото заключение, ССРЕ се позовава на определенията, съдържащи се в точка 21 от Препоръка (2008) 11 за европейските правила за непълнолетни престъпници, подлежащи на санкции или мерки, както и точка I на Препоръка Rec (2003) 20 относно нови начини за справяне с младежката престъпност и ролята на младежкото правосъдие:

(I) „Непълнолетен“ означава лице на възраст под 18 години;

(II) „Непълнолетен нарушител“ означава лице под 18-годишна възраст, което е извършило престъпление/нарушение или, за което се предполага, че е извършило престъпление/нарушение;

(III) „Престъпление/нарушение“ означава всяко действие или бездействие, което нарушава закона, изисква налагане санкция и се разглежда от наказателен съд или друг съдебен или административен орган.

Особености на младежко правосъдие

14. Младежкото правосъдие следва да получи специално внимание от всички правораздавателни органи, полицията и социалните партньори, поради нестабилността на тези, които са подведени под него. Във всички съдебни системи, прокурорът трябва да вземе предвид състоянието на незрялост у непълнолетните, възможността за смекчаване на нивото на отговорност поради тяхната незрялост и да обърнат специално внимание на правата им.

15. Следните мерки, когато е уместно, да бъдат взети предвид:

- Използване на видеозаписи или аудиозаписи на показания, дадени от непълнолетни, разпитите на непълнолетните да се извършват с помощта на детски психолози, педагози, социални работници или други експерти;

- разпитите на младите личности да се провеждат, когато е уместно, в присъствието на носителя на родителската отговорност или друг близък човек на непълнолетния, или доставчик на социални услуги;

- използване на стаи за разпит, специално адаптирани за деца. Броят на разпитите на непълнолетни жертви на престъпленията трябва да бъде максимално ограничен;

- разпитите трябва да се извърши по начин, по който да се избягва многократната виктимизация на пострадалия.

16. Прокуратурата трябва да се стреми да бъдат предприети всички превантивни мерки за предотвратяване на престъпления от малолетни, които са склонни към противоправна дейност, поради своята нестабилност и незрялост. Родителите трябва да бъдат консултирани и въввлечени да участват в изпълнението на тези мерки.

17. При определянето на санкции трябва да се вземат под внимание степента на образованието, полученото обучение, персонално обкръжение и личността на съответния непълнолетен, а не само да се цели наказването на престъпления или на друго неправомерно поведение. Мерките, които ограничават свободата на младите личности, трябва да бъдат определени със закон, и строго ограничени до изискванията, необходими за защита на обществото.

18. Според неговата компетентност, прокурорът трябва да се стреми да гарантира, че всякакъв контакт на непълнолетен, независимо дали в качеството на

ството на нарушител, жертва или свидетел, с правосъдната система, трябва да бъде обект на специално внимание, за да му се осигури получаване на необходимата информация с разбираеми за неговата възраст средства, що се отнася до провеждането на производството, ролята на участниците в процеса и мерките, предприети спрямо него.

19. Прокурорите трябва да имат необходимите и подходящи средства, за да упражняват правомощията си спрямо непълнолетни лица или тези средства трябва да се отдадат на други компетентни служби, които отговарят за правосъдието с участие на млади личности. По-специално компетентните служби следва да разполагат със система за личностов подбор, подходящо обучение, както и необходимия брой персонал, средства и специализирани услуги. Освен това, държавите-членки следва да обмислят създаването на специализирани звена или служители за младежката престъпност.

20. В наказателно разследване и правораздаване, както и в други производства, които включват непълнолетни, прокурорите трябва да обърнат специално внимание на срока и следва да се стремят да гарантират, че такива случаи се третират като приоритет и се процедират без неоправдано забавяне. Дългата процедура може да увеличи отрицателното въздействие на извършеното престъпление и може да попречи на правилната ресоциализация едновременно и на непълнолетните нарушители, и непълнолетните жертви на престъпление.

21. Прокурорите трябва да имат предвид, че в съответствие с международните стандарти, деца, лишени от свобода, трябва като основно правило, да се отделят от възрастните и имат право да поддържат контакт със семействата си.

22. Интересът на обществото изисква медиите да бъдат снабдени с необходимата им информация във връзка с функционирането на съдебната система. Въпреки това излагането на медиен интерес може да бъде особено вредно за непълнолетни, участващи в наказателни разследвания и други процедури. Прокуратурата трябва да бъде особено наясно с отговорността си да не разкриват информация, която може да нарушава правата на участващите непълнолетните лица или информация, която може да доведе до увеличаване на вредния ефект.

23. Обменът на опит между прокурорите и международното сътрудничество по въпросите на младежкото правосъдие е силно препоръчително.

Ненавършилите пълнолетие лица преди началото на съдебния процес

24. За да си осигурят по-добро познаване на положението на ненавършилите пълнолетие, които участват в производството, прокурорите следва в рамките на своите компетенции, да играят ключова роля за координа-

цията и сътрудничеството между главните действащи лица в разследването, т.е. органите на полицията, пробационните служители и социалните служби.

25. Прокурорите следва, когато е целесъобразно, да търсят съвет от социалните служби, специализирани услуги за закрила на детето преди вземането на решение относно това дали да се съдят замесените непълнолетни. Прокурорите трябва да търсят съветите им, преди да вземат решение относно санкцията или мярката, която да предложат на Съда. Те трябва да имат предвид също и възможността при нужда да се използват специални технически съоръжения за разпит на непълнолетните лица и експерти (вж. точка 16 по-горе).

26. Предвид възможното вредно въздействие на наказателни и други процедури върху бъдещото развитие на непълнолетни, прокурорите трябва във възможно най-широка степен и в съответствие със закона, да търсят алтернативи на съдебното преследване на непълнолетни правонарушители, когато тези алтернативи представляват подходяща реакция на правораздавателната система на на престъплението, като се вземат предвид интересите на жертвите и на широката общественост, и в съответствие с целите на младежкото правосъдие.

27. Според международните стандарти, предварителното задържане на непълнолетни трябва да се използва само като крайна мярка и за най-краткия възможен срок. Когато става въпрос за непълнолетни, прокурорите трябва да бъдат особено внимателни при решаване на въпроса дали целите на предварителното задържане могат да се постигнат чрез по-щадящи мерки и да гарантират, че задържането под стража на младите личности се осъществява при условия, които могат да помогнат за минимизиране на възможните негативни последици от задържането.

28. Указания и препоръки относно приложимите мерки за различните видове престъпления, извършени от непълнолетни могат да бъдат полезни, за да се гарантира равенството пред закона.

Ненавършилите пълнолетие лица в съдебния процес

29. Всички прокурори следва да работят за целта да се гарантират интересите и доброто състояние на непълнолетните лица по време на процеса. Прокурорите трябва да се стремят да се намали до минимум допълнителното увреждане на непълнолетните нарушители, жертви и свидетели в следствие на участието им в наказателното производство, доколкото това е постижимо и е възможно да се използва защитен подход.

30. Прокурорът трябва да гарантира, че непълнолетният нарушител е информиран за обвиненията срещу него и може да упражнява пълноценно правото си на защита, да дава обяснения и да се възползва от прав-

на помощ във всички производства, в които участва, както и да говори свободно пред компетентния съд.

Изпълнение на решения, свързани с непълнолетни

31. По отношение на младежкото правосъдие, прокурорите трябва, когато това е в техните компетенции, да се стремят да гарантират, че образователните и ресоциализационни мерки (като например поемане на задължение за възстановяване на щети, обучение, поставяне под контрол от страна на социалните служби, лечение, настаняване в специализирано заведение за непълнолетни, пробация и условно освобождаване), се използват във възможно най-широка степен, като в същото време се вземат предвид интересите на жертвата, обществения интерес, интереса на младата личност, както и на целите на наказателното правосъдие.

32. Когато това е в техните компетенции, прокурорите трябва да контролират законосъобразността на прилагане на всички санкции и мерки, както и обучение в специализирани центрове за малолетни и да извършват редовни проверки във всички затвори специализираните институции за непълнолетни. Тези проверки се отнасят и до съоръжения за предварително задържане на непълнолетни обвиняеми.

33. Прокурорите трябва, когато това е в техните компетенции, да гарантират, че непълнолетни извършители на престъпления, спрямо които се изпълнява наложена от съд мярка или санкция, биват наблюдавани и подпомагани, за да се избегне рискът от рецидив.

34. Държавите-членки се приканват редовно да проверява изпълнението на своята национална система на Препоръка Rec (2000) 19 – по-специално по отношение на младежкото правосъдие, както е описано в настоящото становище.

АКЦЕНТ НА БРОЯ**ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА ПРОТИВ ОКОЛНАТА
СРЕДА ПО НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС
В СВЕТЛИНАТА НА ЕКОЛОГИЧНОТО
ЗАКОНОДАТЕЛСТВО
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ:
НЯКОИ ОСОБЕНОСТИ НА
ИЗПЪЛНИТЕЛНОТО ДЕЯНИЕ**

Проф. д-р Георги Пенчев

*Юридически факултет на Пловдивския университет
„Паисий Хилендарски“*

Увод

Околната среда е специфичен и комплексен по своя характер обект на правна защита. Поради това, при вземането на управленски решения за нейното опазване, от една страна, и при налагането на санкции спрямо правонарушителите, от друга страна, трябва да се използва системният подход, който изисква отчитане на връзките между природните ресурси и екосистемите, т. е. между отделните ѝ компоненти. Екологичните проблеми засягат интересите на всички граждани не само в местен, но и в национален мащаб, както и на цялото човечество. От успешното им разрешаване до голяма степен зависи съдбата на сегашните и бъдещите поколения. Във връзка с това, ефективното разкриване и наказване на престъпленията против околната среда (екологичните престъпления) се очертава като важна стъпка към реализацията на държавната екологична политика. В Наказателния кодекс (НК – ДВ, бр. 26 от 1968 г., изм. и доп.) са уредени редица състави на такива престъпления. Поради изисквания за обемни ограничения, в настоящото научно изследване те няма да бъдат подробно анализирани, а вниманието ще бъде насочено само към някои особености на изпълнителното деяние на този вид правонарушения в светлината на еколо-

Асоциация на прокурорите в България

гичното законодателство на Република България. В нашата правна литература засега липсва монографичен или дисертационен труд, посветен на наказателноправната защита на околната среда. Налице са малко на брой публикации, главно статии и студии, в които са разгледани, по-цялостно или частично, проблемите на екологичната престъпност¹. Ето защо основната цел на настоящото изследване е по-скоро да продължи научната дискусия в разглежданата област. В него ще бъдат разгледани накратко особеностите на изпълнителното деяние главно по основните състави на престъпленията против околната среда в контекста на систематичното им място в отделните глави и раздели на НК, тъй като понастоящем те не са обособени в самостоятелна глава на кодекса. Същевременно вниманието ще бъде насочено само към онези състави на престъпления, които, според автора, имат пряко значение за опазването на околната среда и представляват, условно казано, “същински екологични престъпления”. Става дума за състави на престъпления, в които законодателят изрично е изтъкнал околната среда и/или нейните компоненти като предмет на престъплението, или за които по тълкувателен път може да се направи заключението, че екологичните отношения като вид обществени отношения имат първостепенно значение, т. е. приоритет пред другите видове отношения (напр. икономически, енергийни, транспортни и др.). Поради изисквания за обемни ограничения няма да бъдат разглеждани в изследването правните проблеми, свързани със особеностите на субекта, формата на вината, видовете наказания и квалифицираните състави на екологични престъпления, които, по принцип, се отличават с по-голяма наказуемост на деянията в сравнение с основните състави на такива престъпления. Също така, поради косвеното им значение за опазването на околната среда няма да бъдат разглеждани някои състави на престъпления, които вече са били предмет на научно изследване в нашата правна литература, като умишлено “туряне” (в смисъл на изхвърляне – бел. авт.) или примесване на опасни за живота и здравето предмети в кладенец, извор, водопровод или друго съоръжение за питейно-битово водоснабдяване (чл. 349)², неправомерно изграждане на водовзем-

¹ Вж. напр. **Айдаров, Й.** Криминология. С., 2002, с. 434 – 449; **Божанов, С.** Екологичните престъпления по българското законодателство. – Правна мисъл. С., 1995, № 4, с. 86 – 89; **Бузова, Н.** Престъпленията в областта на природоползването по Наказателния кодекс на НР България. – Бюлетин на Съюза на юристите в България. С., 1979, № 6, с. 16 – 26; **от нея.** Наказателноправна защита на водите в НР България от замърсяване. – Социалистическо право. С., 1979, № 7, с. 38 – 47; **Ненов, И.** Наказателноправна защита на природната среда. – Правна мисъл. С., 1979, № 1, с. 29 – 42; **Пенев, Й.** Наказателноправна характеристика на екологичните престъпления. – Годишник на Академията на МВР. С., 2006, т. 21, с. 5 – 74.

² Вж. за повече подробности относно престъплението по чл. 349 от НК, напр.: **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 465 – 466; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 45. Според изтъкнатият *Бюлетин, бр. 1/2011*

но съоръжение за използване на повърхностни или подземни води (чл. 353г)³, неправомерно стопанско ползване на минерални води (чл. 353д)⁴, използване на атомна енергия без разрешение или в отклонение от разрешението (чл. 356г), допускане на работа с ядрен материал, ядрени съоръжения или други източници на йонизиращи лъчения на неспособни лица (чл. 356д), нарушаване на правилата за ядрена безопасност или радиационна защита (чл. 356з и чл. 356и) и придобиване, държане, превозване или пренасяне без “надлежно” разрешение на ядрен материал, източници на йонизиращи лъчения или компоненти за тях (чл. 356к)⁵.

Преди всичко трябва да се подчертае обстоятелството, че поради спецификата на обекта на правна защита (околната среда и нейните компоненти, включващ сложни и все още недостатъчно изучени изцяло взаимовръзки между тях), престъпните посегателства срещу околната среда се отличават с изключително висока степен на обществена опасност⁶. А обществената опасност на тези правонарушения е свързана и с факта, че вредоносните последици от деянието настъпват понякога в много по-късен момент от неговото извършване. Ето защо на практика те са трудно предвидими. Във връзка с това, борбата срещу екологичната престъпност се очертава като един сложен и труден проблем на съвременното общество, чието разрешаване изисква ефективно сътрудничество между учени и практикуващи специалисти от различните области на науката и социалната практика.

Изследването е съобразено със законодателството в сила към 3.11.2010 г.

наш учен И. Ненов този член от НК не може да бъде причислен към престъпленията против околната среда, защото въпреки, че с деянието се въздейства върху някои нейни компоненти, в крайна сметка “не се стига до по-трайно засягане на последните”. – вж. **Ненов, И.** Цит. съч., с. 36. Присъединявайки се към това негово становище смятам, че то е относимо и към чл. 353г и чл. 353д, които бяха въведени в НК след отпечатването на неговата статия. Обратното становище се поддържа от Й. Пенев. – вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 12 – 13, като той обосновава причисляването на деянията по чл. 349, 353г и 353д от НК към системата на екологичните престъпления с констатацията, че общ обект на посегателство и при тях са обществените отношения, свързани със здравословна и благоприятна околна среда (с. 12).

³ Вж. напр. за повече подробности относно престъплението по чл. 353г от НК, **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 61 – 63.

⁴ Вж. за повече подробности, напр. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 63 – 64.

⁵ Вж. напр. за повече подробности относно тези състави на престъпленията против атомната енергетика: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 439 – 441; **Божанов, С.** Цит. съч., с. 87 – 88; **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 483 – 488; **Михайлов, Д.** Цит. съч., с. 57 – 58.

⁶ Вж. в тази насока **Ненов, И.** Цит. съч., с. 33.

**І. Някои особености на изпълнителното деяние
на екологичните престъпления по глава VI „Престъпления
против стопанството“ в светлината на специалното
екологично законодателство**

Видно от наименованието ѝ, родов обект на престъпно посегателство на деянията по тази глава са обществените отношения, свързани с развитието на националното стопанство. Престъпленията против околната среда, уредени в нея условно могат да бъдат подразделени на две групи. Към първата група спада само един състав на престъпление, който фигурира в раздел I “Общи стопански престъпления”, а именно чл. 221а (неправомерно използване за неземеделски нужди на неотчуждена земеделска земя), като видов обект на престъпно посегателство на деянията в този раздел са обществените отношения с по-общо значение за развитието на националното стопанство.

Втората група престъпни деяния са уредени в раздел II “Престъпления в отделни стопански отрасли” и се отнасят до: а) неправомерната търговска дейност с отпадъци от черни и цветни метали (чл. 234б); б) престъпни посегателства срещу горското стопанство (чл.чл. 235 и 236); в) престъпни посегателства срещу ловното стопанство (чл. 237), и г) престъпни посегателства срещу рибното стопанство (чл.чл. 238 – 240). В нашата правна литература Д. Михайлов окачествява именно тази втора група престъпления като престъпления против околната среда⁷. Видов обект на престъпно посегателство по този раздел са обществените отношения, свързани с развитието на отделните отрасли на националното стопанство.

**1. Обща характеристика на изпълнителното деяние
по чл. 221а от НК**

В този член от НК са уредени два основни състава на престъпления (съответно в двете му алинеи), в които видов обект на посегателство са обществените отношения, свързани с развитието на селското стопанство, а непосредствен (подвидов) обект на посегателство – обществените отношения, свързани с опазването на земеделските земи от различни видове неправомерно неземеделско ползване. Преди неговото разглеждане е необходимо да се отбележи, че той е въведен в НК в 1973 г. във връзка с приемането на Закона за опазване на обработваемата земя и пасищата (ЗООЗП – ДВ, бр. 27 от 1973 г., изм. и доп. – отм., бр. 35 от 1996 г.). Впоследствие, редакцията му претърпя едно изменение в 1991 г. във връзка с приемането на Закона за опазване на околната среда (ЗООС – ДВ, бр. 86 от 1991 г.,

⁷ Михайлов, Д. Проблеми на наказателното право: Особена част. С., 2008, с. 126.

изм. и доп. – отм., бр. 92 от 2002 г.), и две поправки. Според С. Божанов изменението в 1991 г. е детерминирано от приетата нова Конституция на Република България (ДВ, бр. 56 от 1991 г., изм. и доп.), в чл. 21 от която е прокламирано, че земята е “основно национално богатство” и е установено задължението тя (в случая става дума за земеделската земя – бел. авт.) да се използва по предназначение, като промяната му трябва да става по ред, определен в закон⁸. Предмет на престъплението по чл. 221а от НК е земеделска земя или пасище. Дефиниция на правното понятие “земеделски земи” фигурира в чл. 2 от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи (ЗСПЗЗ - ДВ, бр. 17 от 1991 г., изм. и доп.)⁹.

1.1. Особености на изпълнителното деяние по чл. 221а, ал. 1 от НК

Изпълнителното деяние по тази разпоредба се състои в нареждане или допускане, в нарушение на съответните служебни задължения, да се извърши вземане и използване за строителство и за други неземеделски нужди на неотчуждена или непредадена по установения ред земеделска земя или пасища. Следователно то има две форми, които по същество се изразяват в следното: а) нареждане за неземеделско ползване (т. е. за строителство или друг вид неземеделско земеползване) или допускане да се извърши такъв вид ползване на земеделска земя или пасище в нарушение на процедури по отчуждаване или промяна на предназначението им, уредени в специален закон. За целта трябва да се имат предвид изискванията на два закона, а именно Закона за опазване на земеделските земи (ЗОЗЗ - ДВ, бр. 35 от 1996 г., изм. и доп.) и Закона за устройство на територията (ЗУТ – ДВ, бр. 1 от 2001 г., изм. и доп.), както и подзаконовите нормативни актове по тяхното прилагане. Употребеният израз “непредадена по установения ред” е свързан с процедурата по промяна на предназначението на земеделските земи, регламентирана в чл. 17 – 29 от ЗОЗЗ и чл. 27 – 59б от Правилника за неговото прилагане, приет с ПМС № 240 от 24.09.1996 г. (ППЗОЗЗ – ДВ,

⁸ Вж. **Божанов, С.** Цит. съч., с. 88.

⁹ В тази разпоредба е указано, че земеделски земи са “тези, които са предназначени за земеделско производство и: 1. не се намират в границите на урбанизираните територии (населени места и селищни образувания), определени с подробен устройствен план или с околоръстен полигон; 2. не са включени в горския фонд; 3. не са застроени със сгради на: промишлени или други стопански предприятия, почивни или здравни заведения, религиозни общности или други обществени организации, нито представляват дворове или складови помещения към такива сгради; 4. не са заети от открити мини или кариери, от енергийни, напоителни, транспортни или други съоръжения за общо ползване, нито представляват прилежащи части към такива съоръжения”.

бр. 84 от 1996 г., изм. и доп.). Съответно изрази “неотчуждена ... по установения ред” се отнася до процедурата по отчуждаване на земеделски земи за държавни или общински нужди, уредена в чл. 205 – 211 от ЗУТ.

1.2. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 221а, ал. 2 от НК

Изпълнителното деяние в тази хипотеза се състои в продължаване, нареждане или допускане, в нарушение на съответните служебни задължения, да се продължи строителството или да се извърши друг вид неземеделско ползване на земеделска земя или пасище, след като строежът или другото такова ползване са били спрени от надлежните органи по съответния ред. Следователно то има три форми, които по същество се изразяват в продължаване, нареждане или допускане, в нарушение на съответните служебни задължения, да се извършва неправомерното строителство или друг вид неземеделско ползване на земеделската земя или пасището. Специфичната особеност на изпълнителното деяние и в трите му форми се състои в наличието на наложена принудителна административна мярка (ПАМ) от компетентен орган, която се изразява във формата на спиране на строителството или другия вид неземеделско ползване на земеделската земя или пасището. Деянието е съставомерно, когато се извършва след като вече е била наложена тази ПАМ. Спирането на незаконното строителство върху земеделска земя като ПАМ е уредено в чл. 45, ал. 2 от ЗОЗЗ и се налага от министърствра на земеделието и храните (МЗХ)¹⁰. Чрез логическо тълкуване може да се направи заключението, че спирането на другите видове неправомерно неземеделско ползване на предмета на престъплението (доколкото “почва” и “земеделска земя” имат синонимно значение, а “увреждането на почвата” е резултат от неземеделско ползване, различно от строителството – бел. авт.) е уредено в чл. 36 от Закона за почвите (ЗП - ДВ, бр. 89 от 2007 г., изм.), където изброените компетентни органи са министърът на околната среда и водите (МОСВ), МЗХ, министърът на регионалното развитие и благоустройството, председателят на Изпълнителната агенция по горите, областният управител или кмета на общината – в зависимост от правомощията им по този закон. В случая обаче, тъй като се касае за други видове неземеделско ползване, но на земеделска земя или пасище като предмет на престъплението, компетентният орган, който налага тази ПАМ в разглежданата хипотеза отново е МЗХ.

¹⁰ Вж. напр. за повече подробности относно чл. 221а от НК: **Бузова, Н.** Престъпленията в областта на природоползуването по Наказателния кодекс на НР България, с. 19 – 20; **Михайлов, Д.** Цит. съч., с. 129.

2. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 234б от НК

Видов обект на престъплението по тази член от НК са обществените отношения, свързани с управлението на дейности по отпадъците, а непосредствен (подвидов) обект – обществените отношения, свързани с търговията с отпадъци от черни и цветни метали. От друга страна предмет на престъплението са специфичен вид отпадъци, а именно отпадъци от черни и цветни метали. Дефиниция на правното понятие “отпадък” фигурира в § 1, т. 1 от допълнителните разпоредби (ДР) на Закона за управление на отпадъците (ЗУО – ДВ, бр. 86 от 2003 г., изм. и доп.)¹¹. Изпълнителното деяние е очертано само в първата от двете алинеи на този член от НК и се изразява в изкупуване или извършване на търговска дейност с отпадъци от черни и цветни метали без лиценз, когато такъв се изисква от нормати-

¹¹ Там е посочено, че “отпадък” е вещество, предмет или част от предмет, от който притежателят се освобождава или възнамерява да се освободи, или е длъжен да се освободи и попада поне в една от следните категории: а) остатъци, получени в процеса на производството или след консумацията на продукти, които не са изброени по-долу – код Q1; б) продукти, неотговарящи на съответните стандарти – код Q2; в) продукти с изтекъл срок на годност или на максимална ефективност – код Q3; г) материали, които поради аварии, бедствия или други злополуки са били разлети, разпилени, изгубени или по друг начин са им причинени щети, увреждащи неправимо първоначалните им качества, включително материали и оборудване, замърсени при злополука – код Q4; д) материали, замърсени вследствие на планирани действия (остатъци след операции по почистване, опаковки, съдове и други подобни) – код Q5; е) неизползваеми части (употребени батерии, изхабени катализатори и други подобни) – код Q6; ж) вещества, които повече не притежават необходимите качества и свойства и не могат да се използват по предназначение (замърсени киселини, замърсени разтворители, отработени охлаждащи соли и други подобни) – код Q7; з) остатъци от промишлени дейности (шлаки, утайки от дестилация и други подобни) – код Q8; и) остатъци от пречиствателни дейности (утайки от скрубери, прах от ръкавни филтри, отработени филтри и други подобни) – код Q9; к) остатъци от режещи и полиращи машини (стружки, нагари и други подобни) – код Q10; л) остатъци от добива и обогатяването на суровини (остатъци от минната промишленост, отпадъчни нефтопродукти и други подобни) – код Q11; м) примесени с вредни вещества материали (масла, замърсени с полихлорирани бифенили и други подобни) – код Q12; н) всички материали, вещества или продукти, чието използване е забранено със закон – код Q13; о) продукти, за които притежателят не намира понататъшна употреба (ненужни вещи от селското стопанство, бита, търговията, канцелариите, магазините и други подобни) – код Q14; п) замърсени материали, вещества или продукти, получени в резултат на дейности по възстановяване на земната повърхност – код Q15; р) други материали, вещества или продукти, които не са включени в категориите по букви “а” – “п”, от които притежателят им се освобождава, възнамерява да се освободи или е длъжен да се освободи – код Q16”.

вен акт или в нарушение на условията на издадения лиценз. Могат да бъдат очертани две характерни особености на изпълнителното деяние. *Първата от тях* е свързана с неговите **проявни форми**, които са две, а именно: а) неправомерно изкупуване на отпадъци от черни и цветни метали; и б) неправомерна търговска дейност с такива отпадъци (напр. доставка и продажба на трети лица). *Втората от тях* е свързана с **притежаването или начина на използване на лиценза за такива дейности**, а именно: а) извършване на горепосочените дейности без издаден за целта лиценз, изискуем от нормативен акт; б) извършване на такива дейности в нарушение на реквизитите (условията) на издадения лиценз. Ето защо, при прилагането на разпоредбите на чл. 234б от НК трябва да се имат предвид изискванията на процедурата по лицензиране на търговската дейност с отпадъци от черни и цветни метали, уредена в чл. 54 – 61 от ЗУО и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане¹². Компетентният орган, който издава лиценза за такава дейност, е министърът на икономиката, енергетиката и туризма или оправомощен от него заместник – министър, а лицата, които кандидатстват за издаването на такъв лиценз трябва да имат качеството на “търговец” по смисъла на чл. 1 от Търговския закон (ДВ, бр. 48 от 1991 г., изм. и доп.) (чл. 54, ал. 1 от ЗУО).

3. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 235 от НК

В контекста на целите на настоящото научно изследване в разглеждания член от НК е необходимо да се изтъкнат два основни състава (ал. 1 и 2), три квалифицирани състава¹³ (ал. 3 – 5) и разпоредба относно наказуемост при маловажни случаи на престъпление по предходните алинеи (ал. 6).

¹² Вж. относно подзаконовата правна уредба в тази насока, Наредба за реда за извършване на търговска дейност с отпадъци от черни и цветни метали, приета с ПМС № 316 от 22.11.2004 г. (ДВ, бр. 105 от 2004 г., изм.).

¹³ В правната ни литература И. Ненов изразява резервирано отношение спрямо понятието “квалифициран състав”. Той смята, че то трябва да се употребява условно, а по-правилно, според него, е вместо това понятие да се използва изречение “състави на по-тежко или по-леко наказуеми подвидове на престъпленията от този вид” (т. е. “подвидов” спрямо основния състав – бел. авт.). – вж. **Ненов, И.** Наказателно право на Република България. Обща част. Книга първа. С., 1992, с. 245. Смятам, че в случая става дума практически за допълнителен (квалифициран) състав спрямо основния състав на съответния вид престъпление поради включването в него на някои нови (допълнителни) признаци от обективен или субективен характер. Струва ми се, че понятието “квалифициран състав” е по-благозвучно от понятието “подвидов състав” и би трябвало да му се отдаде предпочитание.

Наказателноправната защита на горите и земите от горския фонд има важно не само стопанско, но и екологично значение, а фигурирането на такива разпоредби в НК е предизвикано от обществената необходимост този ценен природен ресурс да бъде опазван поради неговите климаторегулиращи, водорегулиращи и средообразуващи функции. Необходимо е да се отбележи и обстоятелството, че чл. 235 от НК претърпя 2 изменения, съответно в 2004 г. (ДВ, бр. 26 от 2004 г.) и 2006 г. (ДВ, бр. 75 от 2006 г.), които обаче, бяха продиктувани от причини *ad hoc*, вместо да бъдат базирани на национална стратегия или програма (респ. обща концепция) за развитието и защитата на горското стопанство у нас. Видов обект на престъпно посегателство по този член от НК са обществените отношения, свързани с развитието на горското стопанство, а непосредствен (подвидов) обект – обществените отношения, свързани с добива, превоза, съхраняването и преработката на дървен материал от горския фонд.

3.1. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 235, ал. 1 от НК

Предмет на престъплението са дървета или части от тях, вкл. отсечени или паднали. Същевременно това престъпление е резултатно. Изпълнителното деяние се изразява в изсичане, събиране, добив, вземане или извозване от горския фонд на горепосочения предмет на престъплението, което се извършва без “редовно писмено позволително” (т. е. без изискуемото в специален закон разрешително – бел. авт.) или с “редовно позволително, но извън указанията в него места, срокове, количество и дървета” (т. е. в нарушение на условията на издаденото разрешително – бел. авт.). При анализа му трябва да се имат предвид изискванията на Закона за горите (ЗГ – ДВ, бр. 125 от 1997 г., изм. и доп.) и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане. Могат да бъдат изтъкнати следните три характерни особености на изпълнителното деяние:

Първата характерна особеност е свързана с неговите **проявни форми**, които са пет, а именно:

а) изсичане (“сечене”), което по същество представлява отнемане на част от дървото (от ствола или короната, т. е. клоните му) или изцяло на дървесната маса до дънера му с помощта на технически средства (механични, взривове и др.)¹⁴;

¹⁴ Според А. Гиргинов “сеченето” е отделяне на дървото от земята с помощта на технически средства (брадви, триони, взривове). – вж. **Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България: Особена част. С., 2002, с. 291. Й. Пенев определя тази разновидност на деянието като “механично прекъсване на връзката между ствола на дървото и дънера или на тази между част от дървото и ствола”. – вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 16.

б) събиране, което се изразява в действия по вдигане от земята на предмета на престъплението с цел поставянето (подреждането) му на определено място¹⁵;

в) добив, който по същество представлява извличане на дървесната маса от съответния дървесен растителен вид;

г) вземане, което се изразява във вдигане от земята на предмета на престъплението с цел пренасянето му до определено място¹⁶;

д) извозване, което се състои в пренасяне на предмета на престъплението до определено място (напр. временен склад или друго място за съхраняването му) извън горския фонд¹⁷.

В светлината на посоченото по-горе, с оглед на прилагането на разглежданата разпоредба от НК е необходимо да се имат предвид дефинициите на правните понятия “горски фонд” (чл. 2, ал. 2 от ЗГ)¹⁸ и “добив на дървесина” (§ 2, т. 4 от ДР на с. з.)¹⁹.

¹⁵ Според Й. Пенев “събирането” и “вземането” на дървета или на части от тях е “действие по установяване на фактическа власт върху предмета на престъплението с цел изнасянето му от горския фонд”. – вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 16.

¹⁶ А. Гиргинов смята, че “вземането” представлява събирането на паднала естествено дървесина или на незаконно отсечени от друго дървета. - вж. **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 291. Вж. също становището на Й. Пенев за тази разновидност на изпълнителното деяние, посочено в предходната бележка под линия на същото място (страница).

¹⁷ Според А. Гиргинов “извозването” се изразява в “изнасяне на дървения материал извън границите на горския фонд”. – вж. **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 291. Й. Пенев смята, че тази разновидност на престъпното деяние се състои в “действие по пренасяне предмета на престъплението от мястото на сечта до временния склад или извън територията на горския фонд, където той е добит”. – вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 16.

¹⁸ Там е указано, че “горски фонд” е “територия, предназначена основно за гори, обхващаща гори и храсти, както и земите за залесяване и недървопроизводителните земи, посочени в кадастъра”. Във връзка с употребените термини в тази дефиниция, от значение за прилагането на разглежданата разпоредба на НК са и дефинициите на следните правни понятия: “гора” (чл. 2, ал. 1 от ЗГ), която ще бъде посочена по-долу при анализа на чл. 330 от НК; “земи за залесяване в горския фонд” са: голини, невъзобновените сечища и пожарищата” (§ 2, т. 1 от ДР на с. з.); “недървопроизводителни земи в горския фонд” са: поляни, ливади, ниви, ерозиранни почви, горски пътища и просеки, скали, морени, грохоти, сипеи, пясъци, ями, кариери, табани, площи, заети от сгради в горите и дворните места, места за временни складове, горски разсадници и други, както и водни течения и площи” (§ 2, т. 2 от ДР на с. з.).

¹⁹ Там е отбелязано, че “добив на дървесина” е сеч и извоз на дървесина до временен склад”.

Втората характерна особеност е свързана с **предмета на престъплението**, който бива два вида: а) различни дървесни видове (“каквито и да било дървета”); б) части от тях. И двата вида предмети на престъплението могат да бъдат отсечени или паднали. В случая под “паднали” трябва да се разбира паднали както по естествени (природни) причини, така и паднали по други причини, свързани с човешко въздействие (напр. взривове, изкопни или сондажни дейности и др.).

Третата характерна особеност е свързана с **притежаването или начина на използване на издаденото разрешително за такива дейности**, а именно: а) извършване на горепосочените дейности без издадено разрешително, изискуемо от нормативен акт; б) извършване на такива дейности в нарушение на реквизитите (условията) на издаденото разрешително по отношение на мястото, сроковете, количеството и вида на дървения материал.

Издаването на разрешително за изсичане и извозване на дървен материал от горския фонд е уредено в чл. 59 от ЗГ и чл. 86 – 98 от Правилника за неговото прилагане (ППЗГ), приет с ПМС № 80 от 6.04.1998 г. (ДВ, бр. 41 от 1998 г., изм. и доп.)²⁰.

3.2. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 235, ал. 2 от НК

Предмет на престъплението е “дървен материал”, т. е. определено количество добита дървесна маса от горския фонд. Изпълнителното деяние се изразява в укриване, товарене, транспортиране (т. е. превоз), разтоварване, съхраняване или преработка на незаконно добит от друго лице дървен материал. Могат да бъдат посочени две особености на изпълнителното деяние. *Първата от тях* се отнася до неговите **проявни форми**. Те са шест, а именно: а) укриване, което се изразява в поставяне на предмета на престъплението на такова място, което е неизвестно за компетентните контролни органи или за трети лица; б) товарене, което се състои във вдигане от земята или от мястото на съхраняване и поставяне (преместване) в определено превозно средство на дървения материал с цел извозване; в) превозване на предмета на престъплението, което представлява преместването му с определено транспортно средство до определено място; г) разтоварване, което се изразява във вдигане на дървения материал от превозното средство и поставянето (преместването) му на определено място; д) съхраняване, което се състои в поставяне на предмета на престъплението на определено място с цел запазване на неговите полезни качества и свойства; е) преработване,

²⁰ Вж. за повече подробности относно престъплението по чл. 235, ал. 1 от НК, напр.: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 437; **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 291; **Михайлов, Д.** Цит. съч., с. 151; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 16 – 17.

което представлява извършване на въздействие върху дървения материал с цел подобряване на неговия вид, качества и свойства.

Втората особеност на изпълнителното деяние е свързана с *предмета на престъплението* и се състои в това, че той трябва да е добит незаконно от друго лице.

Ако съхраняването на дървения материал е извършено във временен склад, при прилагането на тази разпоредба на НК трябва да се има предвид дефиницията на правното понятие “временен склад” по § 2, т. 14 от ДР на ЗГ, където е указано, че това е “терен, утвърден с технологичния план за сеч и извоз, подходящ за складиране на добитата от сечището дървесина преди транспортирането ѝ”. Укриването или съхраняването на незаконно добития дървен материал обаче, може да се извърши на различни места, а не само във “временни складове”²¹.

3.3. В чл. 235, ал. 3 – 5 от НК са уредени три квалифицирани състава на престъпленията против горското стопанство. Те се отнасят до: а) извършването на деянията по ал. 1 и 2: аа) от две или повече лица, сговорили се предварително за тяхното реализиране (“осъществяване”); бб) в съучастие със “служител по горите”²², който се е възползвал от служебното си положение; вв) чрез използване на неистински или на неправен документ или на документ с невярно съдържание; гг) повторно; дд) когато предметът на престъплението е в големи размери (ал. 3); б) извършването на деянията по ал. 1 – 3 от лице, което действа по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група или представляват опасен рецидив (ал. 4); в) извършването на съответните престъпни деяния с предмета на престъплението в “особено големи размери” или когато тези деяния са “особено тежък случай” (ал. 5)²³.

²¹ Вж. за повече подробности относно престъплението по чл. 235, ал. 2 от НК, напр.: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 437; **Бузова, Н.** Цит. съч., с. 21 – 22; **Михайлов, Д.** Цит. съч., с. 151; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 17 - 19.

²² Т. нар. “служители по горите” са четири категории лица, изброени изчерпателно в чл. 30 от ЗГ, а именно: а) изпълнителният директор на Изпълнителната агенция по горите; б) лицата, които осъществяват дейността си по служебни или трудови правоотношения в Изпълнителната агенция по горите, в нейните структури и специализирани териториални звена и заемат длъжности, за които е необходимо лесовъдско образование; в) директорите на държавните горски стопанства и държавните ловни стопанства; г) лицата, които осъществяват дейност по трудови правоотношения в държавните горски стопанства, държавните ловни стопанства и учебно-опитните горски стопанства и заемат длъжности, за които е необходимо лесовъдско образование.

²³ Вж. за повече подробности в тази насока, **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 19 – 20 и цитираната там литература.

4. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 236 от НК

Видов обект на престъпно посегателство и по този член от НК, редакцията на който претърпя 6 изменения²⁴, са обществените отношения, свързани с развитието на горското стопанство, а непосредствен (подвидов) обект са обществените отношения, свързани с опазването на отделни растителни видове в горския фонд. Предметът на престъплението е очертан чрез изчерпателно изброяване на отделни растителни видове (5 бр.), а именно “горски дървета, младеняк, подраст, горска култура или горски разсадник”. От тези разновидности на предмета на престъплението, в специалното горско законодателство е дефинирано само понятието “подраст” – в § 1а, т. 12 от ДР на ППЗГ²⁵. Изпълнителното деяние се изразява в унищожаване или повреждане по какъвто и да е начин на изброените пет разновидности на предмета на престъплението. В нашата правна литература Й. Пенев с основание отбелязва, че “унищожаването” на горската растителност в разглежданата хипотеза представлява “довеждането ѝ до състояние на безвъзвратна и пълна неизползваемост”, а “повреждането” на тази растителност е довеждането ѝ до състояние на “временна или частична неизползваемост”²⁶. Освен това следва да се отбележи и обстоятелството, че ползването на част от горската растителност – предмет на престъплението (младеняка, подраста и горските култури) е окачествено като “странични ползвания” в специалното горско законодателство и е уредено в чл. 63 – 68 от ЗГ и чл. 99 – 111 от ППЗГ.

5. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 237 от НК

Видов обект на престъпно посегателство са обществените отношения, свързани с развитието на ловното стопанство. В него са уредени два основни състава на престъпления, съответно в двете му алинеи, основната раз-

²⁴ Вж. ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 86 от 1991 г., бр. 85 от 1997 г., бр. 92 от 2002 г., бр. 103 от 2004 г., бр. 75 от 2006 г. Смятам, че честите и многобройни изменения не само на тази, но и по принцип на други разпоредби от НК са показател за недобра законодателна техника, от една страна, и за липсата на достатъчна концептуална яснота при съставянето и особено на следващите изменения на текста на съответните разпоредби, от друга страна.

²⁵ В тази разпоредба е указано, че “подраст” са появилите се под короните на дърветата по естествен път или изкуствено внесени екземпляри от дървесни видове, на които се разчита за възобновяване на горите”.

²⁶ Вж. Пенев, Й. Цит. съч., с. 21 – 22. За повече подробности относно разглежданата разпоредба на НК, вж. още и: Айдаров, Й. Цит. съч., с. 437; Бузова, Н. Цит. съч., с. 22– 23; Гиргинов, А. Цит. съч., с. 294; Михайлов, Д. Цит. съч., с. 151.

лика между които се корени в предмета на престъплението – едър или дребен дивеч. При прилагането на разпоредбите на чл. 237 от НК трябва да се имат предвид изискванията на Закона за лова и опазване на дивеча (ЗЛОД – ДВ, бр. 78 от 2000 г., изм. и доп.) и Правилника за неговото прилагане, приет с ПМС № 151 от 13.06.2001 г. (ППЗЛОД - ДВ, бр. 58 от 2001 г., изм. и доп.) относно предпоставките и реда за извършване на лов на такъв дивеч. Правното понятие “дивеч” е дефинирано в чл. 5, ал. 1 от ЗЛОД, където е указано, че това са “всички бозайници и птици – обект на лов, които живеят на свобода при естествени условия или се развъждат в заградени територии с ловно-стопанска цел”. Необходимо е да се има предвид, че понятието “дивеч” включва диви, а не домашни животни (бозайници и птици). Втората алинея на чл. 5 от този закон конкретизира видовете бозайници и птици, които са обект на лов. Става дума за три групи животни, а именно: а) бозайници и птици съгласно приложение № 1 към закона²⁷; б) бозайници и птици, “интродуцирани” (т. е. въведени) в страната с ловно-стопанска цел; в) подивели и скитащи кучета и котки в ловностопанските райони. Дивечът се подразделя на едър и дребен в зависимост от биологичните му особености, режима на стопанисване и начините на ловуване (чл. 5, ал. 5 от ЗЛОД).

Този член от НК също подобно на предходния, разгледан по-горе, претърпя неколкочратни изменения (в случая – 6 бр.), а това е показател за липсата на национална стратегия и концептуална яснота, особено след 1990 г., върху които да се базира развитието и защитата на ловното стопанство у нас²⁸.

5.1. Особенности на изпълнителното деяние на чл. 237, ал. 1 от НК

Предмет на престъплението в тази хипотеза е едър дивеч. Изпълнителното деяние се изразява в убиване или улов²⁹ без разрешение на едър дивеч. Следователно особеностите му се очертават в две насоки. *Първата от тях* е свързана с **проявните му форми**. Те са две, а именно: а) убиване (отстрел) на едър дивеч без разрешение (т. е. без издадено за целта

²⁷ Това приложение съдържа изброяване на 22 вида бозайници и 30 вида птици – обект на лов.

²⁸ Вж. ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 89 от 1986 г., бр. 86 от 1991 г., бр. 85 от 1997 г., бр. 92 от 2002 г., бр. 103 от 2004 г. и бр. 75 от 2006 г. Освен горепосочените слабости многобройните и чести промени на чл. 237 от НК затрудняват практиката по неговото прилагане.

²⁹ Убиването и улова на дивеч са разновидности на дейността “ловуване” по смисъла на дефиницията на това правно понятие, фигурираща в чл. 43, ал. 2 от ЗЛОД.

разрешително от компетентен орган)³⁰, и б) улов на такъв дивеч, също без разрешение. Правният режим за придобиване на право на лов е уреден в чл. 21 – 32 от ЗЛОД и чл. 12 – 27 от ППЗЛОД, а разрешителният режим и начините за извършването на лов са регламентирани в чл. 43 – 65а от ЗЛОД и чл. 54 – 102 от ППЗЛОД. *Втората от тях* се отнася до **вида на дивеча – предмет на престъплението**, а именно едър дивеч³¹.

5.2. Особенности на изпълнителното деяние на чл. 237, ал. 2 от НК

Предмет на престъплението по тази разпоредба на НК е дребен дивеч. Изпълнителното деяние се състои в убиване или улов на дребен дивеч без притежаване на ловен билет или с притежаване на ловен билет, но в забранено време, забранено място или със забранени средства. Могат да бъдат изтъкнати три негови характерни особености. *Първата от тях* е свързана с **формата на изпълнителното деяние**. То се реализира, също както при предходната хипотеза, в две основни форми: а) убиване, и б) улов. Убиването се изразява в отнемане на живота на дивеча (съответния вид диво животно – бозайник или птица), а уловът представлява отнемане на свободата на придвижване в естествената среда на обитание (местообитание) на съответния вид дивеч.

Втората от тях е свързана с **предмета на престъплението**, който за разлика от ал. 1 на чл. 237 от НК е дребен дивеч.

Третата от тях е свързана с **притежаването или непритежаването на специален документ, наречен “билет за лов”**, който се издава от директора на държавното ловно стопанство или държавното горско стопанство, и който е личен и не може да се преотстъпва на трети лица (чл. 23 от ЗЛОД и чл.чл. 22 и 23 от ППЗЛОД). С него се удостоверява правоспособността на едно лице да ловува. Във връзка с тази особеност на изпълнителното деяние се наблюдават две специфични хипотези. При едната хипотеза деецът извършва ловуване (в аспекта му на убиване или улавяне на дребен дивеч) без притежаването на ловен билет (т. е. той не е титуляр на субективното право на лов). При другата хипотеза той притежава ловен билет (т. е. той е правоспособен ловец), но извършва незаконно лову-

³⁰ Органите, които издават тези разрешителни са структурни звена на Изпълнителната агенция по горите към министъра на земеделието и горите, и по-специално директорите на държавните ловни стопанства или държавните горски стопанства (чл. 81 от ППЗЛОД) – за ловуване в техния район на дейност, от една страна, и от друга страна, специалиста по ловно стопанство - за ловностопанските райони на ловните сдружения по чл. 30 от ЗЛОД (чл.чл. 85а, 86 и 90).

³¹ Вж. за повече подробности, напр.: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 437 – 438; **Бузова, Н.** Цит. съч., с. 23; **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 294 – 295; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 25.

ване в три аспекта: “в забранено време, в забранено място или със забранени средства”. В случая става дума за нарушаване на специфични изисквания за извършване на ловуването, уредени в ЗЛОД и ППЗЛОД. Изразът “в забранено време” трябва да се тълкува като нарушаване на сроковете за извършване на ловуването, посочени в приложение № 4 към ЗЛОД. Изразът “в забранено място” означава извършването на ловуване извън границите на съответния ловностопански район, контролиран от държавното ловно стопанство или държавното горско стопанство. Ловностопанското райониране на страната е уредено в чл. 6 – 13 от ЗЛОД и чл. 2 – 9з от ППЗЛОД. Изразът “със забранени средства” трябва да се тълкува като употреба на забранени от специален закон (в случая – ЗЛОД) специфични средства за ловуване (уреди, съоръжения, технически приспособления, бойни огнестрелни оръжия, взривове и др.). Забранените средства и методи за ловуване (14 бр.) са изброени изчерпателно в чл. 65 от ЗЛОД. Що се отнася до видовете от дивата фауна, изброени в приложение № 4 към Закона за биологичното разнообразие (ЗБР – ДВ, бр. 77 от 2002 г., изм. и доп.)³², забранените уреди, средства и методи за тяхното ловуване са изброени изчерпателно в приложение № 5 към този закон³³.

6. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 238 от НК

Разпоредбите на този член от НК съдържат два основни състава на престъпления (съответно в първите две алинеи). Видов обект на престъпно посегателство са обществените отношения, свързани с развитието на рибното стопанство, а непосредствения (подвидов) обект – обществените отношения, свързани с опазването на рибите и другите водни организми. След приемането на НК, чл. 238 е претърпял досега 5 изменения³⁴, поради което и спрямо него могат да бъдат отправени същите критични бележки по отношение на законодателната техника, липсата на национална стратегия и

³² Става дума за специфични видове от дивата фауна, които са подложени на режим на опазване и регулирано ползване с цел защита на биологичното разнообразие. Те са изброени изчерпателно в приложение № 4 към ЗБР. Във връзка с разглежданата проблематика е необходимо да се отбележи още и обстоятелството, че редките и застрашени от изчезване и унищожаване видове диви животни са изброени изчерпателно в приложение № 3 към с. з. Те не са обект на лов, поради което ловуването им е забранено, а евентуалното им ловуване е инкриминирано по чл. 278в от НК, който ще бъде разгледан по-долу.

³³ Вж. за повече подробности относно престъплението по чл. 237 от НК, напр.: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 437 – 438; **Бузова, Н.** Цит. съч., с. 23; **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 294 – 295; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 26 – 30.

³⁴ Вж. ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 89 от 1986 г., бр. 86 от 1991 г., бр. 85 от 1997 г. и бр. 92 от 2002 г.

обща концептуална яснота, в случая – за развитието и защитата на рибното стопанство, и евентуално породените от това затруднения в практиката по прилагането му, както при анализирания по-горе разпоредби на чл.чл. 235 – 237 от НК.

6.1. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 238, ал. 1 от НК

Предмет на престъплението в тази хипотеза са риби, независимо от биологичните им разновидности. Логическото тълкуване на тази разпоредба може да ни доведе и до извода, че става дума само за тези риби, които се намират в свободно състояние във водоемите на Република България. Изпълнителното деяние се изразява в улов на риба: а) в рибностопански води с взривни, отровни или зашеметяващи вещества или в количества, надхвърлящи значително нормите за любителски риболов; б) в запазени места или при маловодие; в) в непромишлени води през размножителния период на рибата, или г) от видове, застрашени от изчезване, когато тези случаи са “немаловажни”. При анализът му трябва да се имат предвид изискванията на Закона за рибарството и аквакултурите (ЗРА – ДВ, бр. 41 от 2001 г., изм. и доп.) и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане. Могат да бъдат изтъкнати три негови характерни особености.

На първо място, **формата на изпълнителното деяние** е само една – “улов” и се изразява в отнемане на свободата на придвижване на предмета на престъплението от естествената му среда на обитание.

На второ място, изчерпателно са изброени **4 специфични хипотези (по б. “а” – “г”) на извършване на изпълнителното деяние, свързани с начините, средствата, количества, местата и периодите от време на улов и видове риби – предмет на престъплението**. Те могат да бъдат анализирани само в тясна връзка със специалното екологично законодателство, в случая – ЗРА.

При първата хипотеза на изпълнителното деяние (б. “а”), която от своя страна има две разновидности, уловът на риби е наказуем, когато се извършва: а) в рибностопански води с взривни, отровни или зашеметяващи вещества, или б) в количества, които надхвърлят значително нормите за любителски риболов. Във връзка с първата и разновидност следва да се отбележи обстоятелството, че вместо понятието “рибностопански води”, употребено в разглежданата разпоредба на НК, в ЗРА се използва със синонимно значение понятието “рибностопански обекти”, което от своя страна е дефинирано в чл. 3, ал. 1 от този закон чрез изброяване на три групи водни обекти³⁵. Забраната за риболов с взривни, отровни или зашеметява-

³⁵ Те са: а) естествени води и водни обекти – по смисъла на ЗВ; вътрешните морски води, териториалното море, прилежащата зона, континенталният шелф и

щи вещества е установена обаче и в чл. 35, ал. 1, т. 1 от ЗРА, нарушаването на която води до административнонаказателна отговорност (чл. 74, ал. 1 от с. з.). Следователно кога ще бъде налице “немаловажен случай”, който ще доведе до наказателна отговорност за дееца ще се преценява от съда за всеки конкретен случай. С оглед на *втората ѝ разновидност* е необходимо да се изтъкне обстоятелството, че вместо понятието “спортен риболов”, употребено в тази разпоредба на НК, в ЗРА се използва със синонимно значение понятието “любителски риболов”, което от своя страна е дефинирано в § 1, т. 27 от с. з.³⁶ Нормите за любителски риболов са уредени в чл. 24, ал. 2 от ЗРА³⁷. Деянието е съставомерно, когато уловените риби “значително” надхвърлят тези норми. И в тази насока, главно поради липсата на изобилна съдебна практика, по тълкувателен път и чрез теоретично обобщение може да се направи изводът, че “значително” следва да се смята такова надхвърляне на нормите, което е в размер три и повече пъти, за да бъде привлечен деецът към наказателна отговорност³⁸.

При *втората хипотеза на изпълнителното деяние* (б. “б”), то е наказуемо, ако уловът на риби се извършва в “запазени места” или при маловодие. Следователно и в тази хипотеза има две разновидности на престъпното деяние. Във връзка с *първата ѝ разновидност*, деянието трябва да бъде извършено в т. нар. “запазени места”. Понятието “запазени места” трябва да се тълкува като такива територии (водни обекти), в които законо-

изключителната икономическа зона на Република България в Черно море и българския участък на река Дунав – по смисъла на Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата; всички останали реки и стари речни корита, крайморските, крайдунавските и вътрешните езера и блата (т. 1); б) изкуствени водни обекти – язовирите, бентовете и изравнителите, каналите, баластрирните водоеми, хидропарковете, технологичните водоеми на електрическите централи и на други индустриални предприятия или земеделски стопанства (т. 2); в) специализирани обекти за аквакултури – басейни и други съоръжения, изградени за тази цел (т. 3).

³⁶ В тази разпоредба е указано, че това е “улов на риба и други водни организми, извършван от физически лица за развлечение или със спортно-състезателен характер, организиран по определени за това правила”.

³⁷ Там е указано, че за един ден риболовците могат да запазват за себе си до 2 кг пъстървови риби, но не повече от 8 бройки, или до 3 кг от всички останали видове риби, с изключение на единичен екземпляр с по-голямо тегло, а в случаите на улов на жаби и раци те могат да задържат за себе си до 50 екземпляра.

³⁸ Според Й. Пенев, такова надхвърляне трябва да бъде 2 и повече пъти – вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 33. По мое мнение, би трябвало да бъде дадена възможност за налагане на административно-наказателна отговорност в тази насока при надхвърляне на тези норми от 1 до 3 пъти невключително, на основание чл. 66, ал. 1 от ЗРА.

дателят цели ограничаване на антропогенното (човешкото) въздействие върху околната среда с цел опазване на биологичното разнообразие (т. е. растителни и животински видове и техните местообитания – бел. авт.), в случая – рибите като компонент от него. Тъй като то не е дефинирано нито в НК, нито в специалното екологично законодателство, по пътя на логическото тълкуване може да се направи изводът, че такива “запазени места” са защитените (природни) територии по Закона за защитените територии (ЗЗТ – ДВ, бр. 133 от 1998 г., изм. и доп.)³⁹ и защитените зони по ЗБР⁴⁰.

С оглед на *втората ѝ разновидност*, деянието трябва да бъде извършено при маловодие. Понятието “маловодие” не е дефинирано в Закона за водите (ЗВ – ДВ, бр. 67 от 1999 г., изм. и доп.) или в ЗРА. Очевидно става дума за период от време (сезон), през който е налице твърде слаб речен отток, причинен от засушаване, обезлесяване, строителство или други причини от природно или антропогенно естество. В ЗРА забраната за риболов при маловодие се извлича по тълкувателен път от чл. 32, ал. 2, където е употребен изразът “при нетипични промени в климатичните условия”. И в тази разновидност на хипотезата разграничаването на наказателната от административната отговорност за неправилен риболов при маловодие (т. е. дали е налице “немаловажен случай” или не) трябва да се извършва от съда *ad hoc*. Поради липса на значителна по количество съдебна практика може само в теоретичен аспект да се направи изводът, че деянието ще бъде съставомерно, ако деецът улови значителни количества риби при маловодие.

При третата хипотеза на изпълнителното деяние (б. “в”), уловът на риби е наказуем, когато е извършен в “непромишлени води през размножителния период на рибата”. На първо място е необходимо да се отбележи обстоятелството, че понятието “непромишлени води” не е употребено в ЗРА. Логическото тълкуване на разпоредбите относно режима на любителския риболов в този закон може да ни доведе до изводът, че това са води, в които е позволено да се извършва любителски, а не стопански риболов. Водните обекти, в които може да се извършва любителски риболов (т. нар.

³⁹ Съгласно чл. 5 от ЗЗТ защитените територии се подразделят на 6 категории, а именно резервати, поддържани резервати, национални паркове, природни паркове, природни забележителности и защитени местности. Според Й. Пенев качестването на защитените територии като “запазени места” би било твърде широко – вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 33. Той обаче не предлага аргументирано някакво конкретизиране на съдържанието на това понятие, поради което неговото становище е дискуссионно не би трябвало да бъде възприето. По мое мнение, ако се вземат предвид целите на ЗЗТ (чл. 2, ал. 1) и на ЗБР (чл. 2) може да се стигне до заключението, че именно защитените територии и защитените зони спадат в обхвата на понятието “запазени места”, употребено в чл. 238, ал. 1, б. “б” от НК.

⁴⁰ Вж. чл. 5 и сл. от ЗБР.

“непромишлени води” по смисъла на разглежданата хипотеза) са посочени изчерпателно в чл. 3, ал. 2 от ЗРА⁴¹. На второ място трябва да се изтъкне обстоятелството, че размножителният период спрямо отделните видове риби е уреден в приложение № 1 към ЗРА. Същевременно в чл. 32, ал. 1 от този закон е установена забрана за риболов в този период, която е скрепена с административнонаказателна отговорност за нейното нарушаване (чл. 70, ал. 1 от с. з.). Смятам, че и в тази хипотеза, подобно на предходната, деянието ще бъде съставомерно, ако неправомерният улов е в по-голямо количество, в противен случай следва да бъде наказано по административен ред. Би било полезно съдебната практика да даде повече примери и в тази насока с оглед на тълкуването на разглежданата хипотеза.

При четвъртата хипотеза на изпълнителното деяние (б. “г”), то е наказуемо, ако се извършен улов на риби “от видове, застрашени от изчезване”. Видовете риби, застрашени от изчезване в нашата страна са изброени в приложение № 3 към ЗБР. Ако тези видове са застрашени от изчезване на европейско или световно равнище, трябва да се имат предвид съответните международни договори, в които участва Република България. Сред тях с по-голямо значение в разглежданата насока са Конвенцията по международната търговия със застрашените видове от дивата фауна и флора (Вашингтон, 3.03.1973 г.)⁴² и Конвенцията за опазване на дивата Европейска флора и фауна и природните местообитания (Берн, 19.09.1979 г.)⁴³. Тъй като в разглежданата хипотеза става дума за специ-

⁴¹ Става дума за: а) българският участък на р. Дунав, вътрешните морски води, териториалното море и изключителната икономическа зона на Република България в Черно море (т. 1); б) вътрешните езера и блата, реките и старите речни корита, баластриерните водоеми, бентовете и изравнителите, гребните канали, хидропарковете и язовирите (т. 2); в) рибностопанските обекти по чл. 3, ал. 1, т. 2 и 3, но по изключение, при условия и ред, определени от лицето, което притежава разрешително за стопански риболов, или от регистрираните по чл. 25 лица (т. 3).

⁴² Ратифицирана е от Република България с Решение на Великото народно събрание от 12.12.1990 г. (ДВ, бр. 103 от 1990 г.). Тя е в сила за нашата страна от 16.04.1991 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 6 от 21.01.1992 г. Към конвенцията фигурират 4 приложения. Приложения I, II и III са ненаименовани и включват списъци на отделни видове от дивата флора и фауна, които се актуализират на всеки 3 години, а Приложение IV също е ненаименовано и съдържа образец за разрешително за износ на такива видове.

⁴³ Ратифицирана е от Република България с Решение на Великото народно събрание от 25.01.1991 г. (обн., ДВ, бр. 13 от 1991 г.), с резерва по чл. 22, § 1. Конвенцията е в сила за нашата страна от 1.05.1991 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 23 от 10.03.1995 г. Към тази конвенция фигурират 4 приложения, както следва: Приложение № I (ненаименовано, съдържащо списък на строго защитени видове от дивата флора – бел. авт.); Приложение № II. Строго защитени видове от фауната; При-

фична разновидност на предмета на престъплението, която, по мое мнение, заслужава по-засилена наказателноправна защита, в сравнение с предходните три хипотези, би било полезно и в тази насока *de lege ferenda* да бъде усъвършенстван НК.

На трето място, деянието в четирите му посочени по-горе хипотези е наказуемо (съставомерно), *ако е “немаловажен случай”, т. е. ако не е “маловажен случай” по смисъла на чл. 93, т. 9 от НК*. Ако то е “маловажен случай” ще бъде налице предпоставка за реализация на административнонаказателна отговорност съгласно съответните разпоредби на ЗРА⁴⁴. Употребата на понятието “немаловажни случаи” (респ. “маловажен случай”) в разглежданата разпоредба на НК е свързана с проблема за разграничаване на престъплението от административното нарушение, който ще бъде засегнат накратко по-долу в настоящото изследване.

6.2. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 238, ал. 2 от НК

Предмет на престъплението в тази хипотеза са “други водни организми”, независимо от техния биологичен вид. Тъй като в тази алинея се съдържа общо препращане към ал. 1 на чл. 238 от НК, изпълнителното деяние съдържа същите особености, както разгледаните по-горе по отношение на рибите като предмет на престъплението.

7. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 239 от НК

Разпоредбите на този член от НК съдържат два основни състава на престъпления (съответно в двете му алинеи). Видов обект на престъпно посягателство са обществените отношения, свързани с развитието на рибното стопанство, а непосредствения (подвидов) обект – обществените отношения, свързани със защитата на рибните ресурси и рибовъдството. След приемането на НК, чл. 239 е претърпял досега 6 изменения⁴⁵, а това обстоятелство е показател за нестабилност в правната уредба на тези обществени отношения и за недостатъчна концептуална яснота.

ложение № III. (ненаименовано, съдържащо списък на защитени видове от дивата фауна – бел. авт.); Приложение № IV. Забранени средства и методи за убиване, лов и други форми на използване.

⁴⁴ Вж. за повече подробности, напр.: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 438; **Бузова, Н.** Цит. съч., с. 24; **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 295 – 296; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 30 – 36.

⁴⁵ Вж. ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 86 от 1991 г., бр. 85 от 1997 г., бр. 92 от 2002 г., бр. 103 от 2004 г. и бр. 27 от 2009 г.

7.1. Особености на изпълнителното деяние по чл. 239, ал. 1 от НК

Предмет на престъплението в тази хипотеза са риби и други водни организми, независимо от видовете им. Изпълнителното деяние се изразява в нарушаване или допускане да се нарушават правилата за запазване на рибата и другите водни организми и за правилното развитие на риборазвъждането в страната по специален закон. Следователно то има две проявни форми: а) нарушаване, и б) допускане да се извърши нарушаване на тези правила. В разглежданата хипотеза става дума за **две групи специални правила**. *Първата от тях* се отнася до “запазване на рибата и другите водни организми”. Този израз трябва да се тълкува разширително поради широката му формулировка, в смисъл на всички изисквания, свързани с опазването на рибите и другите водни организми. Специалният закон, в който са уредени тези правила, е ЗРА, и по специално в чл. 29 – 45 от него. Тъй като, обаче, част от тези правила са свързани с разгледаните по-горе хипотези по чл. 238 от НК във връзка със съответните посочени разпоредби на ЗРА (т. е. става дума за разгледаните по-горе правила, които са конкретизирани), в случая при прилагането на чл. 239, ал. 1 ще бъде налице съотношение на специална към обща правна уредба в тази насока, където ролята на специална уредба ще играе чл. 238, а чл. 239, ал. 1 ще бъде спрямо него по-общата правна уредба, която е свързана с всички останали правила, свързани със “запазването” на предмета на престъплението. Субсидиарно приложение по отношение на “правилата за запазване на рибите и другите водни организми” ще намерят ЗЗТ, ЗВ и ЗБР, доколкото специфичните изисквания за определените видове дейности, уредени в тях, могат да бъдат приложени и спрямо опазването на тези водните животни (организми).

Втората от тях е свързана с правилата за развитие на рибовъдството. Те са уредени в чл. 25 – 28а от ЗРА.

7.2. Особености на изпълнителното деяние по чл. 239, ал. 2 от НК

Предметът на престъплението е същият, както по чл. 238 от НК. Изпълнителното деяние се изразява в пускане или изхвърляне в рибноstopанските води на замърсени води или вещества, които с количеството или със свойствата си могат да увредят рибата и другите водни организми. Следователно то има две проявни форми – “пускане” и “изхвърляне”, които de facto имат доста сходно значение, поради което разглежданата разпоредба на НК би могла да бъде редакционно подобрена de lege ferenda, като думата “пусне” бъде заличена в текста на разпоредбата. Понятието “замърсени води” трябва да се тълкува като наднормено замърсени води. Правната уредба по опазване на водите от замърсяване и нормирането на каче-

ството им, вкл. за защита на рибите и другите водни организми е съсредоточена в ЗВ, и по специално в чл. 116 – 136 от него. Й. Пенев с основание отбелязва, че съставът на престъплението по чл. 239, ал. 2 е специален спрямо състава на престъплението по чл. 352, ал. 1 от НК, който ще бъде разгледан по-долу в изследването, а по обективни и субективни признаци е твърде близък до него⁴⁶. Поради по-голямата наказуемост на деянието по чл. 352, ал. 1, което се отнася до всички водни животни, независимо дали са полезни или не, за разлика от чл. 239, ал. 2, който, според него, визира само полезните водни организми, той предлага отмяната на чл. 239, ал. 2⁴⁷. Струва ми се, че отмяната на тази разпоредба от НК трябва да бъде продиктувана по други съображения. Те са свързани с обстоятелството, че деянието по чл. 239, ал. 2 практически се “поглъща” от деянието по чл. 352, ал. 1⁴⁸, т. е. че деянието по чл. 352, ал. 1 може да се прилага и в случаите на наднормено замърсяване на рибностопанските водни обекти.

8. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 240 от НК

В светлината на целите на настоящото научно изследване, в разглеждания член от НК е необходимо да се изтъкне един основен състав (ал. 1) и един квалифициран състав (ал. 2) на престъпление. Видов обект на престъпно посегателство са обществените отношения, свързани с развитието на рибното стопанство, а непосредственият (подвидов) обект – обществените отношения, свързани със защитата на рибните ресурси в българския участък от Черно море.

⁴⁶ Вж. Пенев, Й. Цит. съч., с. 36 – 37.

⁴⁷ Пак там, с. 37. Това становище на автора по принцип е правилно, но дискуссионни са аргументите му. Разпоредбите на чл. 239 от НК се отнасят до всички видове риби и други водни животни, независимо дали са “полезни” или не. Освен това както в чл. 239, ал. 2, така и в чл. 352, ал. 1 не съществува подразделяне на животните, вкл. водните на полезни и на неполезни. Вярно е, че чл. 352, ал. 1 от НК играе ролята на по-обща спрямо чл. 239, ал. 2 правна уредба на наказателноправната защита на рибите и другите водни организми, но по-високата наказуемост на деянията по него не би трябвало да става причина за отмяната на чл. 239, ал. 2. Тази “диспропорция” в наказанията, предвидени в тези две разпоредби на НК може лесно да бъде преодоляна чрез последващи негови изменения и допълнения, при които може да се завиши размерът на наказанието по чл. 239, ал. 2.

⁴⁸ Вж. за повече подробности относно престъплението по чл. 239 от НК, напр.: Айдаров, Й. Цит. съч., с. 438; Бузова, Н. Престъпленията в областта на природоползуването по Наказателния кодекс на НР България, с. 25; **от нея**. Наказателноправна защита на водите в НР България от замърсяване, с. 41 - 42; Пенев, Й. Цит. съч., с. 36 – 37.

8.1. Особености на изпълнителното деяние по чл. 240, ал. 1 от НК

Въпреки че не е указан изрично в тази разпоредба, чрез логическо тълкуване може да се направи изводът, че предмет на престъплението са риби и други водни организми, обитаващи морските пространства в Черно море в границите на националната юрисдикция на Република България. Изпълнителното деяние се изразява в извършване на стопански риболов от чужд гражданин в българските Черноморски пространства без разрешение на граничните власти. Правното понятие “стопански риболов” е дефинирано в § 1, т. 28 от ДР на ЗРА⁴⁹. Правният режим на извършването на стопанския риболов е уреден в чл. 17 – 22 от ЗРА, за нарушаването на който е предвидена административнонаказателна отговорност в чл. 56 от с. з. В чл. 17, ал. 5 от ЗРА е уредена правната възможност за чуждестранни кораби да извършват стопански риболов в българския участък на Черно море чрез преpraщане към правните актове на Европейския съюз, от една страна, и към Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България (ЗМПВВПРБ – ДВ, бр. 12 от 2000 г., изм. и доп.), от друга страна. Съгласно чл. 5, ал. 1 от ЗМПВВПРБ морските пространства на нашата страна включват вътрешните морски води, териториалното море, прилежащата зона, континенталния шелф и изключителната икономическа зона. В контекста на разглежданата проблематика, сред тях най-голямо значение за извършването на стопанския риболов имат териториалното море (чл. 16 – 36) и изключителната икономическа зона (чл. 45 – 51). ЗМПВВПРБ обаче, не съдържа детайлна правна уредба на разрешителния режим за стопански риболов, извършван от чуждестранни кораби. Това е една от слабостите в закона, която ще затруднява и реализацията на наказателната отговорност в разглежданата хипотеза⁵⁰. Така например, трябва да бъде изяснено кои компетентни органи влизат в съдържанието на понятието “гранични власти” по смисъла на чл. 240, ал. 1 от НК, от които трябва съответните органи и лица – собственици на чуждестранните кораби да искат разрешение за стопански риболов. От една страна, в чл. 29, ал. 1 от ЗМПВВПРБ е посочено, че охраната на морската държавна граница и контролът за спазване на граничния режим в териториалното море и вътрешните морски води се осъществява от органите на

⁴⁹ В тази разпоредба е изтъкнато, че това е “улов на риба и други водни организми, извършван в определените за това обекти с разрешени уреди и средства, с цел продажба на продукцията на пазара и реализиране на доход, независимо от това дали дейността се извършва постоянно, сезонно или временно”.

⁵⁰ За несъвършенството на правната уредба в разглежданата насока по ЗРА и ЗМПВВПРБ, вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 38 – 39. Неговата критика следва да бъде подкрепена.

Министерството на вътрешните работи (МВР). От друга страна, в чл. 30 от с. з. са установени контролни правомощия на органите на МВР, Министерството на отбраната и Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията спрямо чуждестранни невоенни кораби (сред тях и риболовни – бел. авт.). Смятам за безспорно органите на МВР да бъдат включени в обхвата на т. нар. “гранични власти” по горепосочената разпоредба на НК. Уместно е обаче, *de lege ferenda* ЗМПВВПРБ да бъде изменен и допълнен с по-детайлна правна уредба в тази насока. Освен това трябва да се изтъкне и обстоятелството, че в чл. 49, ал. 1 от ЗМПВВПРБ е установена забрана за извършването на стопански риболов от чуждестранни кораби в изключителната икономическа зона на Република България, освен в случаите на двустранен международен договор на страната ни с държавата на знамето.

8.2. В чл. 240, ал. 2 от НК е уреден един квалифициран състава на престъпление против рибното стопанство. Той се отнася до извършването на стопански риболов в българските Черноморски пространства от група чужди граждани, които са въоръжени. В тази хипотеза изпълнителното деяние има същата проявна форма, а нейната специфика е в субекта на престъплението⁵¹.

**II. Някои особености на изпълнителното деяние
на екологичните престъпления по глава VIII
„Престъпления против дейността на държавни органи,
обществени организации и лица, изпълняващи
публични функции“**

Видно от наименованието ѝ, родов обект на престъпно посегателство на деянията по тази глава са обществените отношения, свързани със законсообразното извършване на дейността на държавните органи, обществените организации и лицата, изпълняващи публични функции. Престъпленията против околната среда, уредени в нея фигурират само в раздел I, озаглавен “Престъпления против реда на управлението”. Става дума за **чл. 278в от НК**, който е посветен на наказателноправната защита на защитените (природни) територии, защитените зони и на отделни видове животни и растения, застрашени от изчезване и унищожаване. След въвеждането му в НК през 1982 г. (ДВ, бр. 28 от 1982 г.) той претърпя 8 изменения и допълнения, извършени след 1990 г., което, подобно на някои от горепосочените разпоредби на кодекса, също е пример за твърде голяма не-

⁵¹ Вж. за повече подробности относно разпоредбите на чл. 240 от НК, напр.: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 438; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 37 – 41.

стабилност на правната уредба в тази насока⁵². Видов обект на престъпно посегателство по чл. 278в от НК са обществените отношения, свързани с реда на управлението на защитените територии и биологичното разнообразие. В този член на НК са уредени 2 основни състава (ал. 1 и 4) и един квалифициран състав (ал. 3) на престъпления в разглежданата област. Следва да се има предвид обстоятелството, че защитените територии и защитените зони се обявяват с цел защита на природата в по-голяма степен при ограничаване на антропогенното въздействие в тях.

1. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 278в, ал. 1 от НК

Непосредствен (подвидов) обект на престъпно посегателство са обществените отношения, свързани с опазването на защитените територии, защитените зони и защитените видове животни и растения (т. е. тези видове, които са застрашени от изчезване или унищожаване – бел. авт.). Предмет на престъплението са защитените територии (резервати и поддържани резервати, национални и природни паркове, природни забележителности и защитени местности)⁵³, защитените зони⁵⁴ и защитените видове от флората и фауната⁵⁵. Изпълнителното деяние се състои в унищожаване или повреждане на защитена територия, защитена зона или защитен растителен или животински вид. Могат да бъдат открити две особености на изпълнителното деяние. *Първата от тях* се отнася до **проявите му форми**, които са две, а именно: а) унищожаване, което се изразява в пълната и безвъзвратна неизползваемост на предмета на престъплението, и б) повреждане, което се състои във временна или частична неизползваемост на предмета на престъплението⁵⁶. *Втората от тях* е свързана със **спецификата на предмета на престъплението**. За целта трябва да бъдат посочени съответните разпоредби на ЗЗТ и ЗБР, в които е уреден правният режим на опазването на тези природни ресурси. Правният режим на опазването и ползването на отделните категории защитени (природни) територии е уреден в чл. 16 – 34 от ЗЗТ. В тези разпоредби фигурират и дефиниции на правните понятия “резерват” (чл. 16, ал. 1)⁵⁷, “национален парк” (чл. 18,

⁵² Вж. ДВ, бр. 86 от 1991 г., бр. 10 от 1993 г., бр. 85 от 1997 г., бр. 133 от 1998 г., бр. 92 от 2002 г., бр. 103 от 2004 г., бр. 88 от 2005 г. и бр. 94 от 2007 г.

⁵³ Вж. чл. 5 от ЗЗТ, където са изброени 6-те категории защитени територии.

⁵⁴ Вж. чл. 5 и 6 от ЗБР относно целите на обособяване и предназначението им.

⁵⁵ Вж. чл. 37 и сл. от ЗБР.

⁵⁶ Вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 41 – 42.

⁵⁷ Там е указано, че “за резервати се обявяват образци от естествени екосистеми, включващи характерни и/или забележителни диви растителни и животински видове”.

ал. 1)⁵⁸, “природни забележителности” (чл. 23, ал. 1)⁵⁹, “поддържан резерват” (чл. 26, ал. 1)⁶⁰, “природен парк” (чл. 29, ал. 1)⁶¹ и “защитена местност” (чл. 33, ал. 1)⁶². От друга страна, обявяването и промените в тези територии е уредено в чл. 35 – 45 от с. з. Правният режим на опазването, обявяването и промените в защитените зони е уреден в чл. 5 – 19 от ЗБР. Отделните видове защитени животни и растения са изброени изчерпателно в приложение № 3 към ЗБР, а правният режим на тяхното опазване е уреден в чл. 37 – 40 от ЗБР.

2. В чл. 278в, ал. 3 е предвиден квалифициран състав на престъплението по ал. 1. Изпълнителното деяние се изразява в унищожаване или повреждане на “изключително ценни единични и невъзстановими земни и скални образувания и пещери, обявени за защитени”. В случая квалифициращият признак на престъпния състав е свързан със спецификата на предмета на престъплението, който се изразява в изключително красиви и уникални геоложки образувания и ландшафти. В повечето случаи става дума за природни забележителности по смисъла на чл. 23, ал. 1 от ЗЗТ или защитени местности по смисъла на чл. 33, ал. 1 от с. з. Тъй като обаче, те са едни от категориите защитени територии по чл. 5 от ЗЗТ, в дискуссионен аспект може да се постави въпросът за съмнителната необходимост (т. е. за липсата на необходимост) от обособяването на този квалифи-

⁵⁸ В тази разпоредба е посочено, че “за национални паркове се обявяват територии, в чиито граници не попадат населени места и селищни образувания и които включват естествени екосистеми с голямо разнообразие на растителни и животински видове и местообитания с характерни и забележителни ландшафти и обекти на неживата природа”.

⁵⁹ Там е отбелязано, че “за природни забележителности се обявяват характерни или забележителни обекти на неживата природа, като скални форми, скални разкрития с научна стойност, земни пирамиди, пещери, понори, водопади, находища на вкаменелости и минерали, пясъчни дюни и други, които са с изключителна стойност поради присъщата им рядкост, представителност, естетичност или които имат значение за науката и културата”.

⁶⁰ В тази разпоредба е изтъкнато, че “за поддържани резервати се обявяват екосистеми, включващи редки и/или застрашени (от изчезване или унищожаване – бел. авт.) диви растителни и животински видове и местообитанията им”.

⁶¹ Там е указано, че “за природни паркове се обявяват територии, включващи разнообразни екосистеми с многообразие на растителни и животински видове и на техните местообитания, с характерни и забележителни ландшафти и обекти на неживата природа”.

⁶² В тази разпоредба е посочено, че “за защитени местности се обявяват: територии с характерни или забележителни ландшафти, включително такива, които са резултат на хармонично съжителство на човека и природата” (т. 1); “местообитания на застрашени, редки или уязвими растителни и животински видове и съобщества” (т. 2).

циран състав в НК и съответно от създаването на специална правна уредба спрямо ал. 1, след като на практика деянието по него се “поглъща” от изпълнителното деяние по ал. 1 на чл. 278в, разгледано по-горе. Поради това смятам, че *de lege ferenda* ал. 3 на чл. 278в от НК може да бъде отменена, с което няма съществено да се промени (занижи) наказателноправната защита на тези територии.

3. Особености на изпълнителното деяние по чл. 278в, ал. 4 от НК

Непосредствен (подвидов) обект на престъпно посегателство са обществените отношения, свързани с опазването на застрашени от изчезване или унищожаване видове диви гръбначни животни на европейско или световно равнище. Предмет на престъплението са екземпляри от европейски или световно застрашени диви гръбначни животни, включително от видовете по приложение № 3 към ЗБР, означени със знак (*). Изпълнителното деяние се състои в унищожаване, улов, задържане или продажба на екземпляр от европейски или световно застрашени видове диви гръбначни животни, включително от видовете по приложение № 3 към ЗБР, означени със знак (*), без притежаване от дееца на необходимото за това разрешение. Могат да бъдат изтъкнати три характерни особености на изпълнителното деяние. *Първата от тях* се отнася до **формите му**. Те са четири, а именно: а) унищожаване, което се изразява в отнемане на живота на животинския вид; б) улов, който се състои в отнемане на свободата на придвижване на предмета на престъплението в естествената му среда на обитание; в) задържане, което се изразява в поставянето на съответния животински вид на определено, избрано от дееца място за временно или постоянно обитаване, като в случая е характерно това, че животното само е дошло при него; и г) продажба, която се състои в сключването и реализацията, устно или писмено, на сделка (договор за покупко-продажба на стока) между купувача и продавача.

Втората от тях е свързана с **непритежаването на разрешително от дееца** за извършването на горепосочените действия като форми на изпълнителното деяние. Разрешителният режим за унищожаването (отстрела), улова и задържането на видовете – предмет на престъплението е уреден в чл. 49 от ЗБР, като разрешенията се издават от МОСВ – за видовете по приложение № 3 към с. з. или от председателя на Изпълнителната агенция по горите, съгласувано с МОСВ – за ловните видове по приложение № 4 към с. з. Правният режим на търговията с видовете – предмет на престъплението е уреден в чл. 70 – 85 и чл. 100 - 102 от ЗБР, като разрешенията за това се издават от МОСВ (чл. 85) при спазване на изискванията на съответните правни актове на Европейския съюз, и по специално на Регламент (ЕО) № 338/97 на Съвета от 9.12.1996 г. относно опазване на

видовете от дивата фауна и флора чрез регулиране на търговията с тях (ОВ L 61, 3.03.1997 г., попр., изм. и доп.).

Третата от тях се отнася до **спецификата на предмета на престъплението**, който се състои в отделни видове европейски или световно застрашени диви гръбначни животни, включително от видовете по приложение № 3 към ЗБР, означени със знак (*). Следователно става дума за две групи гръбначни животни, застрашени от изчезване и унищожаване. Едната група от тях са видовете по приложение № 3 към ЗБР, означени със знак (*). Другата група от тях са изброени в международни договори, в които участва Република България, сред които трябва да се изтъкнат: Конвенцията по международната търговия със застрашените видове от дивата фауна и флора, Конвенцията за опазване на дивата Европейска флора и фауна и природните местообитания⁶³, които бяха посочени по-горе, и Конвенцията за опазване на мигриращите видове диви животни (Бон, 23.06.1979 г.)⁶⁴. В разглежданата хипотеза животинските видове – предмет на престъплението трябва да се намират на територията на Република България временно (напр. мигриращи видове) или постоянно⁶⁵.

III. Някои особености на изпълнителното деяние на екологичните престъпления по глава X „Престъпления против реда и общественото спокойствие“

В светлината на наименованието ѝ може да се отбележи обстоятелството, че родов обект на престъпно посегателство на деянията по тази глава са обществените отношения, свързани със защитата на обществения ред и

⁶³ Както бе посочено по-горе, Република България ратифицира конвенцията с резерва по чл. 22, § 1. Резервата гласи: “На основание член 22, параграф 1 от Конвенцията за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания от 1979 г., Република България си запазва правото да не прилага разпоредбите на конвенцията по отношение на следните видове, включени в приложение 2 към посочената конвенция: бозайници – европейски лалугер, вълк, кафява мечка, дива котка; влечуги – зелен гушер, ивичест гушер, ливаден гушер, стенен гушер, кримски гушер, македонски гушер, сива водна змия; земноводни – далматинска жаба. Защитата на тези видове в Република България не се налага, тъй като техните популации на територията ѝ са многочислени”.

⁶⁴ Ратифицирана е от Република България със закон от 23.07.1999 г. (ДВ, бр. 69 от 1999 г.). Тя е в сила за нашата страна от 1.11.1999 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 16 от 25.02.2000 г. Към конвенцията фигурират 2 ненаименовани приложения. Първото от тях се отнася до изчезващите мигриращи видове, а второто – до мигриращите видове, които могат да бъдат предмет на споразумения.

⁶⁵ Вж. за повече подробности относно престъплението по чл. 278в от НК, напр.: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 438; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 41 – 44.

общественото спокойствие. В нея фигурира само един член от НК, който трябва да бъде причислен към системата на екологичните престъпления, а именно **чл. 323а**. В него видов обект на престъпно посегателство са обществените отношения, свързани с опазването на земеделските земи от незаконно строителство върху тях. Той също както и разгледания по-горе чл. 221а е въведен в НК през 1973 г. във връзка с приемането на ЗООЗП (отм.), като впоследствие претърпя 2 изменения и една поправка⁶⁶. Буди недоумение фактът, че този член от НК не фигурира систематично в една и съща глава или в един и същи раздел към глава заедно с чл. 221а, както, по мое мнение, трябваше да бъдат разположени те. В случая при систематичното подреждане на тези разпоредби от НК през 1973 г. законодателят трябваше, според мен, да отдаде предпочитание на предмета на престъплението, а не на начините, по които се извършва изпълнителното деяние⁶⁷.

Разпоредбите на чл. 323а от НК включват един основен (ал. 1) и един квалифициран (ал. 2) състав на престъпление. Предметът на престъплението и по двата състава е един и същ, обаче не е посочен прецизно от законодателя. Става дума за “обработваема земя, земеделска земя и пасище”. Понятията “обработваема земя” и “земеделска земя” практически имат синонимно значение и напразно са употребени самостоятелно в разглежданите разпоредби. Понятието “обработваема земя се използваше в законодателството ни преди 1989 г., и по-специално в предходната Конституция от 1971 г. и в ЗООЗП (отм.). Независимо, че то се запази и в текста на чл. 21 от новата Конституция на Република България (ДВ, бр. 56 от 1991 г., изм. и доп.), в действащото ни поземлено законодателство след 1991 г. господства употребата на понятието “земеделска земя”, което беше посочено по-горе в изследването. Ето защо на практика предмет на престъплението по чл. 323а от НК и в двете му алинеи трябва да се смята земеделската земя по смисъла на чл. 2 от ЗСПЗЗ и пасището⁶⁸. Уместно е обаче, *de lege ferenda* понятието “обработваема земя” да бъде заличено от текста на разглежданата разпоредба от НК.

⁶⁶ Вж. ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 31 от 1982 г. (поправката) и бр. 75 от 2006 г.

⁶⁷ Това становище се поддържа от Н. Бузова, а нейната критика в тази насока трябва да бъде споделена. Вж. **Бузова, Н.** Престъпленията в областта на природоползуването по Наказателния кодекс на НР България, с. 19.

⁶⁸ Понятието “пасище” не е дефинирано нито в ЗОЗЗ, нито в ЗСПЗЗ. Видно от наименованието му може да се заключи, че става дума за земи, използвани за паша на селскостопански животни, които обаче, не са в горския фонд (т. е. за особена разновидност на земеделски земи). Земите от горския фонд, които също може да се използват за паша на такива животни следва да се смятат за обхванати в съдържанието на понятието “земи от горския фонд”, употребено в ЗГ и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане.

1. Особености на изпълнителното деяние по чл. 323а, ал. 1 от НК

Изпълнителното деяние в тази хипотеза се изразява в построяване на сграда върху обработваема земя, земеделска земя или пасище, без деецът да има право на това (т. е. без изискуемото за целта разрешително за строеж върху тези обекти – бел. авт.). Фактически то се състои в незаконно строителство върху земеделска земя или пасище. Могат да бъдат открити следните две негови характерни особености. *Първата от тях* е свързана с **формата** му, която в случая е само една – построяване на сграда върху предмета на престъплението. *Втората от тях* е свързана с **непритежаването от дееца на необходимия административен акт – разрешение за строеж върху предмета на престъплението**. Такова разрешение обаче, трябва да бъде издадено само след положително решение на компетентния орган (съответната комисия по чл. 17, ал. 1 от ЗОЗЗ)⁶⁹ по промяна на предназначението на земеделската земя (чл. 26 от с. з.). Следователно в разглежданата хипотеза, подобно на чл. 221а, разгледан по-горе, трябва да се имат предвид изискванията на процедурата по промяна на предназначението на земеделските земи с оглед на използването им за неземеделски нужди, уредена в чл. 17 – 29 от ЗОЗЗ и в чл. 27 – 59 от ППЗОЗЗ. Правният режим по издаване на разрешения за строеж върху земеделските земи (след като вече е приключила тази процедура – бел. авт.) е регламентиран в Наредба № 2 от 10.04.1998 г. за застрояване в земеделските земи, издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството и министъра на земеделието, горите и аграрната реформа (ДВ, бр. 48 от 1998 г.).

2. В чл. 323а, ал. 2 от НК е уреден квалифициран състав на престъплението по ал. 1. Изпълнителното деяние се състои в “повторно извършване на престъплението по ал. 1” или в “продължаване на строежа, след като е бил спрян от надлежните органи”. Следователно то има две проявни форми. *Първата от тях* се отнася до повторно извършване на същото престъпно деяние, описано в разглежданата по-горе ал. 1 на чл. 323а от кодекса⁷⁰. *Втората от тях* се отнася до продължаването на незаконното строителство (т. е. извършването на строителство без разрешение от компетент-

⁶⁹ Съгласно чл. 17, ал. 1 от ЗОЗЗ, промяна на предназначението на земеделските земи за неземеделски нужди (в разглежданата хипотеза – за строителство – бел. авт.) се разрешава от: а) комисии към областните дирекции “Земеделие” при МЗХ – когато исканата площ е до 50 дка и земята е в землището на населените места на територията на съответната област; б) от Комисията за земеделските земи, също към МЗХ – в останалите случаи.

⁷⁰ Относно понятието “повторно извършване на престъпление” вж. чл. 28 и 30 от НК.

тен орган) върху предмета на престъплението след като тази неправомерна дейност е била вече спряна от компетентния орган. В тази хипотеза става дума за наложена ПАМ от МЗХ по чл. 45 от ЗОЗЗ, изразяваща се в спиране на това незаконно строителство.

IV. Някои особености на изпълнителното деяние на екологичните престъпления по глава XI „Общопасни престъпления“

В тази глава на НК са уредени най-много състави на престъпленията против околната среда в сравнение с предходните три негови глави. В контекста на наименованието и съдържанието ѝ, родов обект на престъпно посегателство са обществените отношения, свързани със защитата на човешкото здраве и компоненти на околната среда, както и със правомерното развитие на определени видове дейности като боравене с оръжия и боприпаси, транспорт и атомна енергетика. Престъпленията против околната среда, уредени в нея условно могат да бъдат подразделени на три основни групи. *Първата група* на тези неправомерни деяния фигурира в раздел I “Престъпления, извършени по общопасен начин или с общопасни средства”. Става дума за 5 състава на престъпления, а именно: а) умишлен палеж на гори или рудници (чл. 330); б) непредпазлив палеж на гори или рудници (чл. 331); в) умишлено унищожаване или повреждане на обектите по чл. 330 с взрив (чл. 333); г) умишлено причиняване на наводнение (чл. 334), и д) непредпазливо причиняване на наводнение (чл. 335). Видов обект на престъпно посегателство по този раздел са обществените отношения, свързани със защитата на отделни компоненти на околната среда, и по-специално на гори и рудници в контекста на разглежданата проблематика, както и с правомерното развитие на определени видове дейности.

Втората група от тях е уредена в раздел III “Престъпления против народното здраве и против околната среда” и се отнася до: а) неправомерното замърсяване на водите, почвата и въздуха (чл. 352); б) неправомерното замърсяване на териториалните или вътрешните морски води с петролни продукти или деривати (чл. 352а); в) неправомерното пускане в експлоатация на предприятие или топлоелектрическа централа (ТЕЦ) преди да бъдат поставени в действие пречиствателните им съоръжения (чл. 353); г) укриването или разгласяването на невярна информация за състоянието на околната среда или нейните компоненти (чл. 353а); д) неправомерния превоз на опасни отпадъци в нарушение на международни договори, в които участва Република България (чл. 353б); и е) неправомерното събиране, съхраняване, превозване и обезвреждане на опасни отпадъци (чл. 353в). Видов обект на престъпно посегателство по този раздел са обществените отношения, свързани със защитата на човешкото здраве и отделни ком-

поненти на околната среда (напр. въздуха, водите, вкл. морските и почвата), както и с правомерното развитие на определени видове дейности (напр. по управление на опасните отпадъци, химичните и наркотичните вещества).

С оглед на систематиката на посочените по-горе две групи престъпления в разглежданата област е необходимо да се изтъкне обстоятелството, че в чл. 356а от НК, фигуриращ в раздел IV “Други общоопасни престъпления”, е инкриминирано и приготвянето към престъпленията по някои от горепосочените разпоредби, и по-специално по чл.чл. 330, 334 и 352, ал. 1 от кодекса. Тази разпоредба на НК обаче, няма да бъде разгледана поради изисквания за обемни ограничения. Освен това тази проблематика може да бъде предмет на самостоятелни научни изследвания.

Третата група престъпления в горепосочената насока фигурира в раздел V “Престъпления при използване на атомната енергия за мирни цели”. Сред съставите на престъпления в този раздел е необходимо да се изтъкнат само два, а именно: а) умишлено повреждане на ядрен материал, ядрено съоръжение или друг източник на йонизиращо лъчение, с което се причинява вреда околната среда (чл. 356е), и б) непредпазливо извършване на деянието по чл. 356е (чл. 356ж), като чл. 356й е относим към тези две разпоредби по отношение на допълнителната наказуемост на тези деяния. Видов обект на престъпно посегателство по този раздел са обществените отношения, свързани със правомерното развитие на атомната енергетика.

1. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 330 от НК

В този член на НК са уредени един основен (ал. 1) и два квалифициращи състава на престъпления (ал. 2 и 3). В светлината на разглежданата проблематика сред групите материали обекти – предмет на престъплението трябва да се изтъкнат горите и рудниците. Подвидов (непосредствен) обект на посегателство в разглежданата хипотеза са обществените отношения, свързани със защитата на горите и рудниците от пожари. Във връзка с предмета на престъплението в разглежданата насока трябва да се има предвид дефиницията на правното понятие “гора” по чл. 2, ал. 1 от ЗГ⁷¹. Рудниците са свързани с добива на подземни природни богатства (полезни изкопаеми) от земните недра. Правният режим на този добив е уреден в Закона за подземните богатства (ЗПБ – ДВ, бр. 23 от 1999 г., изм. и доп.) и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане. В ДР на ЗПБ обаче, липсва дефиниция на понятието “рудници”, което в контекста на този закон може да се смята за остаряло. Вместо него в този закон се употребя-

⁷¹ В тази разпоредба е указано, че “гора” е “земя, заета от горскодървесна растителност с площ не по-малка от 1 декар”.

ват други правни понятия като “мина”⁷² и “кариера”⁷³. С оглед на дефинициите им, уредени в ЗПБ, би могло да се определи рудника като производствена единица, включваща обект за добив на подземни богатства, от една страна, и съоръженията за първичната им преработка, от друга страна. Смятам, че като отегчаващо вината обстоятелство и в трите алинеи на чл. 330 от НК трябва да се смята предизвикването на палеж в т. нар. “пожароопасен сезон” в горите, който се определя за всяка календарна година със заповед на председателя на Изпълнителната агенция по горите към МЗХ (чл. 77, ал. 1 от ЗГ).

1.1. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 330, ал. 1 от НК

Могат да бъдат очертани две характерни особености на изпълнителното деяние в тази хипотеза. *Първата от тях* се отнася до неговата **форма**. Тя се изразява в запалване на предмета на престъплението, който, от своя страна, трябва да има “значителна стойност”. В правната ни литература палежът се окачествява от едни автори като “предизвикване на бурна окислителна реакция с предмета на престъплението чрез горивни материали”⁷⁴, а от други като “предизвикване на огън (бурно окисление) чрез някакъв източник, вследствие на който гората гори със собствен пламък”⁷⁵. По мое мнение съдържанието на термина “запалване” (палеж) включва използването на различни видове запалителни (горивни) материали, които в досег с предмета на престъплението предизвикват окислителна реакция с него (огън), след което огънят (пожарът) се развива на определен участък в териториалния обхват на предмета на престъплението.

Втората от тях е свързана с един **специфичен белег на предмета на престъплението**, а именно неговата “значителна стойност”. Тя обаче, трябва да се определя от разследващите, прокурорските и съдебните органи конкретно за всеки отделен случай и очевидно с помощта на вещи лица и специализирани експертизи. Смятам, че при определянето на “значителната стойност” на гората трябва да се имат предвид като минимум следните критерии: видът на растенията (конкретния дървесен вид), размерът (площта) на опожарения участък и пазарната стойност на евентуално добитата дървесина от увредения горски участък. Когато се касае за “значителната стойност” на рудниците, критериите също могат да бъдат

⁷² Съгласно § 1, т. 11 от ДР на ЗПБ, “мина” е производствена единица (предприятие), включваща един или няколко обекта за добив по открит, подземен или комбиниран способ и съоръжения за първична преработка на подземни богатства”.

⁷³ В § 1, т. 7 от ДР на ЗПБ е указано, че “кариера” е съвкупност от минни изработки за открит добив и съоръжения за преработка на подземни богатства”.

⁷⁴ Вж. **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 428.

⁷⁵ Вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 22.

подобни и свързани в случая с вида на полезните изкопаеми (вида на рудата), които се добиват, площта (размерът) на опожарения участък и пазарната стойност на евентуално добитата руда (на съответния вид полезни изкопаеми).

1.2. В чл. 330, ал. 2 от НК е предвиден квалифициран състав на престъплението по ал. 1, когато е извършено в пет специфични разновидности на изпълнителното деяние (съответно т. 1 – 5), а именно: а) когато пожарът е представлявал опасност за живота на хората; б) ако е имало опасност този пожар да се разпростре и върху други имоти от вида на посочените в ал. 1; в) когато запаленото имущество има историческа, научна или художествена стойност или ако в запаленото помещение се пазят предмети, които имат историческа, научна или художествена стойност⁷⁶; г) ако палежът е извършен от лице, което действа по поръчение или в изпълнение на решение на организация или група по чл. 321а или организирана престъпна група; и д) когато запалената гора или друго имущество се намира в защитена територия⁷⁷.

1.3. В чл. 330, ал. 3 от НК е уреден друг квалифициран състав на престъплението палеж. Той е свързан с резултата от престъпните деяния, изброени в квалифицирания състав по ал. 2. Деянието по разглежданата разпоредба на НК е съставомерно в два случая: а) ако от извършването му са последвали **“значителни вреди”**, и б) ако “е последвала смърт за някого, когато деецът не е искал и не е допускал това”. Преценката на размера на вредите (дали са значителни или не) и в разглежданата хипотеза трябва да се прави ad hoc с помощта на вещи лица и специализирани експертизи. Когато става дума за опожарен горски участък, вредите трябва да се оценяват в съответствие с изискванията на Наредбата за определяне размера на обезщетенията за щети върху гори и земи от горския фонд, приета с ПМС № 86 от 30.04.2004 г. (ДВ, бр. 39 от 2004 г.). В хипотезата на опожарени рудници не е предвидено в ЗПБ размерът на вредите (респ. на обезщетението) да се определя с акт на Министерския съвет, следователно техният размер ще трябва да се определя само с помощта на вещи лица и специализирани експертизи⁷⁸.

⁷⁶ В тази хипотеза трябва да се има предвид Законът за културното наследство (ДВ, бр. 19 от 2009 г., изм. и доп.).

⁷⁷ В случая става дума за някоя от шестте категории защитени (природни) територии по чл. 5 от ЗЗТ, посочени по-горе при разглеждането на престъплението по чл. 278в от НК.

⁷⁸ Вж. напр. за повече подробности относно престъплението по чл. 330 от НК: **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 427 – 431; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 22 – 23.

2. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 331 от НК

В този член на НК са уредени един основен (ал. 1) и един квалифициран състав (ал. 2) на престъплението палеж, като за тях е характерно това, че от субективна страна деянията са наказуеми, ако са извършени по **непредпазливост**. За **основния състав по ал. 1** е характерно това, че запалването трябва да се извърши в “чужд имот”, а по отношение на изпълнителното деяние е налице препрощане към разпоредбите на чл. 330 от НК, разгледан по-горе. **Квалифицираният състав по ал. 2** представлява една специфична хипотеза на изпълнителното деяние, което се състои в запалване на стърнище, вследствие на което е предизвикан пожар в горския фонд. В случая трябва да се имат предвид две нормативни изисквания. От една страна, забрана за паленето на стърнища е установена в чл. 6, ал. 1, т. 2 от ЗОЗЗ. От друга страна, дефиницията на правното понятие “горски фонд” е уредена в чл. 2, ал. 2 от ЗГ, посочена по-горе⁷⁹.

В **чл. 332 от НК** е уредена ненаказуемост на деянията по чл. 330 и 331 от кодекса, когато деецът “по собствена подбуда е загасил незабавно пожара, преди да са настъпили значителни вреди”⁸⁰.

3. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 333 от НК

В тази разпоредба на НК е налице препрощане към чл. 330 от НК по отношение на предмета на престъплението, формата на вината и размера на наказанията. Спецификата на изпълнителното деяние се състои в двете му проявни форми (“унищожаване” или “повреждане” на обектите по чл. 330 от НК чрез взрив) и в средството на престъплението (взривни вещества). По отношение на съдържанието на термините “унищожаване” и “повреждане” важи казаното по-горе при разглеждането на престъпленията по чл. 236 и чл. 278в от НК, като в случая те се отнасят до предмета на престъплението по чл. 330 от НК.

4. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 334 от НК

В този член на НК са уредени един основен (ал. 1) и един квалифициран състав на престъпления (ал. 2). Подвидов (непосредствен) обект на посегателство са обществените отношения, свързани със защитата на на-

⁷⁹ Вж. за повече подробности относно престъплението по чл. 331 от НК, напр.: **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 431 – 433; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 23.

⁸⁰ В тази насока следва да бъде подкрепено становището на Й. Пенев, според който това е “една поощрителна наказателноправна норма”. Вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 23 – 24.

селението и околната среда от вредното въздействие на водите, изразено в наводнение.

4.1. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 334, ал. 1 от НК

Изпълнителното деяние в тази хипотеза се състои в причиняване на наводнение, с което се излага на опасност живота или имота на трети лица. Дефиницията на правното понятие “наводнение” фигурира в § 1, ал. 1, т. 87 от ДР на ЗВ⁸¹, а освен това опит за неговото дефиниране е направен и от някои наши автори, като А. Гиргинов⁸². Най-общо наводнението може да се окачестви като временно заливане с водна маса на поземлен участък, обичайно незаливаем с вода, което може да се извърши по-интензивно за по-кратък период от време, или с по-умерена интензивност за по-продължителен период от време. Правният режим на защитата срещу наводненията е уреден в чл. 137 – 146т от ЗВ. Характерен белег на изпълнителното деяние е специфичният резултат от него, умишлено целен от дееца, а именно създаването на опасност за живота или имота на трети лица. Тази “опасност” трябва да е реална и се преценява от компетентните органи *ad hoc*.

4.2. В чл. 334, ал. 2 от НК е уреден квалифициран състав на престъпление спрямо ал. 1. Изпълнителното деяние в разглежданата хипотеза, което има същите признаци като при ал. 1 (практически налице е препращане към ал. 1 в тази насока – бел. авт.), е свързано със специфичен резултат, но в две насоки. *Първата от тях* е се отнася до причиняването на “значителни вреди”. Изхождайки от текста на ал. 1 може да се направи изводът, че в случая става дума за значителни вреди както по отношение на здравето на хората (т. е. по-значими увреждания на здравето, напр. средна или тежка телесна повреда по смисъла съответно на чл. 129, ал. 2 и чл. 128, ал. 2 от НК), така и спрямо тяхното имущество (т. е. значи-

⁸¹ Там е указано, че “наводнение” е временното покриване с вода на земен участък, който обичайно не е покрит с вода, включително от реки, планински потоци и предизвикани от морето наводнения на крайбрежни райони; наводняването на земни площи от канализационни системи не е наводнение по смисъла на този закон”. Също така в ЗВ фигурират дефиниции и на правните понятия “риск от наводнения” (§ 1, ал. 1, т. 88) и “заплаха от наводнение” (§ 1, ал. 1, т. 90).

⁸² Според А. Гиргинов наводнението представлява “освобождаване на големи количества водна маса, която има значителна ударна сила”. – вж. **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 434. Струва ми се, че той правилно е очертал само един от аспектите на явлението наводнение, защото в други случаи “ударната сила” на водната маса може да не е толкова “значителна”, но поради по-продължителното и с по-умерена интензивност заливане на поземления участък може да се стигне до наводнение и свързаните с него отрицателни последици за здравето и имуществото на хората и за околната среда.

телни имуществени вреди, напр. невъзможност за използване на сгради или части от тях и недвижими имоти по предназначение, заблацияване на почвата, водна ерозия и др.). *Втората от тях* е свързана с причиняването на смърт на едно или повече лица, “когато деецът не е искал или не е допускал това”⁸³.

5. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 335 от НК

В този член на НК са уредени два състава на престъпления, съответно в двете му алинеи. Подвидовият (непосредственият) обект на посегателство е същият както при разгледания по-горе чл. 334 от кодекса. Основната разлика между съставите на престъпления по чл.чл. 334 и 335 от НК се състои в субективната им страна. И в двата състава на престъпления по чл. 335 от НК деянието е наказуемо, когато е извършено **по непредпазливост**. Що се отнася до елементите на изпълнителното им деяние, наблюдава се в голяма степен сходство между тях, от една страна, и разгледаните по-горе състави по чл. 334 от НК, от друга страна. **Особеностите на изпълнителното деяние по чл. 335, ал. 1 от НК (основният състав)** са същите, както при разгледания по-горе състав на престъплението по чл. 334, ал. 1 от кодекса. Що се отнася до **особеностите на изпълнителното деяние по чл. 335, ал. 2 от НК (квалифицираният състав)**, наблюдават се незначителни различия от тези по разгледания по-горе състав на престъплението по чл. 334, ал. 2 от кодекса. Те се състоят в това, че при хипотезата на чл. 335, ал. 2 от НК изрично не е указан специфичният субективен елемент – “когато деецът не е искал и не е допускал това”, посочен в чл. 334, ал. 2 от кодекса. Резултатът от престъпното деяние в разглежданата хипотеза по чл. 335, ал. 2 от НК е посочен по-лаконично “ако е последвала смърт или значителни вреди”. По отношение на тези две разновидности на резултата от престъпното деяние важи изтъкнатото по-горе относно чл. 334, ал. 2 от НК, с изключение на специфичния субективен елемент⁸⁴.

6. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 352 от НК

В този член на НК са уредени три основни състава на престъпления (ал. 1 – 3), както и състав на административно нарушение (ал. 4). До сега неговите разпоредби са претърпели общо 8 изменения – друг пример за нестабилност на правната уредба в тази насока и за незадоволителна правна

⁸³ Вж. напр. за повече подробности относно престъплението по чл. 334 от НК, **Гиртинов, А.** Цит. съч., с. 434 – 436.

⁸⁴ Вж. напр. за повече подробности относно престъплението по чл. 335 от НК, **Гиртинов, А.** Цит. съч., с. 436 – 437.

техника⁸⁵. Подвидов (непосредствен) обект на престъпно посегателство в разглежданата хипотеза са обществените отношения, свързани с опазването на атмосферния въздух, водите и почвата от замърсяване. Предмет на престъплението са трите основни компоненти на околната среда – атмосферният въздух, почвата и водите, като последните са очертани от законодателя в 5 техни разновидности, а именно водните течения и басейни, подземните води, териториалните и вътрешните морски води. При прилагането на разпоредбите на чл. 352 от НК трябва да се имат предвид изискванията за опазване от замърсяване на тези природни ресурси, уредени съответно в Закона за чистотата на атмосферния въздух (ЗЧАВ – ДВ, бр. 45 от 1995 г., изм. и доп.), ЗВ, ЗМПВВПРБ и ЗП.

6.1. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 352, ал. 1 от НК

Изпълнителното деяние по тази разпоредба на НК се изразява в замърсяване на- или допускане да се замърсят водни течения, водни басейни, подземни води, териториалните и вътрешните морски води, почвата и атмосферния въздух, в резултат на което те стават “опасни за хората, животните и растенията или негодни за използването им за културно-битови, здравни, земеделски и други народностопански цели”. Могат да бъдат открити три негови характерни особености. *Първата от тях* се отнася до **спецификата на предмета на престъплението**. Във връзка с това е необходимо, макар и накратко да бъдат отбелязани дефинициите на някои правни понятия, уредени в специалното екологично законодателство. Правното понятие “въздух” (т. е. “атмосферен въздух”), употребено в разглежданата разпоредба на НК не е дефинирано в ЗЧАВ. По арг. от чл. 4, ал. 1 от този закон обаче, може да се направи изводът, че предмет на престъпно посегателство по чл. 352, ал. 1 от НК на практика е въздухът (сместа от газове), който е разположен в т. нар. “приземен слой” на атмосферата, като понятието “приземен слой”, от своя страна, е дефинирано в § 1, т. 7 от ДР на с. з.⁸⁶. Правното понятие “почви” е дефинирано в § 1, т. 12 от ДР на ЗП⁸⁷. По отношение на водите като предмет на престъплението е необходимо да се отбележи обстоятелството, че разпоредба-

⁸⁵ Вж. ДВ, бр. 95 от 1975 г., бр. 28 от 1982 г., бр. 86 от 1991 г., бр. 10 от 1993 г., бр. 85 от 1997 г., бр. 92 от 2002 г., бр. 26 и 103 от 2004 г.

⁸⁶ Там е изтъкнато, че “приземен слой” е атмосферният въздух на височина до 100 м от повърхността на земята”.

⁸⁷ В тази разпоредба на закона е указано, че “почви” са горният пласт от земната кора, доколкото тя е носител на почвени функции, включително течните съставни части (почвен разтвор) и газообразните съставни части (почвен въздух), без подземните води, руслата на реките и дъната на водните басейни”.

та на чл. 352, ал. 1 не е редактирана сполучливо, а освен това в нея са употребени понятия от отменения Закон за опазване на въздуха, водите и почвата от замърсяване (ДВ, бр. 84 от 1963 г., изм. и доп. – отм., бр. 45 от 1996 г., бр. 67 от 1999 г. и бр. 89 от 2007 г.), и по-специално “водни течения” и “водни басейни”, които вече не се използват в действащия понастоящем ЗВ. Вместо тях в ЗВ се употребяват други понятия със синонимно значение⁸⁸. Вместо да изброява отделни разновидности на водите в тази разпоредба на НК, законодателят можеше или да употреби само понятието “води” или да използва единствено двете техни основни разновидности – повърхностни и подземни води, защото повърхностните води включват по съдържание (обхват) “водните течения”, “водните басейни”, териториалните и вътрешните морски води⁸⁹. В ЗМПВВПРБ фигурират дефиниции на правните понятия “вътрешни морски води” (чл. 6)⁹⁰ и “териториално море” (чл. 16, ал. 1)⁹¹. Малко по-сложен е проблемът с тълкуването на понятията “водни течения” и “водни басейни”, употребени в разглежданата разпоредба на НК. По мое мнение понятието “водни течения” трябва да се тълкува като “река” по смисъла на § 1, ал. 1, т. 67 от ДР на

⁸⁸ Вместо тях в действащия ЗВ се използват понятията “реки” и “речни басейни”.

⁸⁹ Като аргумент в подкрепа на това становище може да се изтъкне дефиницията на правното понятие “води” по чл. 3 от ЗВ, в която фигурира изброяване на техни разновидности, включително и тези по чл. 352, ал. 1 от НК. В тази разпоредба на закона е указано, че “води на територията на страната са: 1. повърхностните води; 2. подземните, включително минералните води; 3. вътрешните морски води и териториалното море; 4. водите на река Дунав, река Резовска и река Тимок в рамките на държавната граница на Република България”.

⁹⁰ Там е указано, че вътрешните морски води включват: “1. водите между бреговата линия и изходните линии, от които се измерва ширината на териториалното море; 2. водите на пристанищата, ограничени откъм морето с линията, съединяваща най-отдалечените точки в морето на котвените места, хидротехническите и другите постоянни пристанищни съоръжения; 3. водите на: а) Варненския залив между бреговата линия и правата линия, съединяваща нос Св. Константин с нос Иланджик; б) Бургаския залив между бреговата линия и правата линия, съединяваща нос Емине с Маслен нос; 4. водите между бреговата линия и правите изходни линии, съединяващи нос Калиакра с нос Тузлата, нос Тузлата с нос Екрена и Маслен нос с нос Ропи”. Следователно законодателят си служи с метода на изброяване на отделни видове водни площи при очертаване на съдържанието на това правно понятие.

⁹¹ В тази разпоредба на ЗМПВВПРБ е изтъкнато, че териториалното море на страната е “прилежащата към брега и вътрешните морски води морска ивица с широчина 12 морски мили, измервана от изходните линии”. Същевременно в ал. 2 на чл. 16 от с. з. е допълнено, че “за изходни линии служат линията на най-големия отлив от брега или правите линии, съединяващи двете крайни точки на заливите и пространствата, посочени в чл. 6”.

ЗВ⁹², а понятието “водни течения” – като “речен басейн” по смисъла на § 1, ал. 1, т. 28 от с. з.⁹³. Що се отнася до правното понятие “подземни води”, необходимо е да се посочи обстоятелството, че то е дефинирано в § 1, ал. 1, т. 24 от ЗВ⁹⁴.

Втората от тях се отнася до **формата на изпълнителното деяние**. То може да се реализира в две основни форми – действие (т. е. замърсяване на предмета на престъплението) или бездействие (т. е. допускане да се замърси предмета на престъплението). В специалното екологично законодателство фигурират дефиниции относно замърсяването на съответните природни ресурси – предмет на престъплението. Така например, в § 1, т. 1 от ЗЧАВ е уредена дефиниция на правното понятие “замърсяване на атмосферния въздух”⁹⁵, а в § 1, т. 5 от ДР на ЗП – на правното понятие “замърсяване на почвите”⁹⁶. По-несполучливо е уреден проблемът с дефи-

⁹² В тази разпоредба на ЗВ е посочено, че “река” е вода на сушата, която в по-голямата си част тече на повърхността на земята, като в част от своето течение може да преминава и под повърхността на земята”.

⁹³ В тази разпоредба на ЗВ е изтъкнато, че “речен басейн” е територията от земната повърхност, от която посредством поредица от потоци, реки и езера целият повърхностен отток се влива в морето в единствено речно устие, естуар или делта”.

⁹⁴ В тази разпоредба на ЗВ е отбелязано, че “подземни води” са всички води, намиращи се под повърхността на земята във водонаситената зона, в пряк контакт със земните пластове”.

⁹⁵ В тази разпоредба е указано, че “замърсяване на атмосферния въздух” е всяко постъпване на вредни вещества (замърсители) в него”. Лаконичната дефиниция на това правно понятие се допълва по своеобразен начин от дефинициите на други две правни понятия, които е необходимо да се имат предвид в разглежданата насока, както следва: “вредно вещество (замърсител)” е всяко вещество, въведено пряко или косвено от човека в атмосферния въздух, което е в състояние да окаже вредно въздействие върху здравето на населението и/или околната среда” (§ 1, т. 2 от ДР на ЗЧАВ); “качество на атмосферния въздух” е състояние на въздуха на открито в тропосферата, с изключение на въздуха на работните места, определено от състава и съотношението на естествените ѝ съставки и добавените вещества от естествен или антропогенен произход” (§ 1, т. 3 от ДР на с. з.). Освен това трябва да се има предвид и обстоятелството, че в чл. 4, ал. 1 от ЗЧАВ са изброени лимитативно основните показатели (т. е. видовете вредни вещества), равнищата на които характеризират качеството на атмосферния въздух в приземния слой. Те са 11, а именно: суспендирани частици, фини прахови частици, серен диоксид (окис), азотен диоксид (двуокис) и/или азотни оксиди, въглероден оксид, озон, олово (аерозол), бензен, полициклични ароматни въглеводороди, тежки метали – кадмий, никел и живак, и арсен. Значителното превишаване на техните равнища (пределно допустими норми за качество на атмосферния въздух), за което ще стане дума по-долу в изследването, води до наказателна отговорност в разглежданата хипотеза.

⁹⁶ В тази разпоредба е отбелязано, че “замърсяване на почвите” е процес на натрупване на вредни вещества в почвите от естествен и/или антропогенен източ-

ницията на понятието “замърсяване” по отношение на водите в ЗВ. Вместо да състави дефиниция на правното понятие “замърсяване на водите”, каквато трябваше да фигурира именно в този закон с оглед на неговия предметен обхват и цели, в § 1, ал. 1, т. 12 от ДР на ЗВ фигурира дефиниция на друго правно понятие – “замърсяване”⁹⁷, която се отнася както до водите, така и до въздуха и почвата! Смятам този подход на законодателя за твърде несполучлив, поради което *de lege ferenda* тази разпоредба трябва да се измени като нейното наименование и съдържание бъде посветено единствено на замърсяването на водите, защото, както бе посочено по-горе, дефиниции на правните понятия “замърсяване на атмосферния въздух” и “замърсяване на почвите” вече са уредени в съответните специални закони, които регулират опазването на тези природни ресурси. Що се отнася до териториалните и вътрешните морски води, конкретни дефиниции относно замърсяването им в ЗМПВВПРБ не са уредени, но практически спрямо тях може да се използва дефиницията на правното понятие “замърсяване на морската или речната среда” по § 2, т. 9 от ДР на с. з., тъй като те фактически са компоненти на морската среда⁹⁸.

Във връзка с анализа на формата на престъпното деяние трябва да се изтъкне обстоятелството, че правно релевантно за съставомерността на деянието е само това замърсяване на предмета на престъплението, което е наднормено (т. е. над установените пределно допустими норми, емисионни

ник, чиито свойства и концентрации причиняват нарушаване на техните функции независимо дали се превишават действащите в страната норми”. Тази дефиниция е редактирана в последната си част твърде несполучливо (относно израза “независимо дали се превишават действащите в страната норми”), защото правно релевантно, т. е. водещо до реализация на съответния вид юридическа отговорност, вкл. наказателната, е само това замърсяване на почвите, което е над установените пределно допустими норми. Поради това е необходимо *de lege ferenda* тя да бъде прередактирана, като този израз бъде заличен.

⁹⁷ Съгласно тази разпоредба на ЗВ, “замърсяване” е всяко пряко или непряко въвеждане във въздуха, водите или почвата в резултат на човешка дейност, на вещества и топлина, които могат да: а) бъдат вредни за човешкото здраве или за качеството на водните екосистеми, или на пряко зависещи от тях сухоземни екосистеми; б) причинят материални вреди; в) влошат или да възпрепятстват законоустановеното ползване на околната среда”.

⁹⁸ В тази разпоредба на ЗМПВВПРБ е указано, че “замърсяване на морската или речната среда” е пряко или косвено внасяне от човека на вещества или енергии в морската среда, включително и в устията на реките, което причинява или може да причини вреда на живите морски или речни ресурси, опасност за здравето на човека, да попречи на правомерното използване на морето, включително като влоши качеството на морската вода и на условията за туризъм и отдих, съобразно действащите норми и стандарти за допустимо замърсяване”.

или имисионни, за качеството на атмосферния въздух, водите или почвата)⁹⁹. Това налага за всеки конкретен случай на наднормено замърсяване, с оглед на преценката на смегчаващите и утежняващите вината на деца обстоятелства, да бъдат изследвани: а) видовете вредни вещества (замърсители); б) тяхната концентрация в предмета на престъплението (т. е. колко пъти над допустимите норми е превишено съдържанието на конкретния замърсител в атмосферния въздух, водите или почвата); и в) времетраенето на замърсяването. Правният режим на нормирането на качеството на предмета на престъплението е уреден в чл. 4 – 14 от ЗЧАВ, чл.чл. 118, ал. 4, 120, 122 и 135 от ЗВ, чл. 14 от ЗП и в подзаконовите нормативни актове по тяхното прилагане.

Третата от тях е се отнася до **специфичния вредоносен резултат** от извършването на изпълнителното деяние (действието или бездействието по замърсяване на предмета на престъплението). Той е очертан, с оглед на изброените по-горе разновидности на предмета на престъплението, в две насоки: а) “опасни за хората, животните и растенията”, или б) “негодни за използването им за културно-битови, здравни, земеделски и други народностопански цели”. Тълкуването на тези изрази, употребени в чл. 352, ал. 1 от НК трябва да се извършва в тясна връзка със специалното екологично законодателство. Проблемът е свързан с отговора на въпроса: в какви случаи може да се смята, че замърсяването на предмета на престъплението е толкова голямо по размер, че той е станал “опасен” за хората, животните или растенията, или “негоден” за използване.

По отношение на първата разновидност на отрицателната последица от престъпното деяние – **състоянието на “опасност” за хората, животните и растенията** чрез замърсяване на предмета на престъплението – смятам, че тя ще бъде налице, когато неколккратно са превишени пределнодопустимите норми (емисионни или имисионни) за неговото качество. По мое мнение, би могло да се смята за значително такова замърсяване на предмета на престъплението, което е в размер три и повече пъти над съответните пределно допустими норми. Това обаче е условно, защото преценката в тази насока трябва да се прави конкретно спрямо отделните видове вредни вещества (замърсители) с оглед на тяхното отрицателно въздействие върху човешкото здраве и околната среда (напр. тяхната токсичност, биоакумулативност, разградимост в околната среда и др.). Такава преценка би трябвало да се извършва с помощта на вещи лица или специализирани експертизи ad hoc. Конкретните пределно допустими норми за качество на атмосферния въздух, водите и почвата се определят в

⁹⁹ Аналогично по отношение на наказателноправната защита на водите от замърсяване е становището на Н. Бузова. – вж. **Бузова, Н.** Наказателноправна защита на водите в НР България от замърсяване, с. 43 – 44.

съответните подзаконови нормативни актове по прилагането на ЗЧАВ, ЗВ и ЗП, а ограниченият обхват на това научно изследване не позволява детайлният им анализ. Освен това тази подзаконова нормативна уредба е твърде динамична и се влияе до голяма степен от развитието на екологичното право на Европейския съюз (ЕС).

Втората разновидност на отрицателната последица от престъпното деяние се изразява в *негодността на предмета на престъплението за неговото използване “за културно-битови, здравни, земеделски и други народностопански цели”*. Изразът “негодни за използването им” по мое мнение трябва да се тълкува в смисъл на негодност за използване на атмосферния въздух, водите и почвата съобразно тяхното предназначение, а това предназначение законодателят се е опитал да очертае чрез неизчерпателно изброяване на целите на използването им. Във връзка с това смятам, че изразът “за културно-битови, здравни, земеделски и други народностопански цели” вече е твърде остарял и не отговаря на съвременния етап в развитието на Република България, свързан с прехода към пазарна икономика. По-добре е *de lege ferenda* той да бъде заличен или да бъде заменен с израза “за културно-битови и здравни цели, както и за развитието на националното стопанство”¹⁰⁰.

По отношение на водите ноторно е предназначението им в три насоки с оглед на вида на водоползването – за питейно-битови цели, за промишлени нужди и за селскостопански цели. Следователно наднорменото им замърсяване ще създаде “негодност” за тяхното използване по предназначение в зависимост от съответната разновидност на водоползването. По отношение на почвата, в аспекта ѝ на земеделска земя, наднорменото ѝ замърсяване ще създаде “негодност” за нейното използване за съответните земеделски цели и практически ще увреди почвеното плодородие. Както в чл. 21, ал. 2 от Конституцията, така и в чл. 2 от ЗОЗЗ е установен приоритет на селскостопанското ползване на земеделските земи пред използването им за неземеделски нужди (напр. строителство). Почви обаче се намират и в урбанизираните територии и в горския фонд, поради което наднорменото им замърсяване също може да бъде инкриминирано по чл. 352, ал. 1 от НК. Поради спецификата на атмосферния въздух като природен ресурс, неговата “негодност” за използване трябва да се тълкува в смисъл на негодност като среда за здравословно и нормално осъществяване на жизнените функции на човешкия организъм, животните и растенията поради наднорменото му замърсяване.

¹⁰⁰ Този израз е подложен на основателна, по мое мнение, критика в нашата литература от Й. Пенев, който предлага думата “народностопански” да се замени с “обществени”, изразявайки съмнение и по отношение на това дали “културно-битовите” и “здравни” цели могат да се окачествят като “народностопански”. – вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 46.

Във връзка изтъкнатото по-горе, в нашата правна литература видният учен И. Ненов лансира становището, че е достатъчно в резултат на деянието да се стигне до такова изменение в съдържанието на въздуха, водите и почвата, което ги прави или “опасни”, или “негодни” в някоя от посочените насоки, като в първия случай не е необходимо опасността да е реализирана, т. е. да се е стигнало до причиняване на конкретни вреди¹⁰¹. Това становище е дискусивно, защото според мен при всички случаи щом е налице наднормено замърсяване на предмета на престъплението, de facto са налице вреди за околната среда, които могат да бъдат не само имуществени (вероятно той има предвид именно и само този вид вреди – бел. авт.), но и екологични. За т. нар. “екологични вреди” е характерно това, че те се проявяват понякога в много по-късен момент от извършването на вредоносното деяние¹⁰², изразяват се в разкъсване на връзките между екосистемите, увреждане на човешкото здраве в резултат на замърсяването, унищожаване и повреждане на редки видове животни и растения или уникални геоложки образувания и др. Ето защо смятам, че при всички случаи, когато е налице значително наднормено замърсяване на предмета на престъплението по чл. 352, ал. 1 от НК ще бъде налице вредоносен резултат от деянието, независимо от факта, че в краткосрочен период след неговото извършване може и да не е налице конкретна имуществена вреда, но практически ще бъде налице екологична вреда, която след определен, понякога по-продължителен период от време може да доведе до значими отрицателни последици от имуществен и здравен характер. Следователно “опасността” за здравето на хората и за съществуването на животните и растенията ще бъде реална при значителното наднормено замърсяване на предмета на престъплението. И. Ненов изтъква обаче, че преценката за “същественото изменение” (замърсяване) на водите, въздуха или почвата трябва да се извършва въз основа на специалната правна уредба, а в тази насока неговото становище трябва да бъде споделено¹⁰³.

В руската правна литература, изтъкнатият учен юрист-еколог М. Бринчук разграничава вредите, нанесени на околната среда на екологични (причинени от замърсяване или увреждане на нейните компоненти), екогенни (увреждане на човешкото здраве в резултат на деградацията на околната среда) и морални¹⁰⁴. Следователно и в руската правна доктрина господства становището, че при наднормено замърсяване на атмосферния въздух, водите или почвата ще бъдат налице т. нар. “екологични” вреди.

¹⁰¹ Вж. **Ненов, И.** Наказателноправна защита на природната среда, с. 37.

¹⁰² Аналогично становище застъпва и С. Божанов – вж. **Божанов, С.** Цит. съч., с. 86.

¹⁰³ Пак там.

¹⁰⁴ Вж. **Бринчук, М.** Екологическое право. Москва, 2009, с. 275.

6.2. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 352, ал. 2 от НК

Изпълнителното деяние по тази разпоредба на НК се състои в допустителство при проектиране, строителство или експлоатация на отводнителни или напоителни системи да не се вземат необходимите мерки за предотвратяване на опасно замърсяване на вододайните зони за питейно-битово водоснабдяване или покачване на нивото на подземните води в населените и курортните места. Следователно то се изразява под формата на бездействие. За съставомерността му не е необходимо да е налице такова “опасно” замърсяване на вододайните зони или пък покачване на равнището на подземните води, а е достатъчно непредприемането на “необходимите мерки” по тяхното предотвратяване от страна на длъжностното лице (дееца)¹⁰⁵. При реализацията на разглежданата разпоредба от НК е необходимо да се имат предвид изискванията на следните нормативни актове: а) ЗУТ – по отношение на правилата за инвестиционното проектиране и строителство на определени обекти (чл. 137 – 178); б) ЗВ – по отношение на правния режим на санитарно-охранителните зони около съоръженията за питейно-битово водоснабдяване (чл. 119, ал. 3 и 4 и чл. 119а), от една страна, и защитата срещу вредното въздействие на водите (чл. 137 – 146), от друга страна, тъй като една от разновидностите на тяхното вредно въздействие е опасното повишаване на равнището на подземните води (по арг. от чл. 137, т. 5 от ЗВ); и в) ЗООС – по отношение на процедурата по оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС) за строителство, дейности и технологии (чл. 81 – 83 и чл. 92 – 102)¹⁰⁶, както и подзаконовите нормативни актове по тяхното прилагане.

6.3. В чл. 352, ал. 3 от НК е уреден друг самостоятелен състав на престъпление, в който е предвидена наказателна отговорност за деянията по ал. 1 и 2 на чл. 352 от кодекса, разгледани по-горе, когато те са извършени *по непредпазливост*¹⁰⁷.

7. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 352а от НК

В този член на НК са уредени три основни състава на престъпления (ал. 1, 2 и 4), както и 2 състава на административни нарушения (ал. 3 и 5).

¹⁰⁵ Аналогично е становището и на Й. Пенев – вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 47.

¹⁰⁶ Положителното решение по ОВОС на компетентния орган е необходима предпоставка за издаването на разрешение за строеж на обекта (по арг. от чл. 82, ал. 5 от ЗООС).

¹⁰⁷ Вж. за повече подробности относно чл. 352 от НК, напр.: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 438 – 439; **Бузова, Н.** Цит. съч., с. 42 – 44; **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 470 – 472; **Ненов, И.** Цит. съч., с. 36 – 37; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 45 – 47; **Стайнов, П.** Защита на природата (правни изследвания). С., 1970, с. 169.

Той е въведен в НК през 1975 г. (ДВ, бр. 95 от 1975 г.), като досега неговите разпоредби са претърпели общо 5 изменения¹⁰⁸. Подвидов (непосредствен) обект на престъпно посегателство в разглежданата хипотеза са обществените отношения, свързани с опазването на морските води от замърсяване, които, от своя страна, са основен компонент на морската среда.

7.1. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 352а, ал. 1 от НК

Изпълнителното деяние по тази разпоредба на НК се изразява в замърсяване на- или допускане да се замърсят с петролни продукти или деривати териториалните или вътрешните морски води на Република България или морските води в зони, определени с международно споразумение, в което участва нашата страна. Могат да бъдат отбелязани три негови характерни особености. *Първата от тях* е свързана със **спецификата на предмета на престъплението**. Той е очертан чрез две разновидности на морските води с оглед на тяхното местоположение. Първата им разновидност са териториалните и вътрешните морски води на Република България, чието съдържание беше посочено по-горе. Втората им разновидност се отнася до морските води в зони, определени с международно съглашение, в което участва нашата страна. Във връзка с тази разновидност на предмета на престъплението, сред кръга на международните споразумения, в които участва нашата страна, преди всичко трябва да бъдат споменати: Конвенцията на ООН по морско право (Монтего Бей – Ямайка, 10.12.1982 г.)¹⁰⁹, Международната конвенция за подготовка, противодействие и сътрудничество при замърсяване с нефт (Лондон, 30.11.1990 г.)¹¹⁰, Международната конвенция за гражданска отговорност за щети от замърсяване с нефт,

¹⁰⁸ Вж. ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 86 от 1991 г., бр. 10 от 1993 г., бр. 85 от 1997 г. и бр. 92 от 2002 г.

¹⁰⁹ Ратифицирана е от Република България със закон от 24.04.1996 г. (ДВ, бр. 38 от 1996 г.). Тя е в сила за нашата страна от 14.06.1996 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 73 от 27.08.1996 г. и бр. 74 от 30.08.1996 г. Членове 204 – 222 се отнасят до опазването на морската среда. Към конвенцията фигурират 9 приложения, озаглавени както следва: Приложение I. Далекомигриращи видове; Приложение II. Комисия за границите на континенталния шелф; Приложение III. Основни условия за търсене, промишлено проучване и експлоатация; Приложение IV. Статут на предприятието; Приложение V. Помирителна процедура; Приложение VI. Статут на Международния трибунал по морско право; Приложение VII. Арбитраж; Приложение VIII. Специален арбитраж; Приложение IX. Участие на международни организации.

¹¹⁰ Ратифицирана е от Република България със закон от 12.01.2001 г. (ДВ, бр. 7 от 2001 г.). Тя е в сила за нашата страна от 5.07.2001 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 8 от 28.01.2003 г. Към конвенцията фигурира едно приложение с наименование “Възстановяване на разходи за оказване на помощ”.

1992 г. (Лондон, 27.11.1992 г.)¹¹¹ и Конвенцията за опазване на Черно море от замърсяване (Букурещ, 21.04.1992 г.)¹¹². В разглежданата насока те вече са били предмет на изследване в нашата правна литература от Й. Пенев, поради което тук няма да бъдат подробно разглеждани¹¹³. Струва ми се, че освен тези 4 международни договори, изтъкнати и разгледани от него, биха могли да бъдат добавени и още два, а именно: Конвенцията за откритото море (Женева, 29.04.1958 г.)¹¹⁴ и Конвенцията за териториалното море и

¹¹¹ Ратифицирана е фактически от Република България, чрез ратифициране на Протокола от 1992 г. за изменение и допълнение на Международната конвенция за гражданска отговорност за щети от замърсяване с нефт, 1969 г. (CLC'92), със закон от 2.10.2003 г. (ДВ, бр. 91 от 2003 г. – в сила от 14.10.2003 г.). Тя фактически е в сила за нашата страна от 28.11.2004 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 105 от 30.11.2004 г. На практика Република България се присъедини към Международната конвенция за гражданска отговорност за щети от замърсяване с нефт, 1969 г., но в редакцията ѝ от 1992 г., в резултат на нейните изменения и допълнения, внесени с Протокола от 1992 г., при които тя промени наименованието си само с оглед на посочването на годината в края му – от 1969 г. на 1992 г. Към конвенцията фигурира едно приложение с наименование “Свидетелство за наличие на застраховка или друго финансово обезпечение на гражданска отговорност за щети от замърсяване с нефт”. В ДВ, бр. 105 от 2004 г. е обнародвана и Резолюцията, приета от Юридическия комитет на Международната морска организация (ММО) при ООН на 18.10.2000 г. с наименование “Приемане на изменения в размера на сумите за ограничаване на отговорността в Протокола от 1992 г. за изменение на Международната конвенция за гражданска отговорност за щети при замърсяване с нефт, 1992 г.”, към която също фигурира едно приложение (“Анекс”), озаглавено “Изменения в размера на сумите за ограничаване на отговорността в Протокола от 1992 г. за изменение на Международната конвенция за гражданска отговорност за щети при замърсяване с нефт, 1992 г.”.

¹¹² Ратифицирана е от Република България със закон от 26.11.1992 г. (обн., ДВ, бр. 99 от 1992 г.). Тя е в сила за нашата страна от 15.01.1994 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 49 от 17.06.1994 г. Към конвенцията фигурира едно ненаименовано приложение, отнасящо се до списък с 10 вида вредни вещества и съединения.

¹¹³ Вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 47 – 49. Той посочва, че съгласно чл. 4 от Международната конвенция за подготовка, противодействие и сътрудничество при замърсяване с нефт, зоната е “до най-близката крайбрежна държава от местоположението на кораба, а съгласно Международната конвенция за гражданска отговорност за щети от замърсяване с нефт (чл. II) и Конвенцията за опазване на Черно море от замърсяване (чл. 1) – изключителната икономическа зона (с. 48). Дефиницията на правното понятие “изключителна икономическа зона” фигурира в чл. 45 от ЗМПВВПРБ, където е указано, че тя “се простира отвъд границите на териториалното море на разстояние до 200 морски мили от изходните линии, от които се измерва ширината на териториалното море”.

¹¹⁴ Ратифицирана е от Република България с Указ на Президиума на Народното събрание № 296 от 7.07.1962 г. (обн., Изв., бр. 79 от 1962 г.), с резерва по чл. 9 и

прилежащата зона (Женева, 29.04.1958 г.)¹¹⁵, защото и в тях се урежда специфичен международноправен режим на морските води в определени зони (части) на Световния океан, макар и в по-широк мащаб, с оглед на режима на международното корабоплаване. Този автор обаче, с основание отбелязва, че чл. 352а от НК може да се прилага към замърсяването на морската среда, както в границите на националната ни юрисдикция, така и извън тях, но при условията на чл. 3 – 6 от НК (т. е. териториалният, личният, реалният или универсалният принципи на действие на кодекса)¹¹⁶.

Втората от тях се отнася до **формата на изпълнителното деяние**. То може да се реализира в две основни форми – действие, изразено в замърсяване с петролни продукти (напр. нефт) и деривати на предмета на престъплението или бездействие, състоящо се в допускане да се замърси с такъв вид вредни вещества и съединения предмета на престъплението. И в тази хипотеза, подобно на разгледаното по-горе престъпление по чл. 352 от НК, важи изтъкнатото относно необходимостта замърсяването, в случая – на морските води – да бъде наднормено и то в по-голям размер (напр. три и повече пъти), за да бъде привлечен деецът към наказателна отговорност. Пределно допустимите норми за качество на морските води са уредени в подзаконови нормативни актове по прилагането на ЗВ, и по-спе-

декларация. Резервата по чл. 9 гласи: “Правителството на Народна република България смята, че принципът на международното право, съгласно който плавателният съд в открито море се подчинява на юрисдикцията на тази държава, под чиито флаг плава, се отнася без каквито и да са ограничения към всички държавни плавателни съдове”. Декларацията гласи: “Правителството на Народна република България смята, че определението на пиратството, дадено в конвенцията, не обхваща някои действия, които според съвременното международно право трябва да се смятат за пиратски, и не отговаря на интересите за осигуряване свободата на мореплаването по международните морски пътища”. Конвенцията е в сила за нашата страна от 30.09.1962 г. и е обнародвана в Изв., бр. 79 от 2.10.1962 г.

¹¹⁵ Ратифицирана е от Република България с Указ на Президиума на Народното събрание № 297 от 7.07.1962 г. (обн., Изв., бр. 79 от 1962 г.), с резерви по чл. 20 и чл. 23 (Подраздел Д. Наредба, прилагана по отношение на военните кораби). Резервата по чл. 20 гласи: “Правителството на Народна република България смята, че държавните плавателни съдове в чуждестранно териториално море се ползват от имунитет и затова прилагането към тях на мерките, упоменати в настоящия член може да има място само със съгласие на държавата, под чиито флаг плава плавателния съд”. Резервата по чл. 23 (Подраздел Д. Наредба, прилагана по отношение на военните кораби) гласи: “Правителството на Народна република България смята, че крайбрежната държава има право да установява разрешителен ред за преминаване на чуждестранни военни кораби през нейното териториално море”. Конвенцията е в сила за нашата страна от 10.09.1964 г. и е обнародвана в Изв., бр. 79 от 2.10.1962 г.

¹¹⁶ Вж. Певев, Й. Цит. съч., с. 49.

циално на чл. 135, ал. 1, т. 10 от с. з.¹¹⁷. Те се влияят и от съответните правни актове на ЕС в разглежданата насока.

Третата от тях е свързана със спецификата на **средството на престъплението** – “петролни продукти и деривати”, с което чл. 352а, ал. 1 и 2 от НК се различава от разгледания по-горе чл. 352 от кодекса. Когато обаче средство на престъплението са други видове вредни вещества (замърсители), т. е. различни от петролните продукти и деривати, изхвърляни в териториалното море или вътрешните морски води на страната, приложение ще намери чл. 352 от НК, разгледан по-горе. Следователно по отношение на средството на престъплението уредбата на чл. 352а, ал. 1 и 2 от НК е специална спрямо тази по чл. 352 от кодекса.

7.2. В чл. 352а, ал. 2 от НК е уреден друг самостоятелен състав на престъпление, в който е предвидена наказателна отговорност за деянието по ал. 1 на този член от кодекса, когато то е извършено **по непредпазливост**.

7.3. Трети самостоятелен състав на престъпление против морските води като най-важен компонент на морската среда е предвиден в **чл. 352а, ал. 4 от НК**. Субектът на престъплението има специфично качество – “капитан на кораб или на друго плавателно средство”. Изпълнителното деяние се състои в несъобщаване незабавно в най-близкото пристанище за изхвърлянето във водите по ал. 1 на петролни продукти или деривати, или на други вещества, опасни за хората, животните и растенията, т. е. в недоносителство относно извършеното от плавателния съд като източник наднормено замърсяване на предмета на престъплението по ал. 1 на разглеждания член от кодекса. Спецификата на изпълнителното деяние в тази хитотеза е свързана преди всичко със средството на престъплението, което включва две основни групи вредни вещества и съединения. *Първата от тях* са петролните продукти и деривати, посочени по-горе при разглеждането на престъпленията по ал. 1 и 2 на чл. 352а от НК. *Втората от тях* е очертана твърде общо – “други вещества, опасни за хората, животните и растенията” и се нуждае от прецизиране. Практически става дума за опасни химически вещества и смеси. От една страна, в тази насока трябва да се има предвид специалното българско законодателство относно опасните вещества, което е разпръснато в няколко и различни по ранг нормативни актове. Сред тях могат да бъдат споменати: Законът за забрана на химическото оръжие и за контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори (ЗЗХОКТХВТП – ДВ, бр. 8 от 2000 г., изм. и доп.)¹¹⁸, Законът за защи-

¹¹⁷ Вж. Наредба № 8 от 25.01.2001 г. за качеството на крайбрежните морски води, издадена от министъра на околната среда и водите, министъра на регионалното развитие и благоустройството и министъра на здравеопазването (ДВ, бр. 10 от 2001 г.).

¹¹⁸ Вж. приложения №№ 1 – 3 към този закон.

та от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (ДВ, бр. 10 от 2000 г., изм. и доп.)¹¹⁹, ЗООС¹²⁰, ЗУО¹²¹ и подзаконовите нормативни актове по тяхното прилагане. По същество, към категорията на опасните вещества би трябвало да бъдат причислени и радиоактивните вещества, чиито правен режим е уреден в Закона за безопасно използване на ядрената енергия (ЗБИЯЕ – ДВ, бр. 63 от 2002 г., изм. и доп.) и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане. Следователно те са предмет на атомното законодателство като специфичен отрасъл на законодателството, т. е. на самостоятелна правна уредба. Тя ще играе ролята на специална правна уредба спрямо горепосочените закони, регулиращи обществените отношения, свързани с опасните вещества.

От друга страна, трябва да се имат предвид някои международни споразумения, с участието на Република България, които съдържат списъци на вредни, вкл. опасни вещества, сред които нефт и нефтопродукти (“петролни продукти и деривати”), чието изхвърляне в морската среда се забранява или ограничава. В тази насока могат да бъдат споменати: Протокол относно намесата в открито море в случай на замърсяване с вещества, различни от нефт (Лондон, 2.11.1973 г.)¹²² към Международната конвенция за

¹¹⁹ Вж. чл. 2 от този закон относно категоризацията на опасните вещества и § 1, т. 6 от ДР от с. з. относно дефиницията на правното понятие “опасни химични вещества и смеси”, която включва изброяване на отделни техни разновидности, сред които в б. “п” фигурира “опасни за околната среда”, където е указано, че това са “химични вещества и смеси, които като попаднат в околната среда, представляват или могат да представляват веднага или след време опасност за един или повече от компонентите на околната среда”.

¹²⁰ Вж. Приложение № 3 към закона, което съдържа списък на опасните вещества и смеси в контекста на предотвратяването на големи аварии с опасни вещества по чл. 103 – 116и от с. з.

¹²¹ Вж. § 1, т. 4 от ДР на този закон относно дефиницията на правното понятие “опасни отпадъци”. Там е указано, че това са “отпадъците, чийто състав, количество и свойства създават риск за човешкото здраве и околната среда, притежават едно или повече свойства, които ги определят като опасни, и/или съдържат компоненти, които ги превръщат в опасни и/или са определени като такива според Базелската конвенция за контрол на трансграничното движение на опасни отпадъци и тяхното обезвреждане”.

¹²² Ратифициран е от Република България със закон от 27.09.2006 г. (ДВ, бр. 81 от 2006 г.). Той е в сила за нашата страна от 19.02.2007 г. и е обнародван в ДВ, бр. 17 от 23.02.2007 г. Към протокола фигурира едно приложение с наименование “Списък на веществата към параграф 2 (а) на член I на Протокола относно намесата в открито море в случай на замърсяване с вещества, различни от нефт, 1973 г.”. Измененията му от 2002 г. са ратифицирани от Република България със закон от 29.09.2006 г. (ДВ, бр. 81 от 2006 г.). Те, фактически, са в сила за нашата страна от 19.02.2007 г. и

намесата в открито море в случаи на бедствия, водещи до замърсяване на морето с нефт (Брюксел, 29.11.1969 г.)¹²³; Протокол от 1996 г. към Конвенцията за предотвратяване на замърсяването на морската среда от преднамерено изхвърляне на отпадъци и други материали (Лондон, 7.11.1996 г.)¹²⁴; Международна конвенция за предотвратяване на замърсяването от кораби (Лондон, 2.11.1973 г.)¹²⁵; Протокол за опазване на морската среда на Черно

са обнародвани в ДВ, бр. 17 от 23.02.2007 г. като консолидиран текст на (т. е. включени в текста на) протокола.

¹²³ Ратифицирана е от Република България с Указ на Държавния съвет № 2249 от 28.07.1983 г. (ДВ, бр. 61 от 1983 г.), с декларации по чл. 9, § 2 и чл. 13 от конвенцията. Декларацията по чл. 9, § 2 гласи: “Разпоредбите на член њХ, параграф 2 от конвенцията, които ограничават възможността за някои държави да станат страна по конвенцията, имат дискриминационен характер и са в противоречие с общоприетия принцип за суверенно равенство на всички държави”. Декларацията по чл. 13 гласи: “Разпоредбите на член XIII от конвенцията не са в съответствие с Декларацията на ООН за предоставяне на независимостта на колониалните страни и народи (Резолюция 1514(XV) от 14 декември 1960 г.), с която се провъзгласява необходимостта от бързо и безусловно премахване на колониализма във всичките му форми и прояви”. Тези две декларации са оттеглени от Република България със закон от 27.09.2006 г. (ДВ, бр. 81 от 2006 г.). Тази конвенция е в сила за нашата страна от 31.01.1984 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 19 от 2.03.2007 г., попр., бр. 26 от 27.03.2007 г. Към конвенцията фигурира едно приложение с 2 глави, озаглавени както следва: Глава I. Помирение; Глава II. Арбитраж.

¹²⁴ Ратифициран е от Република България със закон от 2.12.2005 г. (обн., ДВ, бр. 100 от 2005 г. – в сила от 13.12.2005 г.). Той е в сила за нашата страна от 24.03.2006 г. и е обнародван в ДВ, бр. 85 от 20.10.2006 г. Към протокола фигурират 3 приложения, озаглавени както следва: Приложение 1. Отпадъци или други материали, които могат да се разглеждат за преднамерено изхвърляне; Приложение 2. Оценка на отпадъци или други материали, които могат да се разглеждат за преднамерено изхвърляне; Приложение 3. Арбитражни процедури. Самата Конвенция за предотвратяване на замърсяването на морската среда от преднамерено изхвърляне на отпадъци и други материали (Лондон, Мексико сити, Москва и Вашингтон, 29.12.1972 г.) е ратифицирана от Република България със закон от 2.12.2005 г. (ДВ, бр. 100 от 2005 г. – в сила от 13.12.2005 г.). Тя е в сила за нашата страна от 24.02.2006 г. и е обнародвана (както е изменена – бел. авт.) в ДВ, бр. 22 от 14.03.2006 г. В ДВ, бр. 22 от 2006 г. обаче, конвенцията е обнародвана с наименованието “Конвенция за предотвратяване на замърсяването на морската среда от преднамерено изхвърляне на отпадъци и други материали от 1972 г., както е изменена”. По-добре щеше да бъде, ако при обнародването на текста на конвенцията в ДВ, бр. 22 от 2006 г. бяха заличени от наименованието ѝ думите “от 1972 г.”, а думите “както е изменена” да се поставят в кръгли скоби, защото фактически това са пояснения към основното ѝ наименование.

¹²⁵ Първоначално е утвърдена от Република България с Решение на Министерския съвет № 122 от 26.07.1984 г. (необнародвано), отнасящо се до конвенцията и

море от замърсяване от източници, разположени на сушата [към Конвенцията за опазване на Черно море от замърсяване] (Букурещ, 21.04.

Приложения № 1 и 2 към нея, с резерви по чл. 10 от конвенцията и по Приложения №№ 3, 4 и 5 към нея. Резервата по чл. 10 е оттеглена със закон от 12.01.1994 г. (ДВ, бр. 8 от 1994 г.), а резервата по Приложения №№ 3 – 5 практически е оттеглена мълчаливо през 1992 г. с утвърждаването им от нашата страна. Резервите гласяха: “1. Народна република България не се счита обвързана с Приложения 3, 4 и 5 към Международната конвенция за предотвратяване на замърсяването от кораби; 2. Народна република България не се счита обвързана с разпоредбата на член 10 на Международната конвенция за предотвратяване на замърсяването от кораби, съгласно който всеки спор между две или повече държави-членки относно тълкуването и прилагането на Конвенцията се предава на международен арбитраж по молба на която и да е страна по спора, ако той не е уреден чрез преговори или по друг начин. Правителството на Народна република България заявява, че за предаване на такъв спор на международен арбитраж е необходимо предварителното съгласие на всяка една от страните по спора”. Конвенцията, заедно с приложения №№ 1 и 2 към нея, е в сила за нашата страна от 12.03.1985 г. Приложения №№ 3, 4 и 5 към конвенцията са утвърдени от Република България с Решение на Министерския съвет № 325 от 21.08.1992 г. (необнародвано). Приложения №№ 3 и 5 са в сила за нашата страна от 13.08.1993 г., а Приложение № 4 – от 13.05.1993 г. Впоследствие тази конвенция е ратифицирана (фактически включително с всичките ѝ приложения – бел. авт.) от Република България, в редакцията ѝ включваща измененията ѝ с Протоколите от 1978 г. (MARPOL 73/78) и 1997 г., със закон от 13.10.2004 г. (обн., ДВ, бр. 94 от 2004 г. – в сила от 22.10.2004 г.). Тя е обнародвана в ДВ, бр. 12 от 4.02.2005 г. Текстът на конвенцията, заедно с приложенията ѝ и протоколите от 1978 и 1997 г. са издадени в самостоятелно книжно тяло като притурка към ДВ, бр. 12 от 2005 г., а в този брой на ДВ не са отпечатани приложенията ѝ. Към конвенцията фигурират 6 протокола (шестият е добавен в резултат на измененията и допълненията ѝ с Протокола от 1997 г. – бел. авт.), озаглавени както следва: Приложение I. Разпоредби, засягащи съобщенията за инциденти, свързани с изхвърлянето на вредни вещества; Приложение II. Правила за контрол върху замърсяването при превозване на вредни течни вещества в наливно състояние; Приложение III. Правила за предотвратяване на замърсяването с вредни вещества, превозвани по море в опаковка, в товарни контейнери, в преносими танкове и авто- или железопътни цистерни; Приложение IV. Правила за предотвратяване на замърсяването с отпадъчни води от корабите; Приложение V. Правила за предотвратяване на замърсяването с отпадъци от корабите; Приложение VI. Правила за предотвратяване на замърсяването на въздуха от кораби. Тази конвенция практически заменя поради по-широкия си обхват, спрямо страните-участнички, Международната конвенция за предотвратяване на замърсяването на морето с нефт от 1954 г., която също беше ратифицирана от Република България, но впоследствие денонсирана, считано от 12.12.1985 г. Тя е изменена и допълнена, както следва: а) с Протокол от 1978 г., отнасящ се до Международната конвенция за предотвратяване на замърсяването от кораби, 1973 (Лондон, 17.02.1978 г.), като първоначално Република България се присъедини към него с

Асоциация на прокурорите в България

1992 г.)¹²⁶; и Протокол за опазване на морската среда на Черно море от замърсяване чрез дъмпинг [към Конвенцията за опазване на Черно море от замърсяване] (Букурещ, 21.04.1992 г.)¹²⁷. Освен тази горепосочена група международни споразумения, посветени изключително на опазването на морската среда, е необходимо да бъде споменат и още един международен договор, който има по-общо значение за всички видове превози, вкл. морския, но на опасни отпадъци. Това е Конвенцията за контрол на трансграничното движение на опасни отпадъци и тяхното обезвреждане (Базел, 22.03.1989 г.), наричана още “Базелска конвенция”¹²⁸.

При налагането на наказанието в разглежданата хипотеза трябва да се отчитат изискванията на чл. 78а от НК.

Решение на Министерския съвет № 122 от 26.07.1984 г. (необнародвано), а впоследствие фактически е ратифициран от Република България, в контекста на измененията на конвенцията, със закон от 13.10.2004 г. (ДВ, бр. 94 от 2004 г. – в сила от 22.10.2004 г.). Той е в сила за нашата страна от 12.03.1985 г. и е обнародван в ДВ, бр. 12 от 4.02.2005 г.; б) с Протокол от 1997 г., отнасящ се до измененията на Международната конвенция за предотвратяване на замърсяването от кораби, 1997 г., както е поправена (в смисъл на изменена и допълнена – бел. авт.) от Протокола от 1978 г., отнасящ се към нея (Лондон, 26.09.1997 г.), който фактически е ратифициран от Република България, в контекста на измененията на конвенцията, със закон от 13.10.2004 г. (ДВ, бр. 94 от 2004 г. – в сила от 22.10.2004 г.). Той е в сила за нашата страна от 19.05.2005 г. и е обнародван в ДВ, бр. 12 от 4.02.2005 г.

¹²⁶ Ратифициран е фактически от Република България със закон от 26.11.1992 г. (ДВ, бр. 99 от 1992 г.). Той е в сила за нашата страна от 15.01.1994 г. и е обнародван в ДВ, бр. 49 от 17.06.1994 г. Към протокола фигурират 3 приложения: Приложение 1. Опасни вещества и материали; Приложение 2. Отровни вещества и материали; Приложение 3. – ненаименовано, отнасящо се до ограничаване на изхвърлянето на вещества и материали, изброени в приложение 2.

¹²⁷ Ратифициран е фактически от Република България със закон от 26.11.1992 г. (ДВ, бр. 99 от 1992 г.). Той е в сила за нашата страна от 15.01.1994 г. и е обнародван в ДВ, бр. 49 от 17.06.1994 г. Към протокола фигурират 3 приложения: Приложение 1. Опасни вещества и органикални; Приложение 2. Отровни вещества; Приложение 3. – ненаименовано, отнасящо се до списъка на фактори, които се проучват при издаването на разрешение за дъмпинг в морето.

¹²⁸ Ратифицирана е от Република България със закон от 18.01.1996 г. (ДВ, бр. 8 от 1996 г.). Тя е в сила за нашата страна от 16.05.1996 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 1 от 3.01.1997 г. Към конвенцията фигурират 6 приложения (петото е с две подразделения – бел. авт.), озаглавени както следва: Приложение I. Категории вещества, подлежащи на регулиране; Приложение II. Категории отпадъци, изискващи особено разглеждане; Приложение III. Списък на опасните свойства; Приложение IV. Операции по третиране; Приложение V.A. Информация, която трябва да се съдържа в уведомлението; Приложение V.B. Информация, която трябва да съдържа документа за превоз; Приложение VI. Арбитраж.

Разпоредбите на чл. 352а от НК са подложени на критичен анализ в нашата правна литература от С. Божанов. Той смята, че при квалифицирането на съответното деяние като престъпление съгласно разгледаните разпоредби на този член от НК, е необходимо в неговия генезис да бъде заложен “екологичният риск”¹²⁹. За целта той предлага основно преразглеждане и изменение на текста на тези разпоредби в светлината на развитието на международното морско право и европейското екологично право¹³⁰. По мое мнение неговото становище може да бъде възприето като се има предвид динамиката на развитието на европейското екологично право, от една страна, а от друга, присъединяването на Република България към редица международни договори по опазване на морската среда¹³¹.

8. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 353 от НК

В този член на НК са уредени три основни състава на престъпления (ал. 1 – 3), както и един състав на административно нарушение (ал. 4). Към настоящия момент неговите разпоредби са претърпели общо 6 изменения¹³². Подвидов (непосредствен) обект на престъпно посегателство в разглежданата хипотеза са обществените отношения, свързани с изграждането и нормалната (правилната) експлоатация на пречиствателните съоръжения към предприятие и ТЕЦ. Чрез посегателството върху тези обществени отношения обаче, на практика се засягат и обществените отношения, свързани с опазването на околната среда от замърсяване, и особено тези, свързани с качеството на атмосферния въздух, водите и почвата.

8.1. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 353 от НК

Изпълнителното деяние по тази разпоредба на НК се изразява в пускане или в нареждане да бъде пуснато в експлоатация предприятие или ТЕЦ, “преди да бъдат поставени в действие необходимите пречиствателни съоръжения”. Могат да бъдат открити две негови характерни особености. *Първата от тях* е свързана с **формата на изпълнителното деяние**. То има две форми, а именно: а) “пускане” в експлоатация на предпри-

¹²⁹ Вж. **Божанов, С.** Правна защита на българските морски пространства от замърсяване. С., 2009, с. 187 – 188.

¹³⁰ Пак там, с. 189.

¹³¹ Вж. за повече подробности относно чл. 352а от НК, напр.: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 439; **Божанов, С.** Цит. съч., с. 189 – 190; **Бузова, Н.** Цит. съч., с. 44 – 45; **Ненов, И.** Цит. съч., с. 37; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 47 – 51.

¹³² Вж. ДВ, бр. 95 от 1975 г., бр. 28 от 1982 г., бр. 86 от 1991 г., бр. 10 от 1993 г., бр. 92 от 2002 г., бр. 103 от 2004 г. Това е пореден пример за нестабилност на правната уредба в разглежданата насока.

ятие или ТЕЦ преди поставянето в действие на “необходимите” пречиствателни съоръжения; и б) “нареждане” да бъде пуснато в експлоатация предприятие или ТЕЦ преди поставянето в действие на тези съоръжения. На практика под “предприятие” трябва да се разбира преди всичко по-големи промишлени единици от публичния или частния отрасъл на националното стопанство, но общата формулировка на това понятие би трябвало да включва и селскостопанските предприятия. Аргумент в полза на становището, че става дума за по-големи стопански единици може да ни послужи чл. 127, ал. 2 от ЗВ, където е уредена забрана за пускане в експлоатация на обекти и осъществяването на дейности без приети по установения ред пречиствателни съоръжения, “освен в случаите, когато те не са необходими”. *Втората от тях* се отнася до **специфичния в технологично отношение времеви момент на извършването му**, а именно “преди да бъдат поставени в действие необходимите пречиствателни съоръжения”. В случая става дума за необходимостта от пробна експлоатация на пречиствателните съоръжения (напр. за период от 72 часа) с цел проверка на нормалното им технологично функциониране (т. е. на техническата им ефективност и изправност), която трябва да се извърши преди пускането в експлоатация на съответния стопански обект.

8.2. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 353, ал. 2 от НК

Изпълнителното деяние в тази хипотеза се състои в неизпълнение на задълженията на длъжностно лице за изграждане на пречиствателни съоръжения или за осигуряване на изправността и непрекъснатото правилно действие на такива съоръжения. Следователно престъплението е резултатно, а престъпното деяние има **две форми**: а) неизпълнение на задължението за изграждане на пречиствателни съоръжения към съответния стопански обект; и б) неизпълнение на задължението за осигуряване на изправността и непрекъснатото правилно действие на такива съоръжения. При анализа на тези форми на изпълнителното деяние е необходимо да се имат предвид изискванията в тази насока по специалното екологично законодателство. Така например, в чл. 127, ал. 1 от ЗВ фигурира задължението при проектиране, изграждане, реконструкция, модернизация и разширение на производствени предприятия, канализационни системи в населените места “и други обекти” едновременно да се проектират, изграждат, преустройват и разширяват “необходимите съоръжения за пречистване на отпадъчните води”. От друга страна, в ЗООС са уредени три вида процедури, реализацията на които е свързана с необходимостта от изграждане и проверка за правилното функциониране на пречиствателните съоръжения към съответния стопански обект. Те са: а) ОВОС за строителство, дейности и технологии, като решението по ОВОС се издава от

МОСВ или директора на регионалната инспекция по околната среда и водите (РИОСВ) към този министър (чл. 81 – 83 и чл. 92 – 102); б) предоставяне на комплексни разрешителни за изграждането и експлоатацията на нови и експлоатацията на действащи инсталации и съоръжения за категориите промишлени дейности по приложение № 4 към закона, включително тяхното разширение, водещо до съществено изменение в експлоатацията им, както и за такива извън обхвата на приложение № 4 към с. з., но по молба на съответните оператори, като разрешенията се издават от МОСВ или директора на РИОСВ (чл. 117 – 131); в) предоставяне на разрешения за изграждането и експлоатацията на нови и експлоатацията на действащи предприятия и/или съоръжения, в които се употребяват и/или съхраняват опасни вещества с цел предотвратяването на големи аварии с тези вещества и ограничаване на последствията от такива аварии с тях, като разрешителните се издават от МОСВ (чл. 103 – 116и). Изискванията по тези процедури са детайлизирани в съответните подзаконовни нормативни актове по прилагането на ЗООС¹³³. Във връзка с това изтъкнатият наш учен П. Стайнов с основание отбелязва, че съдържанието на думата “изграждане”, употребена спрямо пречиствателните съоръжения в разглежданата разпоредба на НК включва всички етапи на инвестиционния процес – от проектирането до самия строеж на тези съоръжения¹³⁴. Освен горепосочените специални нормативни актове, приложимост в разглежданата хипотеза следва да намерят и общите спрямо тях правила относно строителството, уредени в чл. 157 – 189 от ЗУТ и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане.

8.3. В чл. 353, ал. 3 от НК е уреден друг самостоятелен състав на престъпление, в който е предвидена наказателна отговорност за деянията по ал. 1 и 2 на този член от кодекса, разгледани по-горе, когато те са извършени *по непредпазливост*¹³⁵.

¹³³ Вж. Наредба за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда, приета с ПМС № 59 от 7.03.2003 г. (ДВ, бр. 25 от 2003 г., изм. и доп.), Наредба за условията и реда за издаване на комплексни разрешителни, приета с ПМС № 238 от 2.10.2009 г. (ДВ, бр. 80 от 2009 г., попр., бр. 97 от 2009 г.) и Наредба за предотвратяване на големи аварии с опасни вещества и за ограничаване на последствията от тях, приета с ПМС № 99 от 3.05.2006 г. (ДВ, бр. 39 от 2006 г., изм. и доп.).

¹³⁴ Вж. Стайнов, П. Цит. съч., с. 170.

¹³⁵ Вж. за повече подробности относно чл. 353 от НК, напр.: Айдаров, Й. Цит. съч., с. 439; Бузова, Н. Цит. съч., с. 45 – 46; Гиргинов, А. Цит. съч., с. 472 – 474; Пенев, Й. Цит. съч., с. 51 – 54; Стайнов, П. Цит. съч., с. 169 – 170.

9. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 353а от НК

Този член от НК е нов и е въведен в него във връзка с приемането на ЗООС от 1991 г. (отм.), а една от причините за това беше желанието на законодателя да бъдат избегнати за в бъдеще случаите на укриване или предоставяне на невярна информация за състоянието на околната среда като този относно аварията на Чернобилската атомна електроцентрала (АЕЦ) през 1986 г.¹³⁶ Към настоящия момент той е претърпял само едно изменение¹³⁷. Подвидов (непосредствен) обект на престъпно посегателство в разглежданата хипотеза са обществените отношения, свързани с предоставянето на информация за състоянието на околната среда, а предмет на престъплението е информацията както за околната среда в нейната цялост, така и за някои отделни нейни компоненти, а именно атмосферният въздух, водите, почвите и морските пространства (т. е. морската среда). Основните реквизити на информацията за околната среда са изброени лимитативно в чл. 19 от ЗООС¹³⁸. Изпълнителното деяние се изразява в укриване или разгласяване, от длъжностно лице и в кръга на служебните му задължения, на невярна информация за състоянието на околната среда и нейните компоненти – въздух, вода, почва и морски пространства, от което са последвали “немаловажни вреди за околната среда, живота и човешкото здраве”. Следователно престъплението е резултатно. Могат да бъдат изтъкнати

¹³⁶ Вж. за повече подробности относно историческата ситуация и причините, довели до обособяването на чл. 353а от НК, **Божанов, С.** Екологичните престъпления по българското законодателство, с. 88.

¹³⁷ Вж. ДВ, бр. 85 от 1997 г.

¹³⁸ В тази разпоредба на ЗООС са изброени 6 разновидности на информацията за околната среда. Те са: а) състоянието на компонентите на околната среда по чл. 4 от с. з. и взаимодействието между тях (т. 1); б) факторите по чл. 5 от с. з. (т. е. тези, които замърсяват или увреждат околната среда – бел. авт.), както и дейностите и/или мерките, включително административни мерки, международни договори, политика, законодателство, включително доклади за прилагане на законодателството в областта на околната среда, планове и програми, които оказват или са в състояние да оказват въздействие върху компонентите на околната среда (т. 2); в) състоянието на човешкото здраве и безопасността на хората, доколкото те са или могат да бъдат засегнати от състоянието на компонентите на околната среда, чрез тези компоненти, от факторите, дейностите или мерките, посочени в т. 2 (т. 3); г) обекти на културно-историческото наследство, сгради и съоръжения, доколкото те са или могат да бъдат засегнати от състоянието на компонентите на околната среда или, чрез тези компоненти, от факторите, дейностите или мерките, посочени в т. 2 (т. 4); д) анализ на разходите и ползите и други икономически анализи и допускания, използвани в рамките на мерките и дейностите, посочени в т. 2 (т. 5); и е) емисии, зауствания и други вредни въздействия върху околната среда (т. 6).

три особености на изпълнителното деяние. *Първата от тях* е свързана с **правните възможности на субекта на престъплението**. Става дума за длъжностно лице, което в рамките на служебните си задължения разполага с (има достъп до) информация за състоянието на околната среда и нейните компоненти. Правният режим на събирането и предоставянето на информация за околната среда е уреден в специално посветената на това глава втора (чл. 17 – 31) от ЗООС и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане¹³⁹. Компетентните органи и лица, които са задължени да събират и предоставят информация за околната среда са посочени твърде общо в чл. 21 от ЗООС¹⁴⁰. Освен в изтъкнатите разпоредби на глава втора от ЗООС, достъп до информация за околната среда или за отделни нейни компоненти може да бъде осигурен в рамките на процедурата по ОВОС, уредена в с. з. и посочена по-горе. Също така специфични изисквания относно събирането, съхраняването и предоставянето на информация за състоянието на отделните компоненти на околната среда са уредени в специалните нормативни актове, посветени на опазването на съответния природен ресурс¹⁴¹.

¹³⁹ Сред подзаконовите нормативни актове по прилагане на ЗООС в тази насока трябва да бъдат споменати: Заповед № РД-110 от 11.02.2003 г. на министъра на околната среда и водите (ДВ, бр. 21 от 2003 г.), която се отнася до каталога на източниците на информация за околната среда; Заповед № РД-111 от 11.02.2003 г. на министъра на околната среда и водите (необнародвана), която се отнася до създаването на регистри за постъпилите искания, както и отказите за предоставяне на информация за околната среда, вкл. обжалването им; Заповед № РД-796 от 20.06.2003 г. на министъра на околната среда и водите (необнародвана), която се отнася до вътрешния ред за предоставяне на достъп до обществена информация за околната среда и Заповед № РД-969 от 28.07.2003 г. на министъра на околната среда и водите (необнародвана), която се отнася до осигуряване на достъпа до обществена информация за околната среда, която се създава или съхранява от Министерството на околната среда и водите. Вж. за повече подробности относно правния режим на информацията за състоянието на околната среда, **Пенчев, Г.** Право на информация за състоянието на околната среда в Република България. С., 1995, 171 с. и цитираната там литература.

¹⁴⁰ Става дума за три групи правни субекти, а именно: а) централните и териториалните органи на изпълнителната власт, които събират и разполагат с информация за околната среда (ал. 1); б) други органи и организации, които се разпореждат със средствата на консолидирания държавен бюджет и събират и разполагат с такава информация, с изключение на органите на законодателната и съдебната власт (ал. 2); и в) всяко физическо или юридическо лице, което предоставя обществени услуги, свързани с околната среда, и което извършва тази дейност под контрола на органите и организациите по ал. 1 и 2 (ал. 3).

¹⁴¹ Вж. напр. чл. 23 от ЗЧАВ, чл. 30 от ЗП, чл. 4 от ЗОЗЗ, чл. 12 – 16 от ЗПБ, чл. 168а – 168г от ЗВ и чл. 25 – 29 от ЗГ.

Втората от тях се отнася до **формата на изпълнителното деяние**. То може да бъде реализирано в две проявни форми, а именно: а) “укриване на информация” за състоянието на околната среда или за четири отделни нейни компоненти (атмосферния въздух, водите, почвите и морските пространства); б) “разгласяване на невярна информация” за състоянието на околната среда или за тези нейни компоненти. По отношение на първата форма на изпълнителното деяние Й. Пенев изтъква, че тя може да се реализира чрез действие (заличаване на данни, скриване на материален носител на информация и др.) или бездействие (неподаване или подаване на непълни, ненавременни или неточни данни)¹⁴². Във връзка с втората форма на изпълнителното деяние може да се посочи обстоятелството, че в ЗООС са дефинирани две правни понятия, свързани с информацията за околната среда, а именно “даване на информация” (§ 1, т. 11 от ДР)¹⁴³ и “предоставяне на информация” (§ 1, т. 12 от ДР)¹⁴⁴, които могат да бъдат използвани при изясняване на думата “разгласяване”, употребена в разглежданата разпоредба на НК.

Като редакционна слабост на чл. 353а от НК може да се посочи изброяването само на 4 от компонентите на околната среда. Пропуснати са например животинският свят, горите и другата растителност, поради което по-добре щеше да бъде, ако след думите “околна среда” законодателят беше добавил само думите “или отделните ѝ компоненти”, без да ги конкретизира. В тази насока също би могъл *de lege ferenda* да бъде усъвършенстван НК.

Третата от тях е свързана с **резултата от престъпното деяние**. Той се изразява в настъпването на “немаловажни вреди за околната среда, живота и човешкото здраве”. Проблемът е свързан с тълкуването на понятието “немаловажни вреди”, употребено в три насоки – спрямо околната среда, живота и здравето на хората. В случая е важно да се докаже, че тези вреди са настъпили в резултат на укриването на (иначе достоверна – бел. авт.) информация или разгласяването на невярна информация за състоянието на околната среда или определените нейни компоненти от де-

¹⁴² Вж. Пенев, Й. Цит. съч., с. 54. Дискусионно е становището му в аспекта на бездействието, изразено в “подаване на непълни, ненавременни или неточни данни”, защото това поведение може да се тълкува като реализация на втората форма на изпълнителното деяние – “разгласяване на невярна информация”, а освен това щом е налице “подаване” на такива данни, това деяние трудно може да се окачестви като “бездействие”.

¹⁴³ В тази разпоредба на ЗООС е изтъкнато, че “даване на информация” е актът на даването на информацията от задълженото лице на компетентната администрация или на компетентния орган”.

¹⁴⁴ В тази разпоредба на ЗООС е указано, че “предоставяне на информация” е актът, с който се осъществява достъпът на заинтересуваните лица до наличната информация”.

ца. Според Й. Пенев вредите могат да бъдат “материални или морални”¹⁴⁵. Това становище по принцип е правилно, но на практика в един наказателен процес, свързан с чл. 353а от НК, много трудно би могъл да бъде привлечен към наказателна отговорност деeca с оглед на доказването на значителни по размер “морални вреди”, т. е. фактически на “немаловажни морални вреди”.

Понятието “немаловажни вреди за околната среда” не е дефинирано както в НК, така и в екологичното законодателство. В ЗООС обаче, са дефинирани други две правни понятия - “увреждане на околната среда” (§ 1, т. 6 от ДР)¹⁴⁶ и “околна среда” (§ 1, т. 1 от ДР)¹⁴⁷, които биха могли да се използват в тази насока при анализа на разглежданата разпоредба на НК. Преценката на степента на “увреждане на околната среда”, в случая дали е толкова голяма, че да се получи съставомерния резултат – “немаловажни вреди за околната среда” по смисъла на чл. 353а от НК, е проблем, който трябва да се решава за всеки конкретен случай с помощта на вещи лица или специализирани експертизи. Такива “немаловажни вреди” например, могат да настъпят в резултат на авария в АЕЦ или в предприятия, съхраняващи и работещи с опасни химични вещества, както и на аварии с други видове източници на повишена опасност.

Втората насока на разглежданото понятие – “немаловажни вреди за живота”, по мое мнение, се отнася до живота само на хората, а не на животните, тъй като евентуалното унищожаване или повреждане на животински видове трябва да се обхване в съдържанието на първата от горепосочените насоки – “немаловажни вреди за околната среда”. Освен това смятам, че законодателят не е употребил прецизно този аспект (насока) на разглежданото понятие в чл. 353а от НК. Вероятно той е имал предвид смъртни случаи на хора, настъпили в резултат на реализацията на формите на изпълнителното деяние, защото ако се касае за значими, тежки увреждания на здравето на хората, тази последица трябва, по мое мнение, да бъде включена в съдържанието на третата насока на вредоносния резултат от действието, която ще бъде анализирана по-долу, т. е. “немаловажни вреди за

¹⁴⁵ Вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 54. По аналогичен начин тълкува понятието “немаловажни вреди” в нашата правна литература и изтъкнатият наш учен **Д. Михайлов**, но по отношение на чл. 323, ал. 1 от НК. – вж. **Михайлов, Д.** Цит. съч., с. 265.

¹⁴⁶ В тази разпоредба на ЗООС е отбелязано, че “увреждане на околната среда” е такова изменение на един или повече от съставлящите я компоненти, което води до влошаване качеството на живот на хората, до обедняване на биологичното разнообразие или до затруднено възстановяване на природните екосистеми”.

¹⁴⁷ В тази разпоредба на ЗООС е посочено, че “околна среда” е “комплекс от естествени и антропогенни фактори и компоненти, които се намират в състояние на взаимна зависимост и влияят върху екологичното равновесие и качеството на живота, здравето на хората, културното и историческото наследство”.

човешкото здраве”. Поради това по-добре щеше да бъде, ако законодателят вместо думата “живота” беше употребил думите “смърт за едно или повече лица”. Следователно изразът след думите “морски пространства” de lege ferenda трябва да бъде редактиран по следния начин: “и от това последват немаловажни вреди за околната среда и човешкото здраве, или смърт за едно или повече лица ...”. Разбира се при такава нова редакция трябва да се завиши и размерът на наказанието по чл. 353а от НК.

Третата насока на съставомерния резултат – “немаловажни вреди за човешкото здраве” трябва да се тълкува в смисъл на значими и тежки увреждания на човешкото здраве. Струва ми се, че като ориентир за такива вреди на човешкото здраве могат да послужат дефинициите на правните понятия “тежка телесна повреда” по чл. 128, ал. 2 от НК и “средна телесна повреда” по чл. 129, ал. 2 от кодекса. И в тези случаи настъпването на такъв вид вреди за човешкото здраве трябва да се преценява ad hoc, а освен това липсва дефиниция на разглежданото понятие в НК или в специалното екологично или здравно законодателство¹⁴⁸.

10. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 353б от НК

Този член от НК е нов и е въведен в него през 1997 г., като до сега е претърпял само едно допълнение¹⁴⁹. Той е обусловен от пресъединяването на Република България към определени международни договори, които ще бъдат споменати по-долу. Непосредствен (подвидов) обект на престъпно посегателство са обществените отношения, свързани с трансграничния превоз на опасни отпадъци, опасни химични вещества, биологични агенти, токсини и радиоактивни вещества. По същество предмет на престъплението са пет вида опасни за човешкото здраве и околната среда отпадъци, химични вещества и смеси, а именно опасните отпадъци, токсичните химични вещества, биологичните агенти, токсините и радиоактивните вещества. За изясняване на съдържанието му са необходими някои уточнения. Както беше отбелязано по-горе, дефиниция на правното понятие “опасни отпадъци” фигурира в § 1, т. 4 от ЗУО, която е относима и към разглежданата разпоредба на НК. Токсичните химични вещества и токсините са определени главно в приложения №№ 1 – 3 към ЗЗХОКТХВПТ, а по тълкувателен път – и в приложение № 3 към ЗООС¹⁵⁰, посочени по-горе. Прав-

¹⁴⁸ Вж. напр. за повече подробности относно чл. 353а от НК: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 439; **Божанов, С.** Цит. съч., с. 88; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 54 – 55; **Пенчев, Г.** Цит. съч., с. 153 – 155.

¹⁴⁹ Вж. ДВ, бр. 62 от 1997 г., доп., бр. 92 от 2002 г.

¹⁵⁰ В широк смисъл на думата опасните вещества и смеси по това приложение към ЗООС включват в приложното си поле и токсични химични вещества и токсините.

ното понятие “биологични агенти” е дефинирано в § 1, т. 1 от ДР на Наредба № 4 от 14.10.2002 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на биологични агенти при работа, издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването (ДВ, бр. 105 от 2002 г. – в сила от 9.02.2003 г.)¹⁵¹. Те са изброени изчерпателно в приложение № 1 към наредбата. Понятието радиоактивно вещество не е дефинирано в ЗБИЯЕ, но неговото съдържание индиректно може да се извлече чрез дефинициите на други, свързани с него понятия, уредени в този закон. Така например логическото тълкуване на дефиницията на правното понятие “източник на йонизиращо лъчение”, уредена в § 1, т. 15 от ДР на ЗБИЯЕ¹⁵² може да ни доведе до извода, че радиоактивните вещества са едни от източниците на йонизиращи лъчения. Същевременно правното понятие “йонизиращо лъчение” също е дефинирано в този закон (§ 1, т. 18 от ДР)¹⁵³ и може да послужи за доизясняване на съдържанието на понятието “радиоактивно вещество”.

Изпълнителното деяние се състои в пренасяне през границата на страната ни, в нарушение на международни договори, по които Република България е страна, на опасни отпадъци, токсични химични вещества, биологични агенти, токсини и радиоактивни вещества. В контекста на предмета на престъплението и от значение за реализацията на изпълнителното деяние могат да бъдат посочени следните международни договори, в които участва нашата страна: Конвенцията за контрол на трансграничното движение на опасни отпадъци и тяхното обезвреждане (Базелската конвенция), посочена по-горе; Конвенцията относно процедурата за предварително обосноваване съгласие при международната търговия с определени опасни химични вещества и пестициди (Ротердам, 11.09.1998 г.)¹⁵⁴ и Единната конвенция за безопасност при управление на отработено гориво и за безопасност при уп-

¹⁵¹ В тази разпоредба е указано, че “биологични агенти” са микроорганизми, включително онези, които са генетично модифицирани, клетъчни култури и човешки ендопаразити, които могат да провокират инфекция, алергия или токсичност”.

¹⁵² Съгласно тази разпоредба на ЗБИЯЕ, “източник на йонизиращи лъчения” или “източник” е апарат, радиоактивно вещество, уредба, изделие, инсталация или съоръжение, които имат способност да излъчват йонизиращи лъчения или да отделят радиоактивни вещества (с изключение на ядрените съоръжения)”.

¹⁵³ В тази разпоредба на ЗБИЯЕ е указано, че “йонизиращо лъчение” е предаване на енергия под формата на частици или електромагнитни вълни с дължина на вълната до 100 нанометра или честота над 3×10^{15} Hz включително, способни да създават йони пряко или непряко”.

¹⁵⁴ Ратифицирана е от Република България със закон от 28.06.2000 г. (ДВ, бр. 55 от 2000 г.). Тя е в сила за нашата страна от 24.02.2004 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 33 от 23.04.2004 г. Към конвенцията фигурират 5 приложения, озаглавени както

равление на радиоактивни отпадъци (Виена, 5.09.1997 г.)¹⁵⁵. Към тези международни договори може да бъде добавена и Европейската спогодба за международен превоз на опасни товари по шосе – ADR (Женева, 13.09.1957 г.)¹⁵⁶, доколкото предметът на престъплението е включен в съдържанието на опасните товари¹⁵⁷.

следва: Приложение I. Информация, която трябва да съдържа уведомлението, съгласно член 5; Приложение II. Критерии за включване на забранени или строго ограничени химични вещества в приложение III; Приложение III. Химични вещества, които подлежат на процедурата за предварително обосновано съгласие; Приложение IV. Информация и критерии за включване на особено опасни пестицидни формулации в приложение III; Приложение V. Информация, която трябва да съдържа уведомлението за износ. Изменението и допълнението на Приложение III на Конвенцията относно процедурата за предварително обосновано съгласие при международната търговия с определени опасни химични вещества и пестициди (Ротердамска конвенция) е прието с Решение RC.4/5 от 31.10.2008 г. на 4-тата среща на Конференцията на страните. То е в сила за Република България от 1.02.2009 г. и е обнародвано в ДВ, бр. 21 от 20.03.2009 г.

¹⁵⁵ Ратифицирана е от Република България със закон от 10.05.2000 г. (ДВ, бр. 42 от 2000 г.). Тя е в сила за нашата страна от 18.06.2001 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 63 от 17.07.2001 г.

¹⁵⁶ Ратифицирана е от Република България със закон от 16.03.1995 г. (ДВ, бр. 28 от 1995 г.). Тя е в сила за нашата страна от 12.06.1995 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 73 от 18.08.1995 г. Към спогодбата фигурират 2 приложения, озаглавени както следва: Приложение А. Предписания относно опасните вещества и товари; Приложение В. Предписания относно транспортното оборудване и превозите. Те трябва да бъдат публикувани в съвместно ведомствено издание на Министерството на транспорта и Асоциацията на българските предприятия за международни превози и пътища (А.Е.В.Т.Р.І.) – Българско транспортно издателство. В сила за Република България са и следните изменения и допълнения на тази конвенция: 1) Протокол за изменение на член 1 (а), член 14 (1) и член 14 (3) (б) на Европейската спогодба за международен превоз на опасни товари по шосе (ADR) (28.10.1993 г.), който практически е в сила за нашата страна от датата, на която е в сила за нея и спогодбата – 12.06.1995 г. (чл. 6) и е обнародван в ДВ, бр. 73 от 18.08.1995 г.; 2) Изменения и допълнения на приложения "А" и "В" на Европейската спогодба за международен превоз на опасни товари по шосе (ADR), приети от Работната група по превоз на опасни товари към Икономическата комисия за Европа при ООН на нейните 72, 73, 74, 75 и 76 сесии през 2003 и 2004 г., съобщени на договарящите се страни, които са в сила за нашата страна от 1.01.2005 г. и са обнародвани в ДВ, бр. 66 от 14.08.2007 г.

¹⁵⁷ Й. Пенев прибавя към тази група международни договори и Конвенцията за физическа защита на ядрения материал от 1980 г. – вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 56. Струва ми се, че относимостта на тази конвенция към чл. 353б от НК е съмнителна, ако се изхожда от дефиницията на правното понятие "физическа защита" по § 1, т. 47 от ДР на ЗБИЯЕ, където е отбелязано, че това е "съвкупност от технически и организационни изисквания, мерки, средства и методи, насочени към ефективно

В нашата правна литература е застъпено от Й. Пенев становището, че липсата на знание относно международните договори в разглежданата насока “може да се разглежда като обстоятелство, изключващо умисъла по чл. 14, ал. 1 от НК”. За целта той предлага в разглежданата разпоредба на НК думите “в нарушение на международни договори” да бъдат заменени с думите “в нарушение на закона” поради наличието на ЗУО и ЗБИЯЕ, които уреждат разглежданата материя, вкл. в изпълнение на съответните международни договори¹⁵⁸. Смятам, че това становище е дискуссионно и не би трябвало да бъде възприето по следните съображения. От една страна, ноторно е като принцип в правото, че незнанието на закона (в това число и на международния договор, който е част от вътрешното ни право – бел. авт.) не оправдава незнаещия го (т. е. правонарушителя). От друга страна, съгласно чл. 5, ал. 4 от Конституцията горепосочените международни договори са част от вътрешното право на страната и дори имат приоритет пред националното ни законодателство, което им противоречи. Следователно реализацията на изпълнителното деяние – превоз през границата на предмета на престъплението “в нарушение на международни договори, по които Република България е страна”, независимо от незнанието на дееца за тях, няма да изключи умисъла по чл. 14, ал. 1 от НК, поради което би могла да бъде реализирана наказателната му отговорност¹⁵⁹.

11. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 353в от НК

И този член от НК, подобно на разгледания по-горе чл. 353б от кодекса е нов и е въведен в него през същата година¹⁶⁰. За разлика от предходната хипотеза обаче, в чл. 353в непосредствен (подвидов) обект на престъпно посегателство са обществените отношения, свързани с определени дейности по управление на опасните отпадъци, извършвани в Република България съгласно националното законодателство (т. е. липсва международни-

предотвратяване на неправомерни въздействия и посегателства върху ядрения материал, ядрените съоръжения и радиоактивните вещества (кражба, неправомерно проникване на територията на ядрено съоръжение, неразрешен достъп до зони от особено значение за безопасността на ядрената инсталация, саботажи, терористични действия), своевременното им откриване и прекратяване и връщане на неправомерно придобит ядрен материал”. От друга страна в случая от значение е дали съответният международен договор урежда преди всичко отношенията по превоз на предмета на престъплението, а не единствено обезопасяването му, което, от своя страна, се урежда от тази конвенция по отношение на ядрения материал.

¹⁵⁸ Вж. Пенев, Й. Цит. съч., с. 57.

¹⁵⁹ Вж. за повече подробности относно чл. 353б от НК, напр.: Айдаров, Й. Цит. съч., с. 439; Пенев, Й. Цит. съч., с. 55 – 57.

¹⁶⁰ Вж. ДВ, бр. 62 от 1997 г.

ят елемент по горепосочената хипотеза на чл. 353б). Предмет на престъплението са опасните отпадъци с оглед на дефиницията им по § 1, т. 4 от ДР на ЗУО, посочена по-горе. Изпълнителното деяние се състои в нарушаване или в неизпълнение на задълженията на длъжностно лице по събиране, съхраняване, превозване (“транспортиране”) и обезвреждане на опасни отпадъци. Могат да бъдат открити две негови характерни особености. Първата от тях е свързана с **формата на изпълнителното деяние**. В разглежданата хипотеза става дума за две негови форми: а) действие, изразено в нарушаване на съответните служебни задължения в 4 разновидности, посочени по-долу; и б) бездействие, което се изразява в неизпълнение на тези задължения. **Втората от тях** се отнася до **специфичните задължения** на длъжностното лице, които се нарушават или не се изпълняват. Става дума за четири вида задължения по управлението на опасните отпадъци, а именно събиране, съхраняване, “транспортиране” (т. е. превозване – бел. авт.) и обезвреждане. Правният режим на събирането, съхраняването, “транспортирането” и обезвреждане на опасните отпадъци е уреден в ЗУО и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане. Ето защо, във връзка с анализа на изпълнителното деяние по отношение на тези 4 разновидности на задълженията на длъжностното лице е необходимо да се имат предвид някои дефиниции на правни понятия, фигуриращи в ЗУО, които се отнасят до всички видове отпадъци в приложното поле на този закон¹⁶¹, сред които и опасните отпадъци. От една страна, това са: “събиране (на отпадъците – бел. авт.)” (§ 1, т. 18 от ДР)¹⁶²; “транспортиране (на отпадъците – бел. авт.)” (§ 1, т. 19 от ДР)¹⁶³ и “обезвреждане на отпадъците” (§ 1, т. 8 от ДР)¹⁶⁴. От друга страна трябва да се изтъкне обстоятел-

¹⁶¹ В чл. 2, ал. 1 от ЗУО е указано, че той се прилага спрямо 4 вида отпадъци, а именно битови, производствени, строителни и опасни.

¹⁶² В тази разпоредба на ЗУО е изтъкнато, че “събиране” е доставянето, натрупването, сортирането и/или смесването на отпадъците с цел транспортиране – код С”.

¹⁶³ В тази разпоредба на ЗУО е отбелязано, че “транспортиране” е превозът на отпадъци, включително съпътстващите го дейности по товарене, претоварване и разтоварване, когато се извършва от оператора като самостоятелна дейност – код Т”.

¹⁶⁴ В тази разпоредба на ЗУО е посочено, че “обезвреждане на отпадъците” е всяка от следните операции, обозначена със съответния код: а) депониране (наземно или подземно) – код D1; б) обработване на замърсени земя и почви (например биоразграждане на течности или утайки в почви) – код D2; в) дълбочинно инжектиране (например инжектиране на отпадъци в кладенци, солни находища и естествени хранилища, които могат да бъдат изпомпвани) – код D3; г) повърхностни заграждения (например съхраняване на течни отпадъци или утайки в изкопи, хвостохранилища, лагуни и други подобни съоръжения) – код D4; д) специално проектирани депа (например депониране в отделни клетки, които са запечатани и изолирани помежду си и от околната среда) – код D5; е) изхвърляне на отпадъци във водни

ството, че дефиницията на понятието “съхраняване на отпадъците” не фигурира в ЗУО, защото тази дейност е подразделена в същия закон на две нейни разновидности, а именно временно съхраняване¹⁶⁵ и постоянно съхраняване (“депониране”)¹⁶⁶. Същевременно “депонирането” на отпадъците (т. е. постоянното им съхраняване в специално съоръжение, наречено “депо” – бел. авт.) е част от дейността по “обезвреждане на отпадъците” по смисъла на т. 8 на § 1 от ДР на ЗУО, посочена по-горе. Поради това относно съдържанието на понятието “съхраняване на опасни отпадъци”, употребено в чл. 353в от НК трябва да се имат предвид дефинициите на две правни понятия, уредени в ЗУО, които се отнасят съответно до двете му горепосочени разновидности. Те са “временно съхраняване (на отпадъци – бел. авт.)” (§ 1, т. 21 от ДР)¹⁶⁷ и “депониране на отпадъци” (§ 1, т. 11 от ДР)¹⁶⁸. Разрешителният режим за дейностите по обезвреждане, вкл. депониране на опасните отпадъци е уреден в чл. 37 – 49 от ЗУО, като разрешенията се издават от

обекти, с изключение на морета/океани – код D6; ж) изхвърляне на отпадъци в морета и океани, в т. ч. инжектиране под морското дъно – код D7; з) биологично третиране, непосочено на друго място, при което се образуват крайни съединения или смеси, които се обезвреждат по някоя от операциите по букви “а” – “м” – код D8; и) физико-химично третиране, неупоменато в друга операция по обезвреждане (например изпарение, сушене, калциниране, микровълнова обработка и други, при което се получават съединения или смеси, които се обезвреждат по която и да е от операциите по букви “а” – “м”) – код D9; к) наземно изгаряне (инсинерация) – код D10; л) изгаряне в море – код D11; м) постоянно съхраняване (например съхраняване в контейнери в мини и други) – код D12; н) смесване преди предаване за обезвреждането им по някоя от операциите по букви “а” – “м” – код D13; о) препакетиране преди предаването им за обезвреждане по която и да е от операциите по букви “а” – “н” – код D14; п) съхраняване до извършване на която и да е от операциите по обезвреждане от букви “а” – “о”, освен временното съхраняване до събирането на отпадъците от мястото на образуването им – код D15”.

¹⁶⁵ Вж. чл. 12, ал. 2, т. 2 и сл. от ЗУО относно употребата на понятието “временно съхраняване” спрямо отпадъците.

¹⁶⁶ Вж. чл. 31, ал. 2, т. 10 и сл. от ЗУО относно употребата на понятието “депониране” спрямо отпадъците.

¹⁶⁷ В тази разпоредба на ЗУО е указано, че “временно съхраняване” е дейност, свързана със складирането на отпадъците на площадки при мястото на образуването им или със събирането им на площадки за срок не по-дълъг от: а) три години при последващо предаване за оползотворяване; б) една година при последващо предаване за обезвреждане”.

¹⁶⁸ Съгласно тази разпоредба на ЗУО, “депониране на отпадъци” е метод, при който не се предвижда последващо третиране на отпадъците и представлява складиране на отпадъци за срок, по-дълъг от три години – за отпадъци, предназначени за оползотворяване, и една година – за отпадъци, предназначени за обезвреждане, по начин, който не представлява опасност за човешкото здраве и околната среда”.

МОСВ или РИОСВ. Той се прилага и за другите 3 вида отпадъци в предметния обхват на закона.

В нашата правна литература Й. Пенев предлага *de lege ferenda* вместо изброяването на обективните признаци “събиране, съхраняване, транспортиране и обезвреждане на опасни отпадъци” да се употреби в разглежданата разпоредба на НК понятието “управление на отпадъците”, дефинирано в § 1, т. 20 от ДР на ЗУО¹⁶⁹, което, според него, включва тези 4 вида дейности¹⁷⁰. Становището му е дискуссионно по две причини. От една страна, ако то се възприеме ще бъде криминализирано и неспазването на задължението по “оползотворяване на отпадъците” по смисъла на § 1, т. 17 от ДР на ЗУО¹⁷¹, което, на практика, не е относимо към “длъжностните лица” по смисъла на чл. 93, т. 1 от НК, защото тази дейност се извършва главно от операторите на депата за отпадъци и главно от работещите в тези обекти, т. е. от лица, които нямат качеството на “длъжностно лице”. От друга страна, правното понятие “управление на отпадъците” се отнася до 4-те вида отпадъци в предметния обхват на ЗУО, а не само до опасните. Следователно становището на автора се нуждае от прецизиране и спрямо вида на отпадъците, до който се отнася това правно понятие, защото чл. 353в от НК е посветен на инкриминирането на определени дейности, свързани само и

¹⁶⁹ В тази разпоредба на ЗУО е посочено, че “управление на отпадъците” са операциите по събиране, транспортиране, обезвреждане и оползотворяване на отпадъците, включително осъществяваният контрол на тези операции, както и дейностите, извършвани след закриването на площадките, върху които са разположени съоръженията за третиране на отпадъци”.

¹⁷⁰ Вж. Пенев, Й. Цит. съч., с. 59 – 60.

¹⁷¹ В тази разпоредба на ЗУО е отбелязано, че “оползотворяване на отпадъците” е всяка от следните операции, обозначена със съответния код: а) използването им като гориво или по друг начин за получаване на енергия – код R1; б) пречистване или регенериране на разтворители – код R2; в) рециклиране или възстановяване на органични вещества, които не са използвани като разтворители, включително чрез компостиране и други процеси на биологично превръщане – код R3; г) рециклиране или възстановяване на метали и метални съединения – код R4; д) рециклиране или възстановяване на други неорганични материали – код R5; е) регенериране на киселини и основи – код R6; ж) възстановяване на компоненти, използвани за намаляване на замърсяването – код R7; з) възстановяване на компоненти от катализатори – код R8; и) повторно рафиниране на масла или друга повторна употреба на масла – код R9; к) обработване на земната повърхност, благоприятстващо земеделието или подобряващо качествата на околната среда – код R10; л) използване на отпадъците, получени по някои от методите на оползотворяване по букви “а” – “к” – код R11; м) размяна на отпадъците за оползотворяване по който и да е от методите по букви “а” – “л” – код R12; н) съхраняване на отпадъци до извършване на която и да е от операциите по букви “а” – “м”, освен временното съхраняване до събирането им от мястото на образуване – код R13”.

единствено с опасните отпадъци като вид отпадъци. Освен това законодателят е този, който преценява съобразно развитието на обществените отношения по опазване на околната среда, кои точно деяния на длъжностните лица, свързани със задълженията им относно дейностите по опасните отпадъци да инкриминира и кои не¹⁷².

12. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 353е от НК

В този член на НК са уредени един основен (ал. 1) и един квалифициран състав (ал. 2) на престъпления срещу развитието на атомната (ядрената) енергетика, имащи значение и за опазването на околната среда. Той, както и чл. 356ж от НК, който ще бъде разгледан по-долу, е нов и е въведен в НК през 1985 г. в резултат на приемането на Закона за използване на атомната енергия за мирни цели (ДВ, бр. 79 от 1985 г., изм. и доп. – отм., бр. 63 от 2002 г.), който вече не е в сила. Подвидов (непосредствен) обект на посегателство са обществените отношения, свързани с използването на ядрен материал, ядрено съоръжение или други източници на йонизиращи лъчения. Предметът на престъплението е очертан чрез неизчерпателно изброяване на определени материални обекти в областта на атомната енергетика, които по същество са източник на повишена опасност, а именно “ядрен материал, ядрено съоръжение или друг източник на йонизиращи лъчения”. За изясняване на неговата същност е необходимо да се имат предвид дефинициите на определени правни понятия, уредени в § 1 от ДР на ЗБИЯЕ, а именно: “ядрен материал” (т. 48)¹⁷³, “ядрено съоръжение” (т. 55)¹⁷⁴ и “източник на йонизиращи лъчения” (т. 15), като дефиницията на последното от тях беше посочена по-горе.

¹⁷² Вж. напр. за повече подробности относно чл. 353в от НК: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 439; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 57 – 61.

¹⁷³ В тази разпоредба на ЗБИЯЕ е указано, че “ядрен материал” е изходен ядрен материал, специален ядрен материал и други материали, определени с акт на Министерския съвет”. Същевременно правните понятия “изходен ядрен материал” и “специален ядрен материал”, които фигурират в това определение, също са дефинирани в закона. Съгласно § 1, т. 16 от ДР, “изходен ядрен материал” е: уран, съдържащ смес от изотопи в съотношения, срещащи се в природата; обеднен уран; всяко от горепосочените вещества във формата на метал, сплав, химическо съединение или концентрат; материал, съдържащ едно или няколко от изброените вещества с концентрация и в количества, превишаващи установените в нормативен акт стойности”, а в § 1, т. 36 от ДР е изтъкнато, че “специализиран ядрен материал” е плутоний-239, уран-233, уран, обогатен с изотопити U-235 или U-233, и всякакъв друг материал, съдържащ един или няколко от изброените радионуклеиди”.

¹⁷⁴ В тази разпоредба на ЗБИЯЕ е посочено, че “ядрено съоръжение” е съоръжение, включително свързаните с него територия, сгради и оборудване, в което се

12.1. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 356е, ал. 1 от НК

Изпълнителното деяние в разглежданата хипотеза се състои в повреждане на ядрен материал, ядрено съоръжение или друг източник на йонизиращо лъчение, с което е причинена “значителна имуществена вреда или вреда на природната среда” или е създадена “опасност за живота или здравето на друго”. Следователно престъплението е резултатно. Могат да бъдат посочени следните негови характерни особености. *Първата от тях* е свързана с **начина на въздействие върху предмета на престъплението**. Той се изразява в “повреждане” на горепосочения специфичен предмет на престъплението. Терминът “повреждане” в разглежданата разпоредба на НК трябва да се тълкува като частична или временна неизползваемост на предмета на престъплението. Следователно, налице е само една форма на изпълнителното деяние, която се изразява в действие. *Втората от тях* се отнася до **специфичния резултат от престъпното деяние**, който е очертан в три основни насоки.

На първо място, трябва да са причинени “значителни имуществени вреди”. Те следва да се преценяват ad hoc от вещи лица или чрез специализирани експертизи.

На второ място, трябва да е причинена “вредна на природната среда”. В тази насока текстът на разглежданата разпоредба е остарял и не е прецизи-

добива, произвежда, преработва, използва, манипулира, съхранява или погребва ядрен материал в такъв мащаб, че се изисква отчитането на ядрената безопасност и радиационната защита. “Ядрено съоръжение” е и всяко съоръжение за управление на радиоактивни отпадъци”. Същевременно някои от правните понятия, употребени в това определение също са дефинирани в § 1 от ДР на закона. Сред тях могат да бъдат отбелязани следните дефиниции: “радиационна защита” е комплекс от организационни и технически мерки, предназначени за защита на хората от облъчване с йонизиращи лъчения, включително осигуряване безопасността на източници на йонизиращи лъчения и дейностите с тях, тоест осигуряване на минимален риск от необосновано облъчване, минимален брой облъчвани лица, минимално облъчване на хора без надвишаване на установените граници на дозите, предотвратяване на радиационни аварии и ограничаване на последиците от тях” (т. 32); “радиоактивен отпадък” е радиоактивно вещество в газообразна, течна или твърда форма, чието по-нататъшно използване не се предвижда от лицензианта или титуляря на разрешение и което се контролира от агенцията като радиоактивен отпадък съгласно този закон, включително радиоактивен източник, чийто срок за безопасна експлоатация е изтекъл съгласно производствената документация” (т. 34); “ядрена безопасност” е състоянието и способността на ядрено съоръжение и на неговите системи и персонал да предотврати неконтролируема верижна реакция на делене или недопустимо освобождаване на радиоактивни вещества или йонизиращи лъчения в работната или околната среда, предотвратяване на инциденти и аварии и ограничаване на последиците от тях”.

ран съобразно развитието на екологичното ни законодателство след 1991 г.¹⁷⁵, когато понятието “природна среда”, употребявано до тогава, беше заменено с по-правилното, според мен, и господстващо понастоящем, както в нашето и чуждестранното екологично законодателство, така и в международните екологични споразумения, понятие “околна среда”. Във връзка с това е необходимо да се изтъкне обстоятелството, че понятието “природна среда” беше употребявано в старото (до 1991 г.) екологично законодателство¹⁷⁶ със синонимно значение на утвърденото понастоящем понятие “околна среда”. Обратното становище се поддържа в нашата правна литература от Й. Пенев, който смята, че понятието “природна среда” или “природа” е по-широко от понятието “околна среда”¹⁷⁷. Смятам, че неговото становище е дискуссионно и не би трябвало да се възприеме по следните съображения. На първо място, логическото тълкуване на дефиницията на правното понятие “околна среда” по § 1, т. 1 от ДР на ЗООС, посочена по-горе, обуславя извода, че от правна гледна точка “понятието “околна среда” е по-широко от понятието “природа” (респ. “природна среда” в тесен смисъл на думата¹⁷⁸, ако се разбира само като природни дадености без човешка намеса), защото включва в неговото съдържание както създаденото от природата в хода на нейната еволюция (т. е. елемента “природа” или “природна среда” в тесен смисъл на думата), така и създаденото от човека в хода на историческото развитие на човешката цивилизация (т. е. антропогенизираната, урбанизираната част от природата). Следователно в случая законодателят въвежда като основен критерий при очертаване на съдържанието на понятието “околна среда” източникът на създаване на материалните блага, на природните и урбанизационните дадености. На второ място, както бе изтъкнато по-горе, понятието “околна среда” в смисъла, залегнал в § 1, т. 1 от ДР на ЗООС вече е утвърдено както в новото ни екологично законодателство, така и в международните споразумения в областта на опазване на околната среда, вкл. и в тези, в които участва Република България.

¹⁷⁵ Тази своеобразна “терминологична реформа” в разглежданата насока започна с приемането на ЗООС в 1991 г. (отм.), след което понятието “околна среда” започна да се употребява и в специалното (отраслово-ресурсовото) екологично законодателство. Понастоящем е преутвърдено и в новия ЗООС от 2002 г.

¹⁷⁶ Вж. напр. чл. 12 от Закона за защита на природата (ДВ, бр. 48 от 1967 г., изм. и доп. – отм., бр. 77 от 2002 г.).

¹⁷⁷ Вж. Пенев, Й. Цит. съч., с. 9 – 10 и с. 66.

¹⁷⁸ Понятието “природна среда” в широк смисъл на думата се употребяваше в законодателството ни преди 1991 г. със синонимно значение по отношение на разглежданото правно понятие “околна среда”, както беше посочено по-горе, например в чл. 12 и сл. от Закона за защита на природата от 1967 г. (отм.). За периода до 1991 г. този закон играеше ролята на “общ” закон в областта на опазването на околната среда по отношение на специалните закони, свързани с опазването на отделните природни ресурси.

Въз основа на посоченото по-горе може да се направи изводът, че понятието “вреда на природната среда”, употребено в разглежданата разпоредба трябва да се смята практически за “вреда на околната среда” с оглед на съвременното му звучене. Поради това, уместно е в тази насока *de lege ferenda* разглежданата разпоредба на НК да бъде изменена, като думата “природна” бъде заменена с думата “околна”. От друга страна думата “значителна”, употребена пред думите “имуществена вреда”, по мое мнение, е относима и към вредата на околната (“природната”) среда. До този извод може да ни доведе логическото и систематичното тълкуване на израза “значителна имуществена вреда или вреда на природната среда”. Следователно съставомерният резултат се състои и в нанасянето на значителни вреди за околната среда, които, подобно на предходната хипотеза, също трябва да се преценяват *ad hoc*. В тази насока важи и изтъкнатото по-горе при анализа на понятието “немаловажни вреди за околната среда”, употребено в чл. 353а от НК.

На трето място, трябва да е налице “опасност за живота или здравето на друго”. Тя трябва да е реална и да е причинена (т. е. да е пряка последица) от повреждането на предмета на престъплението. Такава опасност ще бъде например налице при превишаване на пределно допустимите норми за радиоактивно замърсяване на атмосферния въздух, водите или почвата¹⁷⁹ или

¹⁷⁹ В тази насока са от значение съответните подзаконовни нормативни актове по прилагането на ЗЧАВ, ЗВ, ЗП и Закона за здравето (ДВ, бр. 70 от 2004 г., изм. и доп.), в които са регламентирани такива пределно допустими (емисионни или имисионни) норми. Вж. напр.: Наредба № 14 от 23.09.1997 г. за норми за пределно допустимите концентрации на вредни вещества в атмосферния въздух на населените места, издадена от министъра на околната среда и водите и министъра на здравеопазването (ДВ, бр. 88 от 1997 г., изм.); Наредба № 1 от 27.06.2005 г. за норми за допустими емисии на вредни вещества (замърсители), изпускани в атмосферата от обекти и дейности с неподвижни източници на емисии, издадена от министъра на околната среда и водите, министъра на икономиката, министъра на здравеопазването и министъра на регионалното развитие и благоустройството (ДВ, бр. 64 от 2005 г. – в сила от 6.08.2005 г.); Наредба № 6 от 9.11.2000 г. за емисионни норми за допустимото съдържание на вредни и опасни вещества в отпадъчните води, зауствани във водни обекти, издадена от министъра на околната среда и водите, министъра на регионалното развитие и благоустройството, министъра на здравеопазването и министъра на икономиката (ДВ, бр. 97 от 2000 г., изм. и доп.); Наредба № 12 от 18.06.2002 г. за качествените изисквания към повърхностните води, предназначени за питейно-битово водоснабдяване, издадена от министъра на околната среда и водите, министъра на здравеопазването и министъра на регионалното развитие и благоустройството (ДВ, бр. 63 от 2002 г.); Наредба за стандарти за качество на околната среда за приоритетни вещества и някои други замърсители, приета с ПМС № 256 от 1.11.2010 г. (ДВ, бр. 88 от 2010 г. – в сила от 9.11.2010 г.); Наредба № 3 от 1.08.

при нарушаване на установените правила и норми за радиационна защита и ядрена безопасност¹⁸⁰.

12.2. Особенности на изпълнителното деяние по чл. 356е, ал. 2 от НК

По отношение на изпълнителното деяние в разглежданата разпоредба на НК е налице препращане към ал. 1 на чл. 356е от кодекса, като особеностите му (квалифициращите обстоятелства) са свързани единствено с резултата от деянието, в случая – с отрицателните последици за здравето и живота на хората. Изпълнителното деяние се изразява в извършване на действията по ал. 1 на чл. 356е от НК, от които е последвала:

- а) средна или тежка телесна повреда; и
- б) смърт на едно или повече лица със или без последиците по б. “а”.

Следователно и в тази хипотеза, подобно на предходната, престъплението е резултатно, а **престъпният резултат от деянието** е очертан в две насоки: а) причиняване на “средна телесна повреда” по смисъла на чл. 129, ал. 2 от НК или “тежка телесна повреда” по смисъла на чл. 128, ал. 2 от кодекса (б. “а” на чл. 356е, ал. 2); и б) смърт на едно или повече лица със или без последиците по б. “а”, т. е. когато заедно (успоредно) с това е

2008 г. за нормите за допустимо съдържание на вредни вещества в почвите, издадена от министъра на околната среда и водите, министъра на здравеопазването и министъра на земеделието и храните (ДВ, бр. 71 от 2008 г. – в сила от 12.08.2008 г.) и Наредба № 29 от 16.09.2005 г. за здравни норми и изисквания при работа в среда на йонизиращи лъчения, издадена от министъра на здравеопазването (ДВ, бр. 78 от 2005 г.).

¹⁸⁰ В тази насока са от значение съответните подзаконовни нормативни актове по прилагането наЗБИЯЕ. Вж. напр.: Наредба за осигуряване безопасността на ядрените централи, приета с ПМС № 172 от 19.07.2004 г. (ДВ, бр. 66 от 2004 г., изм.); Наредба за основните норми за радиационна защита, приета с ПМС № 190 от 30.07.2004 г. (ДВ, бр. 73 от 2004 г.); Наредба за осигуряване на безопасността при управление на отработено ядрено гориво, приета с ПМС № 196 от 2.08.2004 г. (ДВ, бр. 71 от 2004 г.); Наредба за безопасност при управление на радиоактивните отпадъци, приета с ПМС № 198 от 3.08.2004 г. (ДВ, бр. 72 от 2004 г.); Наредба за радиационна защита при дейности с източници на йонизиращи лъчения, приета с ПМС № 200 от 4.08.2004 г. (ДВ, бр. 74 от 2004 г., изм. и доп.); Наредба за безопасност при извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения, приета с ПМС № 204 от 5.08.2004 г. (ДВ, бр. 73 от 2004 г.); Наредба за осигуряване на физическата защита на ядрените съоръжения, ядрения материал и радиоактивните вещества, приета с ПМС № 224 от 25.08.2004 г. (ДВ, бр. 77 от 2004 г., изм. и доп.) и Наредба за осигуряване безопасността на изследователските ядрени инсталации, приета с ПМС № 231 от 2.09.2004 г. (ДВ, бр. 80 от 2004 г.).

причинена или не е причинена средна или тежка телесна повреда (б. “б” на чл. 356е, ал. 2)¹⁸¹.

13. Обща характеристика на изпълнителното деяние по чл. 356ж от НК

В този член от НК е уреден самостоятелен състав на още едно резултатно престъпление, в който е предвидена наказателна отговорност за деянията по чл. 356е, ал. 1 и 2 от кодекса, разгледани по-горе, когато те са извършени **по непредпазливост**. Особеностите на изпълнителното деяние в тези случаи са свързани с **резултата от него**. Той е очертан в три насоки, посочени в букви “а” – “в” на чл. 356ж от НК. Става дума за причиняване от деянията по чл. 356е, ал. 1 и 2 от кодекса на значителни имуществени вреди (б. “а”), средна или тежка телесна повреда на едно или повече лица със или без последиците по б. “а” (б. “б”) и смърт на едно или повече лица със или без последиците по букви “а” и “б” (б. “в”). Относно спецификата на трите разновидности на съставомерния резултат по чл. 356ж от НК важи изтъкнатото по-горе относно съответната разновидност, разгледана при анализа на чл. 356е от кодекса¹⁸².

По отношение на изпълнителните деяния на престъпленията против околната среда, разгледани по-горе, в нашата правна литература Й. Пенев застъпва становището, че те могат да бъдат обобщени в три основни групи в зависимост от начина на извършването им, а именно увреждане, замърсяване или поставяне в опасност на отделни или няколко компоненти на околната среда. Във връзка с това той предлага *de lege ferenda* при евентуално обособяване на самостоятелна глава в НК, посветена на престъпните състави в разглежданата област, тя да бъде подразделена в три раздела с оглед на предложения от него критерий (т. е. увреждане, замърсяване или поставяне в опасност на компонентите на околната среда)¹⁸³. Становището на този автор е оригинално, би могло да се възприеме, но с уточнението, че то се отнася само до вредоносния резултат спрямо околната среда или нейните компоненти. Резултатът от престъпните деяния против околната среда, обаче не се изчерпва само с изтъкнатите от него 3 насоки. Така например в някои от съставите на екологични престъпления отрицателният резултат се изразява в създаване на опасност от увреждане на човешкото здраве (чл. 352, ал. 1 и чл. 356е, ал. 1 от НК), причиняване на средна или

¹⁸¹ Вж. за повече подробности относно чл. 356е от НК, напр.: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 440; **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 486; **Михайлов, Д.** Цит. съч., с. 58; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 64 – 65.

¹⁸² Вж. напр. за повече подробности относно чл. 356е от НК: **Айдаров, Й.** Цит. съч., с. 440; **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 486 - 487; **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 65.

¹⁸³ Вж. **Пенев, Й.** Цит. съч., с. 67.

тежка телесна повреда (чл. 356е, ал. 2, б. “а” и чл. 356ж, б. “б” от НК), както и смърт на едно или повече лица (чл. 330, ал. 3, чл. 331, ал. 3, чл. 356е, ал. 2, б. “б” и чл. 356ж, б. “в” и по арг. от чл. 353а от НК). Следователно може да се направи изводът, че резултатът от престъпните посегателства в разглежданата област се изразява в пет основни насоки: а) замърсяване на околната среда или на отделни нейни компоненти; б) увреждане на околната среда или на отделни нейни компоненти; в) създаване на опасност от увреждане на околната среда, нейни компоненти или човешкото здраве; г) увреждане на човешкото здраве (средна или тежка телесна повреда); и д) причиняване на смърт на едно или няколко лица.

V. Някои проблеми на съотношението между административното нарушение и престъплението по НК и декриминализацията на някои деяния, свързани със посегателствата срещу околната среда

В светлината на разглежданата по-горе правна уредба е необходимо да се отбележи и обстоятелството, че в някои от разпоредбите на НК е уредена и административнонаказателна отговорност в разглежданата област, напр. когато деянието представлява “маловажен случай” по смисъла на чл. 93, т. 9 от НК. Такива са хипотезите по чл. 352, ал. 4, чл. 352а, ал. 3 и 5 и чл. 353, ал. 4 (респ. ако е “маловажен случай” при деянията по чл. 238, ал. 1 и 2, разгледани по-горе – по аргумент от противното основание). В тази насока е необходимо да се изтъкне Тълкувателно решение № 53 от 11.04.1986 г. по н.д. № 49/1983 г. на Върховния съд (ВС), Общо събрание на наказателните колегии, което се отнася до прилагането на чл.чл. 352, ал. 4, 352а, ал. 3, 353, ал. 4 от НК в светлината на разграничаване на престъплението от административното нарушение в тези хипотези¹⁸⁴. ВС отбелязва, че в тези хипотези компетентен да прецени дали съответните деяния са “маловажен случай” са както прокурорът, така и административнонаказващият орган. Според видният наш учен П. Стайнов “административната” отговорност в областта на защитата на горското стопанство има по-широка практическа приложимост от наказателната отговорност в тази област¹⁸⁵. Това становище поставя в дискуссионен план въпроса за декрими-

¹⁸⁴ Вж. Постановления и тълкувателни решения на Върховния съд на Република България по наказателни дела: 1953 – 1990, с. 281 – 282. По въпроса за разграничаване на престъпленията от административните нарушения в областта на опазване на околната среда у нас, вж. **Пенчев, Г.** Разграничаване на административните нарушения от престъпленията в областта на опазване на околната среда в Република България. – Юридически сборник. Бургас, 1993, т. 1, с. 148 – 159.

¹⁸⁵ Вж. **Стайнов, П.** Цит. съч., с. 70 – 71.

нализацията на някои престъпни деяния в НК, вкл. и в областта на опазване на околната среда, с оглед на ориентацията на законодателя към тяхната наказуемост като административни нарушения по съответния специален закон. В тази насока изтъкнатият наш учен Д. Михайлов посочва, че декриминализацията е съществена тенденция в българското наказателно право, която намира широко приложение при стопанските престъпления¹⁸⁶. Според него основният критерий за декриминализацията е степента на обществена опасност на деянието, изразена в два правно-технически метода:

- а) когато деянието е “маловажен случай”, и
- б) когато е по-малка “стойността на предмета на деянието”¹⁸⁷.

Присъединявайки се към това негово становище смятам, че в тази насока би могло да се добави като аргумент и практическата приложимост на съответната разпоредба на НК, защото понякога законодателят пресилено и недостатъчно обосновано може да окачестви някои деяния като престъпления, а практиката по прилагане на НК да покаже, че по-правилният подход е трябвало да бъде свързан с тяхната наказуемост като административни нарушения. Освен това, по-мое мнение, преди декриминализацията би била полезна и една по-широка дискусия между учени и практикуващи специалисти относно нейната необходимост, след което да се пристъпи към съответните изменения и допълнения на НК¹⁸⁸.

Заклучение

Накрая, в резултат на разгледаната правна уредба на екологичните престъпления по НК могат да бъдат направени някои по-общи изводи и препоръки за нейното усъвършенстване.

1. При анализа на изпълнителното деяние, както и на другите елементи от обективната и субективната страна на екологичното престъпление

¹⁸⁶ Вж. Михайлов, Д. Цит. съч., с. 158.

¹⁸⁷ Пак там, с. 159.

¹⁸⁸ По отношение на многобройните изменения и допълнения на НК след приемането му в 1968 г. видният наш учен в областта на наказателното право Д. Михайлов изтъква, че понастоящем няма обща концепция за неговото усъвършенстване, а “промените стават частично и съобразно нуждите ad hoc” – Пак там, с. 771. Във връзка с това смятам, че е назрял момента за разработването на такава концепция, след която да се приеме нов НК, в който екологичните престъпления да бъдат обособени в самостоятелна глава. Идеята за групирането на съставите на престъпленията против околната среда в самостоятелна глава или в самостоятелен раздел на НК се поддържа от редица наши автори, като Й. Айдаров (относно чл.чл. 352 – 353в), С. Божанов, Д. Михайлов (като самостоятелен раздел към гл. шеста) и Й. Пенев – вж. Айдаров, Й. Цит. съч., с. 438, Божанов, С. Цит. съч., с. 89, Михайлов, Д. Цит. съч., с. 132; Пенев, Й. Цит. съч., с. 67.

винаги трябва да се отчитат изискванията на общото и специалното екологично законодателство. Твърде вероятно е голямата динамика в развитието на правната уредба на опазването на околната среда, свързана вече и с редовното членство на Република България в Европейския съюз, да предизвикава по необходимост евентуални бъдещи изменения и допълнения на НК в разглежданата област.

2. Спецификата на предмета на престъпните посегателства – околната среда и нейните компоненти – изисква ефективно сътрудничество между разследващите и прокурорските органи, от една страна, и учени и практикуващи специалисти-еколози, от друга страна. В резултат на такова сътрудничество по-обективно ще бъдат преценявани всички елементи от обективната и субективната страна на съставите на екологичните престъпления, и в частност на особеностите на изпълнителното деяние.

3. Уместно е, *de lege ferenda*, да се обмисли възможността за декриминализация на някои деяния по НК, поради евентуалната по-ефективна тяхна наказуемост като административни нарушения по общото и специалното екологично законодателство. Струва ми се, че малко пресилено и следователно неправилно са окачествени от законодателя като престъпления, вместо като административни нарушения, например деянията по следните разпоредби на НК с пряко или косвено значение за опазването на околната среда: чл. 234б (неправомерна търговия с отпадъци от черни и цветни метали); чл. 234в (неправомерно присъединяване към електропреносна, газопреносна, топлопреносна, водоснабдителна или канализационна система и система за пренос на течни горива, или неправомерно въздействие върху уредите за търговско измерване на електрическа енергия, природен газ, течно гориво, топлинна енергия, вода или отведена отпадъчна вода); чл. 352а, ал. 4 (недоносителство за замърсяване на морската среда); чл. 353г (неправомерно изграждане на водовземно съоръжение за използване на повърхностни или подземни води); чл. 353д (неправомерно стопанско ползване на минерални води). Смятам, че наказуемостта на тези деяния ще бъде по-ефективна, ако те се окачествят и санкционират като административни нарушения с по-големи по размер глоби по специален закон, а и практиката по прилагането на горепосочените като пример разпоредби от НК показва ниска или почти нулева реализация.

ВЪПРОСИ И РЕШЕНИЯ ОТ ПРАКТИКАТА**ПРЕГЛЕД НА СЪДЕБНАТА
ПРАКТИКА ПО ДОКУМЕНТНАТА
ИЗМАМА**

Д-р Петър Раймундов,
прокурор, зав. отдел „ИАМР“ при ВКП

Върховната съдебна инстанция е посветила значителен брой решения на отделни състави, а така също и на Пленума по въпросите на документната измама. През годините съществуващата съдебна практика е била грижливо допълвана и доразвивана. Може с положителност да се отбележи, че по основните въпроси на документната измама в практиката на висшата съдебна инстанция няма противоречивост и непоследователност. Ако Върховният съд е поставил основите на правилното разбиране и прилагане на нормите, регламентиращи документната измама, ВКС е внесъл редица добри допълнения и нюанси при тълкуване на същата проблематика. Поради тази причина не се налага самостоятелното разглеждане на тълкувателната дейност, относно документната измама, хронологично и с оглед субекта на тълкуване. Така, както е създадена и съществува понастоящем, тълкувателната практика на висшата съдебна инстанция представлява единно неделимо цяло с необходимата и полезна детайлизация. С оглед неделимата вътрешна връзка между съставите на документната измама по чл. 212, ал. 1 и 2 НК, разглеждането на тълкувателната практика се налага също да бъде едновременно. Все в тази връзка на предварителни уточнения, е наложително да се посочи още, че проблемите, свързани с приложението на Постановление № 8 от 28.12.1978 г. по н.д. № 5/1978 г. на Пленума на ВС, имат самостоятелно значение. Поради тази причина посоченият тълкувателен акт ще бъде разгледан отделно.

I. Предпоставки за отговорността по чл. 212 НК

В тълкувателната практика на висшата съдебна инстанция относно предпоставките за отговорността по чл. 212 НК се наблюдават два подхода. Първият от тях е да се посочат общите основания на отговорността, без

претенция за изчерпателност и детайлизация и вторият подход е да се посочат и анализират всички необходими предпоставки на отговорността по чл. 212 НК.

Според първия подход, отговорността по чл. 212 НК е налице когато: деецът няма фактическа власт върху предмета на посегателство, но чрез документ с невярно съдържание заблуждава лицата, които държат имуществото, относно основанието за получаването му и в резултат на това заблуждение, деецът получава имуществото, с намерение да го присвои за себе си или да даде възможност на други да го присвоят за себе си – Р № 319/1974 г., I н.о., ВС.

- Деецът, като съзнава, че използва документ с невярно съдържание или неистински или преправен документ (обобщено инкриминиран документ), с цел да получи имущество без правно основание, действително получи това имущество, с цел да го присвои (чл. 212, ал. 1 НК), или деецът е съставил инкриминиран документ и е дал възможност на друго лице да получи имущество без правно основание (чл. 212, ал. 2 НК) – Р № 741/1974 г., I н.о., ВС, Р № 178/1978 г., I н.о., ВС и Р № 176/1974 г., II н.о., ВС.

- Документната измама по чл. 212 НК винаги предполага използването на инкриминиран документ, като основание за плащане или получаване на имущество, с които документи се заблуждават лицата, имащи фактическа власт върху имуществото, и те го предават на дееца без правно основание – Р № 194/1952 г., I н.о. ВС.

- За обективния състав по чл. 212 НК не е достатъчно наличието на инкриминиран документ, създаващ привидно основание за получаване на имущество. Необходимо е да се установи още, че използването или съставянето на такъв документ е послужило като средство за въвеждане в заблуждение на лицата, които имат фактическа власт върху имуществото, и в резултат на това заблуждение те са предприели предаването на имуществото – Р № 64/1988 г., ОСНК, ВС, Р № 506/1989 г., I н.о., ВС, Р № 57/1982 г., I н.о., ВС.

- Престъплението по чл. 212 НК е против собствеността и то засяга чуждото имущество пряко, чрез използването му от дееца, а това означава получаване на фактическата власт върху имуществото, на владението върху него. Собствеността се засяга, когато чрез използване на инкриминираните документи деецът получи непосредствено чуждо имущество, така и когато го получи чрез юридическо лице, на което е било прехвърлено на същото привидно основание – Р № 459/2010 г., I н.о., ВКС.

- Съставът на документната измама по чл. 212 НК включва като елемент използването на престъпно съставен документ, който е послужил като средство на престъплението – Р № 241/2009 г., III н.о.

• При обвинение за документна измама по чл. 212 НК не се налага повдигане и предявяване на самостоятелно обвинение за документно престъпление. Това е така, защото при отсъствие на престъплението по чл. 212 НК, съдът може и е длъжен да постанови осъдителна присъда по отношение на дееца, съставил инкриминираните документи, но не осъществил следващата част от изпълнителното деяние, или защото не са били налице останалите признаци за съставомерност по чл. 212 НК – Р № 488 по н.д. № 381/2002 г., II н.о., ВКС.

• Изпълнителното деяние на престъплението по чл. 212, ал. 1 НК се състои в ползване на инкриминиран документ и получаване на имущество без правно основание, с намерение да се присвои – Р № 290 по н.д. № 281/2009 г., I н.о., ВКС.

• Престъплението по чл. 212, ал. 1 НК изисква, чрез използване на неистински или преправен документ или на документ с невярно съдържание, деецът да мотивира други лица да извършат акт на имуществено разпореждане, вследствие на което той да се облагодетелства, получавайки без правно основание чуждо имущество – Р № 206 по н.о. № 112/2010 г., III н.о. ВКС.

• Действията на подсъдимите изключват осъществяването на престъпния състав на документната измама, при която първо се представят документите и след това въведеният в заблуждение се разпорежда с повереното му имущество в полза на този, който го е въвел в заблуждение. Деецът не притежава фактическата власт върху предмета на престъплението, а се стреми да я получи – в този смисъл е Р № 640 по н.о. № 88/2005 г., III н.о.

Според втория подход в практиката на висшата съдебна инстанция, относно предпоставките за отговорността по чл. 212 НК, стремежът е да се даде максимално изчерпателно посочване на всички правно значими елементи на документната измама. Израз на този стремеж са следните решения.

• За да е налице отговорността по чл. 212, ал. 1 НК, деецът трябва да е осъществил трите елемента от състава на този текст, а те са: първо, да е използвал инкриминиран документ, второ, да е получено имущество без правно основание и трето, деецът да има намерение да присвои това имущество. Липсва ли един от тези елементи, деянието е несъставомерно по чл. 212, ал. 1 НК – Р № 415/1978 г., I н.о., също и Р № 604/1978 г., I н.о.

• Изпълнителното деяние на престъплението по чл. 212, ал. 1 НК се изразява в ползването на инкриминиран документ и получаване въз основа на този документ на имущество без правно основание, с намерение за присвояване. Документът се използва като средство за въвеждане, поддържане или за възползване от заблуждение у лица, които упражняват

фактическа власт върху имуществото. Под влияние на това заблуждение, съответните лица предават или изплащат, или нареждат на други лица, които държат това имущество, да го предадат или заплатят. Инкриминираният документ (освен средство за заблуждение – б.м.) представлява още привидно основание, че този, който получава имуществото, има право на това. При това, самото съставяне на документите по чл. 308–315 НК не е елемент от състава на престъплението (по чл. 212, ал. 1), защото в изпълнителното деяние е включено само използването им. В този смисъл е Р № 296/1994 г., I н.о. ВС., както и Р № 227 по н.д. № 215/2009 г., II н.о. и Р № 459 по н.д. № 502/2009 г., I н.о. ВКС.

Няма съмнение, че най-пълно от гледна точка на предпоставките за отговорността по чл. 212 НК е Постановление № 8/1978 г. на ПлВС, което е синтез на съдебната практика преди приемането му и широка основа за детайлизиране и конкретизация на разгледаните в него въпроси от последващата съдебна практика на отделни състави на ВС и ВКС.

II. Предмет на престъплението по чл. 212 НК

При законодателната регламентация на предмета на престъплението по чл. 212 НК се наблюдава промяна в съдържанието и обхвата на това понятие през различните времеви периоди.

Първоначално (1968 г.) съставът по чл. 212 НК е създаден за защита на обществената собственост, и то само по отношение на пари, ценности, стоки и друго движимо имущество.

През 1979 г. с ТР № 34 по н.д. № 24/1979 г. ОСНК приема, че предмет на документната измама по чл. 212 НК може да бъде и недвижим имот.

В съответствие с това становище на ВС, настъпват промени и в законодателството. Със ЗИДНК, ДВ, бр. 28/1982 г., предметът на документната измама е определен като „движимо и недвижимо имущество“.

Със ЗИДНК, ДВ, бр. 10/1993 г., чл. 212, ал. 1 отново е изменен, като предметът на документната измама е разширен за всички видове собственост, но е ограничен само до „движимо имущество“. Животът и практиката показаха, че явлението „имотна измама“ успя да се разшири и утвърди като доходоносна форма на престъпна дейност. Същевременно, стабилността и сигурността на пазара на недвижими имоти, както и авторитетът на държавата да се справи с явлението имотна измама бяха силно разколебани и засегнати. Всичко това наложи отново законодателни промени. Със ЗИДНК, ДВ, бр. 27/2009 г., кръгът на лицата, които могат да получат имуществото, предмет на измамата, беше разширен: вместо само физическите лица, такава възможност придобиха и юридическите лица.

Със ЗИДНК, ДВ, бр. 26/2010 г., в предмета по чл. 212 НК е включено отново и недвижимото имущество.

Обобщавайки тази кратка историческа справка, може да стигнем до очертаването на следните времеви периоди.

Първи период: от м. май 1968 г. до 1982 г., през който доминиращ предмет на документната измама е движимото имущество, но съдебната практика (ТР № 34/1979 г., ОСНК) допуска като възможен предмет по чл. 212 НК и недвижимия имот.

Втори период: от 01.07.1982 г. до 08.02.1993 г., през който предмет на документната измама са едновременно движимото и недвижимо имущество, но само това, което е обществена собственост.

Трети период: от 08.02.1993 г. до 09.04.2010 г., през който предмет на документната измама е само движимото имущество, независимо от вида на собствеността.

Четвърти период: от 09.04.2010 г. и понастоящем, през който предмет на документната измама е „чуждо движимо или недвижимо имущество“, т.е. налице е пълна наказателноправна защита, независимо от вида на имуществото и вида (формите) на собственост.

Очертаването на посочените по-горе периоди има важно практическо значение относно приложимия закон с неговия обхват, а така също и актуалната за същия период съдебна практика. Наред с това, се дава определена възможност за преценка, през кои от периодите защитата на правата на гражданите (в частта относно правото на собственост) е най-близко до изискванията на чл. 13 ЕКПЧ.

С увереност може да се посочи, че през последния (четвърти период) на законодателното развитие у нас, относно съдържанието и обхвата на предмета на документната измама, е налице възможно най-ефективното досега средство за защита, без да са изчерпани възможностите занапред.

През годините, в съответствие с промените в законодателната регулация, относно предмета на документната измама като съдържание и обхват, съдебната практика не е срещала сериозни затруднения при тълкуването и прилагането на чл. 212 НК по този въпрос. Това обяснява и липсата на значителна по обем тълкувателна дейност. Извън цитираното ТР № 34/1979 г., ОСНК, има отделни откъслечни тълкувания по въпросите, свързани с предмета по чл. 212 НК, но те не са характерни, нито съществени.

III. Форми на изпълнителното деяние

Съставите по чл. 212, ал. 1 и 2 НК са основни състави на едно и също престъпление – документната измама. Те са хронологично и функционално обвързани, защото имат една обща цел – присвояване на чуждо имущество чрез съставяне и използване на инкриминиран документ. Поради тази причина, съставите по чл. 212, ал. 1 и 2 НК могат да бъдат осъществени

при условията на чл. 26, ал. 1, когато освен съдържащите се в тях предпоставки – различни състави на едно и също престъпление и еднородност на вината (пряк умисъл), са налице и останалите изисквания на продължаваното престъпление – ТР № 13/1973 г., ОСНК.

Изпълнителното деяние по чл. 212, ал. 1 НК се осъществява, когато деецът, чрез използване на инкриминиран документ, реално получи имущество без правно основание, с намерение да го присвои – Р № 178/1978 г., I н.о., в този смисъл.

Според същото решение, изпълнителното деяние по чл. 212, ал. 2 НК се осъществява, когато деецът състави инкриминиран документ и чрез него даде възможност на друго да получи имущество без правно основание, с намерение да го присвои, без да е необходимо деецът по чл. 212, ал. 2 НК да получи някаква облага, под каквато и да е форма.

Обобщено, изпълнителното деяние по чл. 212, ал. 2 НК създава инкриминирания документ като **средство за въвеждане в заблуждение**, с цел противоправно получаване на имущество от всяко друго лице. Когато субектът на деянието по чл. 212, ал. 2 лично получи имуществото, въз основа на съставения от него инкриминиран документ, отговорността му е и по двата състава на чл. 212 НК (ал. 1 и 2). В този смисъл е Р № 256/1974 г., I н.о., ВС, както и Р № 478/1970 г., II н.о., ВС.

От тази гледна точка, съставът на изпълнителното деяние по чл. 212, ал. 2 НК има само една форма на осъществяване, а именно посочената в закона – **кумулятивното единство от съставяне на инкриминиран документ и предоставянето му да бъде използван за получаване на имущество без правно основание**.

Различно е положението при изпълнителното деяние по чл. 212, ал. 1 НК. Законодателят е предвидил няколко самостоятелни алтернативни форми в чл. 209, ал. 1 НК: а) възбуждане на заблуждение; б) поддържане на заблуждение; в) използване на заблуждението, неопитността или неосведомеността на лицето с фактическа власт върху имуществото. Тъй като измамата по чл. 212, ал. 1 НК се отличава от измамата по чл. 209 НК само поради използваното специално средство за въвеждане в заблуждение – инкриминиран документ, обективно няма пречка, алтернативните форми на изпълнителното деяние на обикновената измама да се използват от дееца и да се прилагат от съда и при специалната (документна) измама. Достатъчно е в посочените хипотези (без тези по б. „в“) деецът, използвайки инкриминирания документ, да е постигнал въвеждане в заблуждение или поддържане на заблуждение. Последната хипотеза е гранична, но ако в резултат на използвания инкриминиран документ, заблуждението на лицето, с фактическа власт върху имуществото, е продължило до мотивиране и осъществяване на разпоредителни действия от него, няма пречка да

се приеме, че е налице документна измама, доколкото инкриминираният документ е насърчил и продължил заблуждението.

По б. „в“ не би следвало да има форма на изпълнително деяние по чл. 212, ал. 1 НК, след като неопитността или неосведомеността на лицето с фактическа власт върху имуществото са отнапред дадени, а не формирани от използването на инкриминирания документ. Документната измама може да бъде осъществена, доколкото инкриминираният документ е бил използван като интелектуален или волеви мотивиращ елемент на решението за разпореждане. Липсва ли такова въздействие върху съзнанието на лицето, правоспособно да извърши разпореждането, и то непременно с инкриминиран документ, не може да се говори за документна измама, а за измама по чл. 209, ал. 2, и в съвкупност с документно престъпление – евентуално по чл. 316 НК.

Съдебната практика, обаче, не прави винаги това разграничение. Съгласно идеята, заложената в Р № 580/1979 г., I н.о., ВС, документна измама по чл. 212 НК има, не само когато чрез инкриминиран документ се възбужда или поддържа заблуждение у лицата, компетентни да извършат разпореждане с имущество, но и тогава, когато за получаване на имущество без правно основание се използват заблуждението, неопитността или неосведомеността на тези лица, дори и когато за това им поведение могат да носят отговорност по чл. 209 НК.

Стриктното прилагане на горесцитираното решение може да доведе до разширително тълкуване на чл. 212, ал. 1, което би било в нарушение на законоустановеност на престъплението, като основен принцип на наказателното право.

В обратна насоченост е Р № 126/209 г., III н.о., ВКС. Съгласно това решение, документната измама е налице, когато инкриминираният документ е послужил като средство за възбуждане или поддържане на заблуждение у лицата, които упражняват фактическа власт върху предмета на правото.

IV. Изисквания към документа по чл. 212, ал. 1 НК като мотивиращо средство

В съдебната практика е утвърдена разбирането, че инкриминираният документ при осъществяване на изпълнителното деяние по чл. 212, ал. 1 НК изпълнява едновременно две функции: а) да служи като основание, макар и привидно за получаване на имуществото и б) да заблуждава съответното лице да извърши неоснователно (противоправно) разпореждане. Ако инкриминираният документ не изпълнява тези две функции, той не би бил годно средство за документна измама. В този смисъл са Р № 459/2009 г., I н.о. и Р № 227/2009 г., II н.о.

Участието на дееца при създаването на инкриминирания документ не е от значение за отговорността по чл. 212, ал. 1 НК. Достатъчно е деецът да съзнава, че документът е инкриминиран и представлява основание за противоправно получаване на имущество и въпреки това го използва с тази цел. В този смисъл е Р № 256/1974 г., I н.о., ВС, както и Р № 298/1985 г., I н.о., ВС.

Качеството на инкриминирания документ да въвежда в заблуждение, относно съществуването на основание за плащане или предаване на имущество, не се променя, ако след представяне от дееца, впоследствие е бил проверяван и от други длъжностни лица. В този смисъл е Р № 608/1970 г., II н.о., ВС.

Като средство за измама при престъплението по чл. 212 НК може да бъде използван не само официален, но и частен документ който е с невярно съдържание, неистински или преправен – Р № 178/1978 г., I н.о. ВС. Към това решение за частните документи следва да се добави – „доколкото по силата на нормативен акт са предвидени като основание за получаване на имущество, без съдържанието им допълнително да е включено в други официални документи“. Следва да се съобрази и ограничението по чл. 313, ал. 1 НК.

Като средство за измама, инкриминираният документ по чл. 212, ал. 1 НК е изпълнил функцията си на заблуждение и основание за плащане или получаване на имущество, ако съзнателно е ползван с тази цел, самостоятелно или с други документи и чрез него е получено имущество без правно основание, с намерение за присвояване. Достатъчно е конкретно изразеното писмено изявление на посоченото в него лице да има правно значение. В този смисъл е Р № 776/1972 г., II н.о., ВС.

V. Субективни елементи на документната измама

Многобройни са актовете на Висшата съдебна инстанция, с които се приема еднозначно, че от субективна страна деянието по чл. 212, ал. 1 НК се извършва при пряк умисъл и специална (измамлива) користна цел. Тези въпроси са изяснени и не налагат особени проблеми в правоприлагането.

- Документната измама по чл. 212 НК е престъпление, което може да се осъществи само с пряк умисъл – Р № 68/1983 г., I н.о., ВС.

- Когато деецът използва инкриминиран документ със съзнанието, че получава имущество, за което има фактическо основание, и че не се причинява другиму щета, не е налице субективният състав – прекият умисъл за получаване на нещо без основание, като елемент от документната измама по чл. 212, ал. 1 НК. В този смисъл е Р № 366/1977 г., I н.о., ВС.

Прекият умисъл, на плоскостта на чл. 212, ал. 1 НК, означава, че деецът съзнава общественноопасния характер на неправомер-

ното използване на инкриминиран документ, като деяние, предвиждал е неговите общественноопасни последици – неправомерно получаване на чуждо имущество, и въпреки това е искал настъпването на тези последици, защото обективно те са логическа последица на специалната цел – имотна облага, и изпълнителното деяние е предприето и осъществено при съзнаването на посочените по-горе обстоятелства и в преследването на специалната користна цел.

Следва да се отбележи, че специалната измамлива, или по-общо – користна цел се извлича косвено от основния състав на измамата по чл. 209, ал. 1 НК. Деянието по чл. 212, ал. 1 и 2 е също измама, само че осъществена със специално средство – инкриминиран документ. И това е специалното на съставите по чл. 212, ал. 1 и 2 НК. По всички останали елементи на документната измама са приложими изискванията по чл. 209, ал. 1 НК, включително и относно целта.

Какво е значението на намерението за присвояване на полученото без правно основание имущество по чл. 212, ал. 1 НК?

Намерението за присвояване е включено от законодателя като допълнителен субективен елемент, за да се разграничат случаите, при които специалната цел не се установява от доказателствата по делото и съществува съмнение относно изискуемата субективна страна на деянието изцяло. Ако полученото без правно основание чуждо имущество въз основа на инкриминиран документ е поради това, че деецът е в грешка относно качеството на документа или защото счита, че има фактическо основание за това – не е налице намерение за противозаконно получаване и присвояване на чуждо имущество. Няма да е налице такова намерение и когато деецът е разбрал, че поради грешка е получил чуждото имущество и своевременно го е върнал.

Намерението за присвояване се манифестира, когато деецът, получавайки чуждото имущество без фактическо или правно основание, започне да се разпорежда с него като със собствено имущество. Намерението за присвояване се съдържа в намерението да се владее за себе си, т.е. да се считат вещта, парите, стоката, имота за собствени. **Осъщественото намерение за присвояване обективира специалната користна цел.**

Това изискване на закона е много важно, за да се отграничат случаите на несъзнателно, случайно или поради грешка получаване на чуждо имущество, по отношение на което липсва измамлива (користна) цел, а следователно и нейното материализиране – намерението за присвояване.

Намерението за присвояване по чл. 212, ал. 1 НК е допълнителен субективен елемент от състава на документната измама и е предмет на тълкуване и разглеждане в редица решения.

• За състава на документната измама е необходимо деецът не само да е получил имущество без правно основание чрез използване на инкриминиран документ, но и това да е станало с намерение то да бъде присвоено – Р № 387/1984 г., I н.о., ВС.

• В същия смисъл е и Р № 273/1983 г., II н.о., ВС, което пояснява допълнително, че ако деецът е получил заем от кредитно учреждение, въз основа на инкриминиран документ, но има намерение да изплати заема си, деянието не е престъпление по чл. 212 НК.

• Аналогично по съдържание с предходното е и Р № 57/1982 г., I н.о., ВС.

• С обобщаващо значение на цитираната по-горе практика, относно значението на субективния елемент – намерение за присвояване, е и Р № 52/1979 г., I н.о., ВС, което подчертава необходимостта от неговото установяване.

Въпросът за „знанието“ на лицето, което упражнява фактическа власт върху имуществото, предмет на документна измама, относно действителното качество на документа – средство за измамата, има важно значение за правилната квалификация на деянието.

В многобройните си решения висшата съдебна инстанция посочва, че престъплението документна измама е възможно, само когато в резултат на използвания инкриминиран документ съответното лице е въведено в заблуждение, относно действителността на основаниято за предаване на имуществото, плащането на суми и пр. За да има измама, лицето, което разрешава предаването, респ. плащането, не трябва да знае, че използваният документ е инкриминиран и всъщност няма валидно правно основание за плащането. Когато съответното лице знае, че плащането се осъществява въз основа на инкриминирания документ, извършеното деяние не представлява документна измама, а друго престъпление.

• Няма документна измама, когато преминаването на материалните ценности от една организация в друга става със знанието на представителите на двете юридически лица, че документите, които се използват, са с невярно съдържание. – Р № 2/1979 г., ОСНК, ВС.

• Не е възможна документна измама по чл. 212 НК на юридически лица, без да са измамани физически лица – служители, работници в организацията, на която е причинена щета – в този смисъл е Р № 283/1972 г., I н.о., ВС.

• Длъжностните лица, които са обекти на измамата, не трябва да знаят, че документите, въз основа на които става плащането или предаването на имуществото, са инкриминирани и че имуществото се получава без правно основание. В този смисъл е Р № 439/1977 г., I н.о., ВС.

• Престъплението по чл. 212, ал. 1 и 2 НК не е налице, когато ръководството на организацията-изпълнител е знаело, че строителните работи се

надплащат, въз основа на отчетни документи с невярно съдържание. – Р № 35/1990 г., ВК, ВС.

VI. Довършеност на престъплението документна измама по чл. 212 НК

В съответствие с теорията и утвърдената съдебна практика, престъплението документна измама е завършено, когато са осъществени всички обективни елементи на изпълнителното деяние, налице са предвидените в нормата субективни елементи и са настъпили общественноопасните последици, предвидени в закона и искани от дееца.

- Завършеното престъпление по чл. 212, ал. 1 НК винаги предполага получаване на обществено имущество без правно основание, и то по пътя на една измама, осъществена чрез използване на инкриминирани документи – Р № 407/1974 г., I н.о., ВС.

- Престъплението по чл. 212, ал. 2 НК е завършено, едва когато лицата (по ал. 1) използват документа и реално получат имуществото, т.е. когато те извършат престъплението по чл. 212, ал. 1 НК – Р № 173/1977 г., I н.о. ВС.

- Не може да има документна измама по чл. 212, ал. 2 (но и по чл. 212, ал. 1 НК), когато имуществото е получено без правно основание преди съставянето (и преди използването) на неистинския документ – Р № 173/1977 г., I н.о., ВС.

Относно довършеността на престъплението по чл. 212, ал. 2 НК има една особеност и тя се състои в това, че престъплението е завършено, щом като имуществото е получено без правно основание въз основа на инкриминиран документ, независимо дали лицето, което получава имуществото по чл. 212, ал. 1 НК, има или не намерение за присвояване (т. 2а, абз. 1 от Постановление № 8/1978 г. на Пл. ВС), Р № 770/1970 г., I н.о., ВС.

Пак в същия тълкувателен акт е отбелязано, че престъпление по чл. 212, ал. 2 ще има и когато лицето, което получава имуществото, не знае, че документът е инкриминиран, както и когато лицето по чл. 212, ал. 1 НК получи имуществото със съзнание, че има право на него (т. 2а, абз. 2 от Постановление № 8/1978 г. на Пл. ВС).

- За да има опит към документна измама по чл. 212, ал. 1 НК, не е достатъчно само да е съставен инкриминиран документ, необходимо е този документ да е използван (или поне да е започнало използването му) като средство за въвеждане в заблуждение на лицата, които имат фактическа власт върху имуществото (средствата), предмет на престъплението, но по независещи от дееца причини да не станало плащане или получаване на имуществото – в този смисъл е Р № 243/1977 г., I н.о., ВС.

На тази основа може да се направи следното разграничение.

Когато деецът, при условията на чл. 212, ал. 1 НК, само е започнал използването на инкриминирания документ за въвеждане в заблуждение на съответното лице, но заблуждението не е станало, поради наложено по обективни причини преустановяване на изпълнителното деяние, ще бъде налице недовършен опит, по смисъла на чл. 18, ал. 1, пр. 1 НК.

Когато изпълнителното деяние по въвеждането в заблуждение е приключило, но по обективни причини деецът не е успял да получи предмета на престъплението, ще е налице довършен опит по смисъла на чл. 18, ал. 1, пр. 2 НК.

Направеното разграничение може да бъде полезно при евентуална необходимост от приложението на чл. 18, ал. 3 НК при определени (съответни на посочените по-горе) хипотези.

VII. Съотношение на документната измама с други престъпления

Като съставно престъпление, документната измама включва измамата, като престъпление срещу собствеността, и документното престъпление (всички, с изключение на престъплението по чл. 316 НК).

Съотношението, което е възможно между съставите на документната измама и останалите престъпления, е в две направления: а) документната измама и останалите престъпления срещу собствеността и б) документната измама и останалите документни престъпления.

A. Съотношение на документната измама и други престъпления срещу собствеността

Престъплението „документна измама“ се отличава от останалите имуществени престъпления преди всичко по характерния и специфичен измамлив начин за присвояване на чуждото имущество. Този начин, по същество, се изразява в една измама чрез инкриминиран документ. Както и при кражбата, вещта се отнема, независимо и въпреки действителната воля на лицето, което я държи. При кражбата, обаче, деецът чрез физически действия осъществява отнемането на вещта, без да търси каквото и да е съгласие, с цел да я присвои. При документната измама деецът по измамлив начин създава у лицето, което държи вещта, убеждението, че има валидно правно основание да я получи. В резултат на това, лицето, което държи вещта, дава съгласието си тя да премине у дееца. Това съгласие, обаче, е недействително, защото е дадено в резултат на едно заблуждение. Без това заблуждение съгласието нямаше да бъде дадено. **Или с други думи, и при документната измама отнемането на вещта става без действително съгласие на лицето, което я държи. Поради това може да се твърди, и то успешно, че документната измама пред-**

ставява една интелектуализирана във възможната крайна степен кражба.

Съотношението на документната измама към други имуществени престъпления е в зависимост, дали посочения по-горе измамлив начин за получаване на имуществото е налице, както и наличието на останалите обективни и субективни елементи на престъплението.

При всички останали престъпления срещу собствеността отнемането на предмета на престъплението става по друг начин:

- при обикновената измама (чл. 209, ал. 1 и 2 НК) – чрез общи начини и средства за въвеждане в заблуждение, без използването на инкриминиран документ;

- при обсебването и присвояването – чрез противоправна промяна на основанието за владение на имуществото, върху което деецът има отнапред фактическа власт;

- при кражбата – чрез физическо въздействие върху предмета на престъплението, без да се търси съгласието на собственика.

От посоченото дотук се вижда, че именно начинът на присвояване на имуществото определя документната измама не само като специален състав на общата измама по чл. 209 НК, а може да се каже и като твърде специфично и особено престъпление сред всички останали престъпления срещу собствеността.

Принципът, който е изведен от теорията и съдебната практика, е, че ако няма присвояване на имущество по измамлив начин, чрез инкриминиран документ, не е налице документна измама, а друго престъпление. И обратното, налице ли е специален начин за получаване на имущество чрез използване на опорочени документи, ще се приложи чл. 212 НК, независимо че деянието може да осъществява и съставите на други престъпления.

- Когато умишленото нарушаване на служебните задължения се е изразило в съставянето на документи с невярно съдържание при съзнанието, че чрез тях ще се даде възможност на други лица да получат неоснователно по-голямо възнаграждение, ако тези документи бъдат използвани като основание за получаване на средства без правно основание, няма да е налице длъжностно престъпление по чл. 282, ал. 1 НК, а документна измама по чл. 212, ал. 2 НК, която ще погълне нарушението на служебните задължения – Р № 19/1978 г., I н.о., ВС.

- Макар и при двете престъпления (по чл. 194, ал. 1 и чл. 209, ал. 1, но важи за чл. 212, ал. 1 НК) да е налице идентичност на обекта на посегателство и на предмета, чрез който се увреждат обществените отношения, свързани с правото на собственост, различни са средствата и начинът за въздействие по отношение на предмета на престъплението и лицето, уп-

ражняващо фактическа власт върху имуществото, върху което се извършва посегателство.

При измамата съставомерните последици настъпват от действията на заблуденото лице, а измамникът не въздейства пряко върху предмета на посегателство. Увреждащото разпоредително действие се извършва от измамения в полза на измамника, който чрез действия, с които възбужда или поддържа заблуждение, мотивира измамения да извърши същите действия, в резултат на което се причинява имотна вреда на собственика, а деецът реализира имотна облага.

Съгласно Р № 1170 от 20.02.2006 г. по н.д. № 568/2005 г., II н.о., при кражбата имуществената вреда за собствениците на парите, предмет на престъплението, и облагата за дееца, не са настъпили от разпоредителни действия на лицето, което има фактическа власт върху парите, а те са отнети от физическите действия на подсъдимата и нейната съучастница.

- За разлика от длъжностното присвояване по чл. 201 и сл. НК, с документната измама по чл. 212 НК се посяга върху чуждо имущество, което не се намира във владение на лицето, а чрез използване на инкриминирани документи го получава без правно основание, с намерение да го присвои – чл. 212, ал. 1, или чрез съставяне на такива документи съзнателно дава възможност на друго да получи без правно основание такова имущество – чл. 212, ал. 2 НК. В този смисъл е Р № 449/1975 г., II н.о., ВС.

- Когато фактическата власт върху предмета на престъплението е у длъжностно лице, което състави документ с невярно съдържание за фиктивно предаване на същото имущество, чрез което се реализира излишък, и той се присвоява от дееца, не е налице престъпление по чл. 212, ал. 1 и 2 НК, а длъжностно присвояване, улеснено от друго престъпление – Р № 640 от 18.07.2005 г. по н.д. № 88/2005 г., III н.о., ВКС.

- Когато заблуждението у измамения е станало не по друг начин, а чрез използване на документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ и въз основа на тях е получено без правно основание чуждо имущество, с намерение за присвояване, е налице не обикновена измама по чл. 209, респ. чл. 210 НК, а документна измама по чл. 212, ал. 1 НК – Р № 126 от 02.04.2009 г. по н.д. № 84/2009 г., III н.о., ВКС.

Принципът, изведен в предходното решение, е правилен. При конкретната фактическа обстановка, при която е извършено престъплението, този принцип, обаче, е неприложим. Установено е, че двамата подсъдими, при условията на три последователни случаи, закупили от магазин два мобилни апарата и един телевизор, които продали, без намерение да изплащат задължението си. За да сключат сделката продажба на кредит, от тях се искало да заплатят първоначалната вноска, гарантиране на задължението от поръчител и служебна бележка от работодател, че купувачът работи и получава съответното възнаграждение. Подсъдимите не работе-

ли никъде и поради това използвали служебни бележки, че работят в съответната фирма, но от графологическа експертиза било установено, че подписът за управител не е положен от управителя на фирмата.

При тези данни деянието не представлява престъпление по чл. 212, ал. 1, във вр. с чл. 26, ал. 1 НК, както е приел съставът на ВКС.

Основанието за получаване на кредита е сключеният договор за покупко-продажба, който е обезпечен чрез поръчител.

Поисканата и представена служебна бележка, че деецът има работа и приходи и може да изплаща кредита, не е основание на договора. Това е вътрешна за фирмата-кредитор гаранция, която е извън първичното основание за предаване и получаване. Ето защо, представената служебна бележка, която не представлява първично основание за плащане, а допълнителен елемент, обезпечаващ вземането, следва да се преценява в общия контекст на една обикновена измама по чл. 209, ал. 1 НК, респ. по чл. 210, ал. 1, т. 1 и 4, както в случая първоначално е било прието от инстанциите по същество.

- Когато чрез документ с невярно съдържание се даде възможност за получаване на чуждо имущество, без правно основание, и след това извършителят на престъплението по чл. 212, ал. 1 НК даде част от полученото на извършителя на престъплението по чл. 212, ал. 2 НК, е налице реална съвкупност съответно за всеки от подсъдимите между документната измама и дадения, респективно получен подкуп. В този смисъл е Р № 1/1985 г., II н.о., ВС.

Б. Съотношение на документната измама и документните престъпления

Това съотношение се основава на две принципни положения. Първото е реално осъщественият престъпен резултат. Второто положение е субсидарността на документните престъпления спрямо документната измама. Ако документното престъпление е извършено, но и освен това, инкриминираният документ е използван за незаконно присвояване на чуждо имущество, очевидно е, че отговорността ще бъде не за документно престъпление, а за документна измама. И обратното – когато не са налице всички обективни и субективни елементи на документната измама, отговорността е за реално причинения престъпен резултат, т.е. за съответното документно престъпление.

- Престъплението по чл. 313, ал. 1 НК е довършено със самия факт на съставянето на документа с невярно съдържание, с цел да бъде използван. За осъществяване на състава по чл. 212, ал. 1 НК се изисква деецът, който използва инкриминирания документ, да получи без правно основание чуждо имущество, с намерение да го присвои. Когато са налице всички посочени по-горе елементи на документната измама, отговорността следва да бъде

по чл. 212, ал. 1, а не по чл. 311, ал. 1 НК. В този смисъл е Р № 52/1979 г., I н.о., ВС, Р № 466/1971 г., II н.о., ВС, както и Р № 246/1975 г., I н.о., ВС.

- Не може да има престъпление по чл. 311, ал. 1 НК, когато документ с невярно съдържание е създаден не само с цел да бъде използван за доказателство на отразените в него обстоятелства, но е използван и за получаване на чуждо имущество без правно основание, с намерение за присвояване. В този смисъл е Р № 143/2010 г., I н.о., ВКС.

- Когато съставените официални документи са с невярно съдържание, но само въз основа на тях не се извършва разпореждане за плащане и такова плащане не може да стане, деянието следва да се квалифицира не по чл. 212, ал. 2, а по чл. 311, ал. 1 НК. В този смисъл е Р № 227 от 12.01.2010 г. по н.д. № 215/2009 г., II н.о., ВКС.

В горепосочените решения са включени и актовете за установяване на административно нарушение (АУАН). Ако тези актове имаха доказателствената сила, която чл. 311, ал. 1 НК придава на официалните документи, АУАН не биха подлежали на доказване в съдебното производство по ЗАНН. Следва да се отбележи, че АУАН не се ползват с презумтивна доказателствена сила, а подлежат на доказване с всички допустими доказателства и доказателствени средства. При това положение е трудно да се приеме, че АУАН, включително актовете по УБДХ и всички други актове, поставящи началото на административнонаказателното производство, са официални документи по смисъла на чл. 311, ал. 1 НК. **Това е така, защото същите актове сами по себе си не доказват нищо, без да бъдат самите те доказани в съдебното производство.**

- Когато декларацията по чл. 313 НК е използвана като един от документите, наред с останалите, за получаване на чуждо имущество без правно основание, с намерение за присвояване, деянието следва да се квалифицира по чл. 212, ал. 1 НК, а не по чл. 313 НК – Р № 206 от 12.04.2010 г. по н.д. № 112/2010 г., III н.о.

- Престъплението по чл. 316 НК ангажира наказателната отговорност на онзи, който съзнателно ползва неистински документ, като за съставянето му не може да се търси наказателна отговорност. Осъденият е използвал неистински документ, в резултат на което е получил без правно основание чуждо имущество, с намерение да го присвои, деянието не е спряло само до използването на неистинския документ, за съставянето на който не може да се търси наказателна отговорност – Р № 218 по н.д. № 199/2009 г., I н.о.

- Съдът поначало не може да бъде обект на измамливи действия по чл. 212 НК. Налице е изначална обективна несъставомерност на деянието по чл. 314 НК, когато се отнася до такъв писмен акт, който се издава по ред, налагащ извършване на проверки и преценки от длъжностно лице, натоварено с неговото издаване. Охранителното производство, в което са представени от подсъдимата инкриминираните документи, е вид съдебно про-

изводство, което протича по определен ред и приключва с решение. Този акт не може да бъде предмет на посредствено лъжливо документиране, каквото има предвид чл. 314 НК. По същество, съдът не е имал задължение да приеме самостоятелното обвинение по чл. 314 НК, при повдигнато обвинение по чл. 212 НК – Р № 488 по н.д. № 381/2002 г., II н.о., ВКС.

• В случаите, при които лицето, което държи вещта, не е било въведено в заблуждение и в резултат на това не е извършило разпореждане с вещта в полза на дееца, а е налице ползване на неистински официален документ, деянието представлява престъпление по чл. 316, във вр. с чл. 308, ал. 3, във вр. с ал. 2 НК – Р № 290 от 22.06.2009 г. по н.д. № 281/2009 г., I н.о., ВКС.

Може да се отбележи, че в съдебната практика има случаи, нотариуси неправилно да са били предадени на съд и осъдени само по чл. 311, ал. 1 НК, въпреки че те са съзнавали положението, че въз основа на извършената от тях нотариална заверка, с невярно съдържание, част от наследниците са се облагодетелствали, без правно основание. В този смисъл е Р № 437/2008 г., III н.о. За същия случай вина за незаконосъобразната квалификация на деянието има и съответната прокуратура, повдигнала обвинение пред съда само по чл. 311, ал. 1 НК.

*
* *

Към момента на приключването на тази разработка (края на м. март 2011 г.) не е имало публикувана съдебна практика по приложението на чл. 212, ал. 1 и 2 НК, с предмет недвижимо имущество (ЗИД НК, ДВ, бр. 26/2010 г.), поради което не е възможно разглеждането на съдебна практика по този предмет.

Може би такава възможност ще е налице в близко време.

На този етап, за нуждите на съдебната и прокурорска практика може да се използва не само ТР № 34/1979 г., ОСНК, ВС, но и цялостната тълкувателна дейност на висшата съдебна инстанция по приложението на чл. 212 НК.

До и след изменението на чл. 212 НК (ЗИД НК, ДВ, бр. 26/2010 г.), различието е само в обхвата на предмета на престъплението. Към движимото имущество, като предмет на престъплението по чл. 212 НК, законодателят е добавил и недвижимо имущество. Различието не е съществено, защото по принцип се отнася до един и същ общ предмет на престъплението документна измама – имуществото, като материалizarea и съвкупност от права, включени в съдържанието на правото на собственост. Движимото и недвижимото имущество са различни видове на едно и също общо родово понятие, каквото е понятието за имуществото въобще.

Всички тълкувателни разрешения, дадени от ВС и ВКС, относно обективната и субективната страна на престъплението по чл. 212 НК, формите на изпълнителното деяние, довършеност на престъплението, субективен елемент извън вината, съотношение със съставите на другите имуществени престъпления и с документните престъпления, са еднакво валидни и по принцип идентично приложими, както когато предметът на документната измама е движимо имущество, така и когато предметът на същото престъпление е недвижимо имущество.

СЪВМЕСТНИТЕ ЕКИПИ ЗА МЕЖДУНАРОДНО РАЗСЛЕДВАНЕ НА ТРАФИКА НА ХОРА С ЦЕЛ ЕКСПЛОАТАЦИЯ

Свилен Цветков,
прокурор в Окръжна прокуратура Велико Търново

Съвместните екипи за разследване (СЕР) на прояви на транснационалната организирана престъпност, включително и на трафика на хора с цел експлоатация, са правно уредени в международните актове. Както глобалните, така и регионалните актове в тази област, изискват наличието на определени предпоставки за да се пристъпи към сформирането и използването на СЕР. Тези предпоставки се свеждат до необходимостта от прилагане на съвместни и координирани усилия и взаимодействие (интегриране на ресурси, административен и експертен капацитет) между разследващите органи на различни държави, за да може успешно да се преодолеят проблемите, които поражда транснационалният характер на трафика на хора.

Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност и Вторият допълнителен протокол към нея за предотврътяване, спиране и санкциониране на трафика на хора и особено на жени и деца, (Палермо 2000), Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси от 29 май 2000 г. и Вторият допълнителен протокол към нея, както и Рамковото решение на Съвета на Европейския съюз относно съвместните екипи за разследване (2002/465/ПВР), въвеждат за страните, за които се отнасят, редица задължения с оглед тези страни да си оказват своевременно най-широка правна помощ в наказателните производства за трафик на хора с цел експлоатация. За тази цел правните актове предвиждат и използването от компетентните органи на страните на нови методи и техники приложими в националните разследвания на трафика на хора, както и на нов *ad hoc* правен инструмент – СЕР, които са приложими в наднационалните разследвания.

България като страна-членка на Европейския съюз е длъжна да спазва общностното право, както и правните актове в областта на ПВР, сред които са и рамковите решения на Съвета на Европейския съюз за борба с транснационалната организирана престъпност. Посоченото по-горе рамково решение относно създаването на СЕР се отнася за държавите членки на

Европейския съюз, като в него е предвидена и опция за участие в СЕР и на представители на трети страни.

Както глобалните, така и регионалните международни актове от областта на борбата с трафика на хора, уреждат правната възможност компетентните органи на две или повече европейски страни да сформират, след съответната преценка, съвместен екип за разследване на трафик на хора с цел експлоатация. По принцип СЕР може да се сформира за определен срок на действие, но има и опция за продължаване на първоначално договорения срок. Така, че трафикът на хора може, според особеностите на конкретния случай, да се разследва, както от националните разследващи органи, така и от специално създадени за целта международни съвместни екипи, които да извършват действия по разследването на територията на една или няколко държави.

За сформиране на СЕР международните актове въвеждат определени изисквания. На първо място е необходимо заинтересованите държави да сключат помежду си *споразумение* в което да определят предмета на разследване, участниците и основните въпроси, свързани с техните права и отговорности. По конкретно съвместен екип за разследване на трафик на хора с цел експлоатация, може да бъде сформиран, когато:

а) разследването на трафика на хора само от една страна изисква трудни проучвания и действия, свързани с използване на значителни средства, което налага те да се поемат и от други страни в Европа или дори от трети страни, извън европейския континент;

б) обстоятелствата по разследването на трафика на хора налагат координирани действия между разследващите органи от участващите в споразумението за СЕР страни.

Молба за сформиране на съвместен екип за разследване на трафик на хора, може да бъде отправена от всяка страна, която има интерес от този вид разследване, до други също заинтересувани страни. Екипът се сформира по споразумение, но след задълбочен анализ и оценка на наличните данни за трафика на хора, както и за това в коя от страните ще бъде проведено основното разследване. Освен това е необходимо и решаването на редица други въпроси сред които и тези които са свързани с организацията и тактиката на провеждането на международното разследване.

Съвместният екип за разследване може да извършва дейност по конкретен случай, само на територията на страните, които са го сформирали, при спазване на следните общи за целта условия:

а) ръководителят на екипа трябва да бъде представител на компетентния орган – служба на полицията, магистратурата или на друг компетентен орган, който участва в разследването от името на страната, в която действа екипът;

б) ръководителят на екипа има право да действа в пределите на компетентността си, но по националното законодателство на страната – домакин;

в) съвместният екип извършва дейността по разследването съгласно законодателството на страната, в която действа;

г) членовете и командированите членове на съвместния екип изпълняват задачите си под ръководството на служител, определен за ръководител на съвместния екип, като вземат предвид и условията, поставени от техните собствени органи в споразумението за сформирание на екипа;

д) страната, в която ще действа екипът, е длъжна да предприеме необходимите организационни и други мерки за да създаде на най-добрите условия за провеждане на разследването на трафика на хора.

„Членове“ на съвместния екип за разследване, по смисъла на Протокола, са служителите от страната, в която действа екипът, а „командировани членове“ са служителите от останалите страни, различни от тази, в която действа екипът.

Командированите членове на съвместния екип за разследване имат право да присъстват при извършването на процесуално-следствените действия в страната, където се провежда разследването. Ръководителят на екипа има право да вземе друго решение поради особени причини и в съответствие със законодателството на страната, в която действа екипът.

В съответствие със законодателството на страната, в която действа съвместният екип за разследване, ръководителят на екипа може да възложи на негови командировани членове да извършат някои следствени действия, когато за това има съгласие от компетентните органи на страната, където се провежда операцията, и от командированата страна.

Когато за целите на разследването е необходимо отделни следствени действия да бъдат извършени в една от договарящите страни, сформирани екипа, командированите членове от тази страна могат да поискат от нейните компетентни органи да извършат действията. В същата страна искането за извършване на следствените действия се преценява с оглед на условията, които биха се спазвали, ако такова искане е направено в хода на национално производство.

Когато съвместният екип за разследване има нужда от помощ от страна, неучаствала в сформиранието на екипа, или от трета държава, компетентните органи на държавата, където се провежда разследването, могат да отправят молба за оказване на правна помощ до компетентните органи на другата заинтересована държава в съответствие с действащите международни актове или постигнатите договорености.

В съответствие с националното законодателство на своята страна, и в пределите на своята компетентност командирован член на съвместния екип за разследване може да предоставя на екипа информация, с която разпо-

лага командировалата го страна, за целите на разследването, извършвано от екипа.

Информация, правомерно получена от член или от командирован член при работа в съвместен екип за разследване, която не е достъпна на компетентните органи на заинтересованите договарящи страни по друг начин, може да бъде използвана за **следните цели**:

- за изпълнение на задачите, за които е сформиран съвместния екип;
- след получаване на предварителното съгласие от договарящата страна, в която е получена информацията - за разкриване, разследване и търсене на наказателна отговорност за други престъпления; съгласие може да бъде отказано само в случаите, в които използването на информацията би създавало опасност за разследването на престъпление в съответната договаряща страна или в която същата страна може да откаже оказването на правна помощ;
- за предотвратяване на непосредствена и сериозна заплаха за националната сигурност;
- за други цели, доколкото това е уговорено между страните, сформирали екипа.

Доколкото законодателството на участващите в разследването страни или разпоредбите на нормативен акт, приложим в отношенията помежду им, допускат това, може да бъде уговорено в дейността на екипа да участват лица, които не са представители на компетентните органи на страните, сформирали екипа. Тези лица нямат правата, които правните актове предоставят на членовете или командированите членове на екипа, освен ако споразумението изрично предвижда друго.

Съществуват множество практически ситуации, при които СЕР могат да бъдат подходящ инструмент за разследване, но в три области от борбата с престъпността те трябва да бъдат посочени като добро решение:

- за разследване на трафика на наркотици, при който от самото начало е известно на компетентните органи, че местоживеенето на трафиканта е различно от крайното направление на наркотиците;
- за разследване на прояви на тероризъм, при които местата на планираните нападения са различни от местата, в които ще бъдат събрани първите доказателства;
- **за разследване на трафик на хора, с цел експлоатация.**

Исканията за създаване на СЕР могат да постъпват от отделна държава, но могат да бъдат отправяни и от наднационални агенции, каквито са Интерпол, Европол, Евроюст и други специализирани в областта на международното разследване агенции. В някои държави съгласно вътрешното им законодателство първоначалното искане трябва да бъде отправено под формата на съдебно възлагане.

При разглеждане на въпроса за създаване на СЕР се препоръчва следователите, прокурорите и/или съдиите от държавите, съвместно с представители на наднационалните агенции за разследване Европол, Евроюст и др., **възможно най-бързо** да проведат срещи за обсъждане на обстоятелствата и фактите на трафика, преди да бъде отправено официалното предложение и да бъде сключено споразумението. Тъй като някои държави са въвели вътрешни административни разпоредби, които например изискват информирание на компетентните министерства в подготвителната фаза на споразумението, участието на компетентните лица на един по-ранен етап е от важно значение, за да се избегне застрашаването или забавянето на споразумението за СЕР.

Екипът трябва да се създава в държавата, в която разследването на трафика на хора налага да бъде проведена по-голямата част от процесуално-следствените действия. Въпреки че е правилно да се определи само един „щаб“, не е необходимо всички членове на СЕР да се намират на едно и също място.

Идеята е да се събере група от следователи и друг персонал от две или повече държави в непосредствена близост, с цел разследване на трафика на хора, като няколко души работят временно извън своята страна. Не съществува правно изискване даден член на СЕР да работи извън своята страна, дори когато СЕР е постоянно базиран в друга страна. Всъщност СЕР може да бъде съвсем основателно сформирани от членове на две или повече държави и когато никой от тях не работи извън своята държава.

Всеки СЕР трябва да има **ръководител** или ръководители на екипа. Правните актове за СЕР предлагат няколко възможности, като същевременно оставят място за тълкуване на национално равнище. Не се уточнява дали ръководителят на екипа следва да е прокурор, съдия или висш полицейски или друг държавен служител. Понеже този въпрос зависи до голяма степен от националното законодателство, е трудно да се дават предложения или препоръки. Същевременно, тъй като в някои държави СЕР се смята за „особена форма на правна взаимопомощ“, в случаите когато операциите се ръководят от разследващи магистрати или прокурори, се препоръчва ръководителят да е представител на съдебната власт. При други юрисдикции и в зависимост от националната правна рамка, може да се окаже целесъобразно СЕР да се оглавява от служител на правоохранителните органи.

Сред възможните тълкувания на правните актове е, че СЕР има едно постоянно ръководство, базирано на основното място на действие на екипа. Според друго тълкуване ръководителят на екипа следва да е от държавата, на чиято територия се намира екипът при изпълнението на своите задачи. Известна подкрепа за това тълкуване може да се черпи от практиката по сключването на типовото споразумение за СЕР, на което ще се спрем

по-долу. В него обикновено се посочва, че ръководителят „е представител на компетентните органи в държавата на чиято територия действа екипът и под чието ръководство членовете на СЕР изпълняват задълженията си в държавата, чийто гражданин е той“. Опитът до момента показва, че държавите-членки предпочитат варианта с повече от един ръководител на екип, вместо един ръководител, който да носи цялата отговорност.

В зависимост от географския аспект на операциите срещу трафика на хора се допуска „преливаща“ структура на ръководство, при условие че тази структура запазва яснотата си.

Членовете на екипа осъществяват задачите си под ръководството на ръководителя на екипа, като отчитат условията, определени от собствените им органи, в споразумението за създаване на СЕР. Този въпрос трябва да бъде подробно обсъден при изготвянето на споразумението за СЕР, така че членовете на екипа, и особено командированите от други държави, да са запознати със съществуващата структура/структури на ръководство.

Както беше посочено и по-горе правните актове за СЕР правят разграничение между „членове“ и „командировани членове“, действащи в рамките на един СЕР. Командированите членове на СЕР са от държави, различни от държавата, на чиято територия действа екипът. Те могат, в съответствие с правото на държавата в която действа екипът, да бъдат допускани от ръководителя/ръководителите на екипа да присъстват при извършването на процесуално-следствените действия, като претърсване и изземване, обиск и т.н., и дори да бъдат натоварени да извършат определени следствени действия, ако е налице одобрение от компетентните органи на държавата, в която се разследва трафика, както и от страна на командированата държава. Ръководителят на екипа може да прави изключения от правилото. В типовото споразумение следва да бъде засегнат и въпросът за одобрението за присъствие и/или предприемане на следствени действия.

Когато СЕР трябва да предприеме следствени мерки в една от държавите, командированите в него членове могат да поискат от своите компетентни органи те да предприемат тези мерки. Искането следва да се разглежда съобразно условията, които биха се прилагали в рамките на национално разследване. Целта на тази препоръка е да се избегне необходимостта от придружителни писма, дори ако следствената мярка изисква упражняването на принудителна сила, като например изпълнението на заповед (молба) за обиск. Това е една от основните ползи от СЕР.

Възможно е трети страни да бъдат „участници“, но не и „членове“ на СЕР. Техният статут би следвало да бъде уреден в споразумението за СЕР.

В споразумението за СЕР трябва да бъдат ясно разписани задачите, основните права и задълженията на участниците. В споразумението трябва да бъдат посочени и разпоредбите относно отговорността на участниците

в СЕР. Същевременно не трябва да се забравя, че разпоредбите на Конвенцията, нито споразумението за СЕР *не заместват* националното законодателство. Необходимостта от постоянно отчитане на националното законодателство важи и за друго ценно преимущество: членовете на СЕР могат, отново в съответствие с националното законодателство, да предоставят на екипа информация, налична в тяхната страна. Така например член на екипа може да предостави информация, свързана с данни на абонат, регистрация на автомобили и съдебни досиета, от своята страна пряко на СЕР, без да предава информацията чрез компетентните национални централни органи. Същевременно трябва да се вземат предвид изискванията за допустимост по местния закон, ако предоставената информация ще се използва и като доказателство в наказателното производство.

Въпреки че само съответни органи от държавите могат да бъдат членове на СЕР, трети страни, независимо дали са участници в споразумението или не, могат да *участват* в оперативната дейност на СЕР.

Правата, предоставени на членовете на екипа по силата на международните актове (например правото да присъстват при провеждането на следствени действия), не важат за тези лица, освен ако съответното споразумение изрично не е предвидило това.

Тъй като и редица наднационални агенции като Европол, Интерпол и др. са създадени с цел оказване на подкрепа на държавите в борбата с организираната трансгранична престъпност, съответните им компетентности и функции предполагат тези агенции да играят централна роля в съвместните екипи за разследване, което е така и на практика.

Тези агенции могат да участват в СЕР, както самостоятелно, т.е. със свои служители, така и съвместно. Така например, Споразумението за сътрудничество между Европол и Евроюст позволява на двете страни съвместно, при искане на една или повече държави, да участват в създаването на СЕР и да оказват подкрепа на националните съдебни и правоприлагащи органи по време на предварителните обсъждания, свързани със създаването на СЕР. Така, като действат в тясно сътрудничество, двете организации ще са на разположение на запитващи държави, когато тези държави обмислят създаването на СЕР. Особено във фазата на предварителната оценка и преговори двете организации могат да съдействат на държавите с правни съвети и експертен опит от предишни участия в СЕР, което води до бързина и по-малък разход на ресурси. Освен това на разположение на държавите има осигурени помещения за срещи и устен превод. Нещо повече, предвид ролята им в обмена на информация и координирането на правната взаимопомощ, Европол и Евроюст биха могли да посочат случаи, подходящи за един СЕР, и впоследствие да поискат от държавите да предприемат действия по това искане. Посоченият пример се отнася само за държавите членки на Европейския съюз, тъй като визи-

раните агенции са в организационната структура на Европейската комисия.

Макар участието на наднационалните агенции при създаването и функционирането на СЕР да не е задължително, те биха могли да играят решаваща роля за гарантиране на ефикасността и оперативния капацитет на СЕР и в крайна сметка на успеха на разследването на трафика на хора. Тези организации могат също да съдействат и за административното управление на СЕР. Те могат да действат и като посредник при получаването на финансиране, както и да оказват помощ със съвети относно моментната наличност на такова финансиране.

Правните актове за СЕР постановяват, че съвместните екипи за разследване се създават въз основа на писмено споразумение. Както беше вече пояснено, правната рамка относно създаването и функционирането на СЕР допуска широк диапазон от дискреционни правомощия и следователно споразумението е от решаващо значение за всички страни.

От една страна, опитът до момента показва, че за предпочитане е от самото начало да се приемат подробни договорености, за да се избегне необходимостта от продължителни обсъждания по време на дейността на СЕР. От друга страна, следва да се знае, че често се налага бързо да се пристъпи към следствени действия и събиране на доказателства, така че продължителните обсъждания във връзка със споразумението е желателно да се избегнат. Тъй като правната рамка на СЕР позволява споразумението да бъде изменяно по всяко време, следва да се предпочете бързото придвижване на споразумението, вместо да се провеждат продължителни обсъждания относно всяка подробност. Във връзка с това разработването на методически указания за СЕР от компетентните органи и от практикуващите в тази област специалисти трябва да съдържа указания за вземане предвид на всички елементи на законодателството в писменото споразумение, като същевременно да позволява започването на разследването в кратки срокове.

В тази връзка Съветът на Европейския съюз е приел Препоръка относно типово споразумение за страните-членки на ЕС. Освен това някои държави-членки са приели съвместни проектомодели за СЕР с цел ускоряване на процеса за постигане на споразумение.

Съвместните екипи за разследване са средство за подпомагане и улесняване на разследването на трафика на хора с цел експлоатация т.е. това е инструмент за борба с трансграничната престъпност, както и за изграждане на взаимно доверие. Страните, които са участвали в СЕР, често изразяват подчертано нараснала готовност да използват СЕР и други форми на трансгранично сътрудничество.

СЕР не са подходящ инструмент във всяко трансгранично разследване, но практикуващите в тази област следва да познават значителните пол-

зи от тях и да могат да вземат обосновани решения за използването им. За тази цел Съветът на ЕС е приел Наръчник за СЕР /13598/09/ в който е отбелязано, че неговото предназначение е да допълва съществуващия документ на Евроюст/Европол „Ръководство за законодателството на държавите-членки на ЕС относно съвместните екипи за разследване“, и да информира практикуващите в тази област относно правните основания и изисквания за създаването на СЕР, както и да даде препоръки за пълноценното използване на СЕР. Сред останалите цели на наръчника са изясняване на възможни недоразумения относно СЕР, насърчаване на практикуващите в тази област да се възползват от това ново средство, което може да подпомогне техните разследвания, и осигуряване на подкрепа за развиването на международно сътрудничество по наказателноправните въпроси като цяло. Приетият наръчник се стреми да използва споделения практически опит и материалите от семинари и заседания.

Като отражение на действителността, наръчникът ще бъде актуализиран редовно, най-вече в отговор на практическия опит по конкретни случаи.

СЕР представляват екипи за разследване, създадени по силата на споразумение между две или повече държави-членки и/или други страни, със специфична цел и ограничена продължителност на дейността. Общите преимущества на СЕР в сравнение с традиционните форми на международно правоприлагане и съдебно сътрудничество, като „огледалните“ и „паралелните“ разследвания и писмата за отправяне на искания, са обобщени в специална таблица приложена към наръчника. Работата в СЕР може да предостави и много други предимства в зависимост от конкретните особености на всеки отделен случай.

РЕТРОСПЕКЦИИ

ЗА ПРИНОСА НА ИГОР КАРПЕЦ В КРИМИНОЛОГИЯТА

Димитър Генчев,
прокурор от Върховна касационна прокуратура

Българската криминология не израсна на празно място. Тя се разви при благотворното влияние на трудовете на водещи криминолози, както от Западна Европа и Америка, така и от Русия, Полша, Чехия и пр. – от Е. Съдърланд, Р. Мертън, Т. Селин, до В. Кудрявцев, И. Карпец, А. Яковлев, Н. Кузнецова, И. Галперин, Е. Буххолц – списъкът е само примерен. Многообразието на криминологическите теории дава широко поле за научен анализ.

На ръба на тогавашните идеологически догми е приносът на Игор Карпец в книгата „Современные проблемы уголовного права и криминологии“.¹ Извън идеологическите клишета и относимото само към времето и мястото на написването, в книгата на професор Карпец и сега се откриват оригинални и непреходни идеи, чието обсъждане би обогатило всеки труд в областта на криминологията. Те са развити след критичен, но не и ортодоксален преглед, на социологическите и биогенетическите концепции за престъпността, които едва ли щяха да се познават от тогавашните юристи, без добросъвестното перо на учени като него.

Определяйки престъпността като социално явление, Игор Карпец застава зад концепцията за нейната причинност, която подразделя на общи и конкретни причини, и на съпътстващи условия. Той е между малкото автори от съветската епоха, които наред с историческата обусловеност на т. нар. отживелици, поставят в категорията на общине причини и **собствените вътрешни противоречия на социалистическото общество**. Между причините на конкретните престъпления поставя недостатъците в социалното развитие, субективните грешки, културната среда, макар и с уговорки, отдава дължимото на **фактори като миграцията и урбанизацията**, вече изследвани по това време от западната кримино-

¹Карпец, И. И. Юридическая литература. Москва, 1976.

логия.² Оттук до приемането на престъпността като иманентно социално явление и при социализма, е нужна малка крачка, която тогавашните идеологически канони изключват да бъде направена, дори от учен от ранга на И. Крапец.

По същата причина той не приема кризата на личността, като източник на формирането на антиобществени възгледи и нагласи. Вместо това отчита криминогенния потенциал на **индивидуалната неблагоприятна жизнена ситуация**, както и на **микросредата**.³ И открито задава еретическия тогава риторичен въпрос: „Може ли въобще да се отрича, образно казано, икономическата основа на престъпността?... Не ще и дума, това е труден и политически остър проблем, но неговото решаване позволява да се намерят „тесните“ места в икономическите отношения и социалния живот,... да се намират пътища за борба с антиобщественото поведение и престъпността.“⁴

Така авторът достига до взаимовръзката на индивидуалното престъпното поведение с личностните потребности и интереси, като очертава понятието „**субективен интерес**“, по-широк от понятието стимул. Стимулът може да не бъде пряко изражение на свой интерес.⁵ От тази позиция авторът е застъпник за възприемане на метода на социологическите изследвания на криминологическата наука и за нейната по-тясна връзка със социалната и индивидуалната психология, педагогиката, в определени случаи и с психиатрията.⁶

В самостоятелни глави проф. Крапец отстоява мястото на криминологията, като самостоятелна правна наука, нейното съотношение със сродни правни науки и с други обществени науки. Застъпва се за легализиране на оправдания стопански риск, възприето в нашия НК шест години по-късно (ДВ, бр. 28/1982 г.). Набелязва съвременна и за момента концепция за развитие на наказателното право, с оглед на научно-техническия прогрес, като акцентира върху защитата на биосферата, правата на човека, режима на научните експерименти.

² Крапец, И. И. Юридическая литература. Москва, 1976, с. 69-70.

³ Също, с. 78.

⁴ Също, с. 87 (Неиздаден превод на книгата на автора на тези редове).

⁵ Също, с. 89.

⁶ Също, с. 134.

IN MEMORIAM

НИКОЛАЙ ЖЕЛЯЗКОВ ЧИРИПОВ

На 05.01.2011год., на 61 годишна възраст, почина колегата ни прокурорът от ВАП – Николай Желязков Чирипов.

Роден на 13.04.1949 год. в гр. Ямбол.

Професионалният му път на юрист започва от 1975 г., когато е назначен като „военен следовател“ при Варненската окръжна военна прокуратура.

През 1979 год. е избран за военен съдия в Плевенския военен съд, където работи като старши член-съдия, зам. председател и председател на съда.

От 1986 до 1990 год. работи в Министерството на правосъдието, като старши военен съдебен инспектор.

В края на 1990 год. е избран от Великото народно събрание за Заместник-председател на Върховния съд на Република България и Председател на Военната колегия на съда.

През 1994 год. с Указ на Президента на Република България, е удостоен с военното звание „Генерал-майор“.

Отиде си от нашите редици един уважаван и отличен юрист, доказан професионалист, предан приятел и колега, добър съпруг и баща.

В професионалния си и жизнен път той спазваше принципите си, зачитаваше убежденията си, беше отличен събеседник, с подчертано чувство за хумор.

Със своя дългогодишен опит и мъдрост, със своята деликатност и чувствителност, със своето внимание и уважение към колегите си, със своята достъпност и разкрепостеност, той ще остане в сърцата на всички свои колеги и приятели.

Поклон пред светлата му памет!!!

От колегите

НОВА ПРАВНА ЛИТЕРАТУРА**ПОСТАНОВЛЕНИЯ И ТЪЛКУВАТЕЛНИ
РЕШЕНИЯ ПО НАКАЗАТЕЛНИ
ДЕЛА (1957-2010)**

*Сборник в две части с Встъпление от д-р Петър Раймундов,
прокурор във ВКП („Тълкуване на законите от ВС и ВКС“).*

*Съставителство и бележки от
доц. д-р Веселин Вучков и д-р Евгени Стоянов*

Сборникът съдържа всички постановления и тълкувателни решения на ВКС (респ. ВС) за период от петдесет и три години: от 1957 г. до 2010 г. включително.

През 1991 г. Съюзът на юристите в България издаде сборник „Постановления и тълкувателни решения на ВС на РБ по наказателни дела“, обхващащ периода от 1953 г. до 1990 г. В настоящия сборник са включени всички постановления и тълкувателни решения на ВКС и ВС за горепосочения период, които не са загубили сила. Включени са и всички постановления и тълкувателни решения на ВКС и ВС за периода след издаване на сборника от 1991 г., отнасящи се до разпоредби на Наказателния кодекс и Наказателно-процесуалния кодекс. В някои от висшите съдебни актове са подложени на тълкуване разпоредби и от други нормативни актове – Закона за административните нарушения и наказания, Закона за изпълнение на наказанията (отм.), Закона за движение по пътищата (отм.) и Закона за конфискуване на придобити чрез спекула и по незаконен начин имоти. В края на сборника е включен и „Указател на публикуваните съдебни постановления и тълкувателни решения“.

При ползването на сборника следва да се има предвид обстоятелството, че през 2006 г. влезе в сила нов Наказателно-процесуален кодекс (обн. в „Държавен вестник“, бр. 86 от 2005 г.), с което бе отменено действието на НПК от 1974 г. Значителна част от тълкувателните решения, отразени в сборника, са по повод приложението на норми от отменения наказателно-процесуален закон, поради което при прочита на решенията трябва да се подхожда внимателно и прецизно. В индекси под линия за улеснение на читателя са направни някои бележки във връзка с аналогии между старата и новата процесуална уредба – разбира се тогава, когато е било възможно.

През значителния период от време (1957–2010 г.), който обхваща сборника, са настъпили редица конституционни и законодателни промени. Въпреки това обаче, както вече посочихме по-горе, в него са поместени решения, които са непреходни по своята правна природа. В тях се съдържа есенцията на наказателното и наказателно-процесуалното право. Има редица юридически съждения, които биха били безценен принос към знанията и уменията на всеки един практикуващ юрист.

Настоящият сборник би бил подходящ не само за съдии, прокурори, следователи и адвокати. Той би имал своята стойност и за студентите и научните работници. Би бил полезен и за кандидатите за младши магистрати и адвокати, поради факта, че казусите, въз основа на които се провежда писменият изпит, се конструират именно на базата на съдебната практика на върховните съдилища.

Не на последно място, надяваме се настоящият сборник да се окаже полезен и за гражданите, прявяващи интерес към правото, в стремежа им към изясняване точното съдържание и смисъл на правните норми.*

* Постановления и тълкувателни решения по наказателни дела (1957 – 2010). Книга първа и книга втора. С., „Фенея“, 2011, цена на книга първа: 20.00 лв., цена на книга втора: 15.00 лв.